ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Οι επαγγελματικές προοπτικές νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη

Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου

Συντάκτρια: Μηλάκη Βιργινία

Επιβλέπουσα: Ράτσικα Νικολέττα

ΡΕΘΥΜΝΟ, 2024

Δήλωση πνευματικής ιδιοκτησίας

Είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και των Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία μελετά τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη, με επίκεντρο το Οροπέδιο Λασιθίου. Εξετάζει την ιστορική εξέλιξη της θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας, αναλύει τις επιλογές καριέρας και τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε παραδοσιακά αγροτικά περιβάλλοντα, όπου συχνά κυριαρχούν κοινωνικά στερεότυπα και έλλειψη δομών υποστήριξης. Η έρευνα επικεντρώνεται στις κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στον αγροτικό τομέα και διερευνά πώς αυτές επηρεάζουν τις επιλογές και τις προοπτικές τους.

Η εργασία παρουσιάζει τις παραδοσιακές προσδοκίες της κοινωνίας για τους ρόλους των φύλων στην περιοχή, αναδεικνύοντας τη σημασία της πρωτογενούς παραγωγής για τις γυναίκες και τη σύνδεση τους με την κοινωνική οικονομία. Αναλύει τις δυσκολίες που συναντούν οι γυναίκες στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας, λόγω παραγόντων όπως οι ανισότητες, οι στερεότυπες αντιλήψεις, αλλά και η έλλειψη επαρκούς πρόσβασης σε εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ευκαιρίες. Παράλληλα, εξετάζεται η επίδραση των νέων τεχνολογιών και των αλλαγών στις κοινωνικές δομές, οι οποίες επιβάλλουν την ανάγκη για συνεχή προσαρμογή και ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Η μελέτη καταλήγει με προτάσεις για την ενίσχυση των επαγγελματικών προοπτικών των νέων γυναικών στον αγροτικό τομέα, προτείνοντας συγκεκριμένες πολιτικές που προωθούν την ισότητα και την αειφόρο ανάπτυξη στην περιοχή. Επιπλέον, τονίζει την ανάγκη για υποστήριξη της γυναικείας συμμετοχής μέσα από κοινωνικές και επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στην οικονομική πρόοδο της Κρήτης.

Abstract

The thesis studies the professional prospects of young women in rural Crete, focusing on the Lassithi Plateau. It examines the historical evolution of women's position in the labour market, analyses career choices and the constraints women face in traditional rural environments, where social stereotypes and lack of support structures often prevail. The research focuses on the social and economic challenges faced by women in the rural sector and explores how these affect their choices and prospects.

The thesis presents traditional societal expectations of gender roles in the region, highlighting the importance of primary production for women and their connection to the social economy. It analyses the difficulties women face in entering the labour market due to factors such as inequalities, stereotypical perceptions and lack of adequate access to educational and professional opportunities. At the same time, the impact of new technologies and changes in social structures, which impose the need for constant adaptation and skills development, is also examined.

The study concludes with proposals to enhance the professional prospects of young women in the agricultural sector, proposing specific policies that promote equality and sustainable development in the region. Furthermore, it stresses the need to support women's participation through social and entrepreneurial initiatives that contribute to social cohesion and economic progress in Crete.

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της ΜΔΕ θα ήταν αδύνατη χωρίς την πολύτιμη υποστήριξη της επιβλέπουσας καθηγήτριας μου που της εκφράζω ένα βαθύ ευχαριστώ για όλη την βοήθεια που μου προσέφερε.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου και τα δύο παιδιά μου για την άμετρη συμπαράσταση, βοήθεια και κατανόηση που έδειξαν σε όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη 3

Abstract 4

Ευχαριστίες 5

Πίνακας περιεχομένων 6

Ευρετήρια 7

Εισαγωγή 8

Περιγραφή προβλήματος 8

Σκοπός της έρευνας 9

Σημασία του θέματος για την κοινωνία. 10

Δομή παρούσας εργασίας. 11

Κεφάλαιο 1ο Οι γυναίκες στην αγορά εργασίας 12

1.1 Ιστορική εξέλιξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Προηγούμενες έρευνες σχετικά με την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. 12

1.2. Θεωρίες επιλογής επαγγέλματος 15

1.3. Εμπόδια και δυσκολίες στην ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. 23

1.4. Στατιστική απεικόνιση 26

1.4.1 Στατιστική απεικόνιση σε διεθνές επίπεδο **26**

1.4.2 Στατιστική απεικόνιση στην Ελλάδα και την Κρήτη **30**

1.5. Το κίνημα του Ecofeminism 35

Κεφάλαιο 2ο – Οι γυναίκες στην πρωτογενή παραγωγή 38

2.1. Η ιστορική σχέση γυναικάς με την πρωτογενή παραγωγή 38

2.2. Στατιστική απεικόνιση της απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα στην πρωτογενή παραγωγή. 42

2.3. Γυναικεία απασχόληση και κοινωνική οικονομία 45

2.3.1 Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας **45**

2.3.2 Η γυναικεία απασχόληση μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας. **47**

Κεφάλαιο 3ο – Μελέτη του κοινωνικού χώρου του Οροπεδίου Λασιθίου 513

Κεφάλαιο 4ο – Μεθοδολογία 62

4.1. Σκοπός της έρευνας - Ερευνητικά ερωτήματα 62

4.2. Ποιοτική έρευνα, μέθοδος συλλογής στοιχείων, μέθοδος ανάλυσης των στοιχείων 62

4.3. Δείγμα 64

4.4. Διαδικασίες 65

Κεφάλαιο 5ο – Ανάλυση αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα 68

5.1 Ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων.....69
5.2 Συμπεράσματα.....80
Κεφάλαιο 6ο Διασύνδεση αποτελεσμάτων με υφιστάμενη βιβλιογραφία.....81
6.1 Τελική συζήτηση.....82
6.2 Προτάσεις.....84
Βιβλιογραφικές αναφορές.....84
Παράρτημα.....90
Θεματική 1: Κοινωνικο-δημογραφικά στοιχεία.....91
Θεματική 2: Περιγραφή του οικονομικού περιβάλλοντος.....91
Θεματική 3: Περιγραφή του κοινωνικού περιβάλλοντος – Θέση της γυναίκας.....91
Θεματική 4: Επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στο Οροπέδιο.....91
Θεματική 5: Προοπτικές Ανάπτυξης.....92
Έχετε να προσθέσετε κάτι άλλο;.....92
Κοινωνικο-Δημογραφικά Στοιχεία.....94
Συνέντευξη Νο: …….. Συνεντευκτής:……94

Ευρετήρια

Διάγραμμα 1: Ποσοστό γυναικών σε διευθυντικές θέσεις παγκοσμίως από το 1991 έως το 2021 (ILO, 2023).....27
Διάγραμμα 2: Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2023, ανά ηλικία και φύλο (US Department of Labor, 2024).....28
Διάγραμμα 3: Ποσοστό συμμετοχής του γυναικείου εργατικού δυναμικού ως ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού το 2022 (World Bank, 2023).....29
Διάγραμμα 4: Στατιστική απεικόνιση ισότητας φύλων στην Ελλάδα (UNDP, 2022) 33
Διάγραμμα 5, 6: Στατιστική απεικόνιση απασχόλησης και ανεργίας στην Ελλάδα (Eurostat, 2016).....34
Διάγραμμα 6: Απασχόληση γυναικών στη γεωργία (% της γυναικείας απασχόλησης) – Ελλάδα (Πηγή: International Labour Organization, 2024).....43
Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή πληθυσμού 2011).....44
Διάγραμμα 8: Ανάλυση κλάδου Γεωργίας, Δασοκομίας κι Αλιείας στην Ελλάδα (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή πληθυσμού 2011).....45

Εισαγωγή

Περιγραφή προβλήματος

Ο ρόλος της γυναίκας στην αγορά εργασίας έχει υποστεί πολλές αλλαγές μέσα στα χρόνια, ανοίγοντας σιγά σιγά τον δρόμο στις γυναίκες σε όλο τον κόσμο να εισέλθουν σε διάφορους τομείς της κοινωνίας και να κατακτήσουν τη σημερινή τους θέση. Οι επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών παραμένουν ωστόσο, ένα εξαιρετικά επίκαιρο θέμα, αναδεικνύοντας τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν στον σύγχρονο κόσμο της εργασίας. Η εξέλιξη της κοινωνίας, σε συνδυασμό με την επιρροή των νέων τεχνολογιών και των αλλαγών στις κοινωνικές δομές, διαμορφώνουν ένα περιβάλλον όπου οι γυναίκες αναζητούν νέες επαγγελματικές προοπτικές. Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία δεν αποτελεί απλώς μέσο επιβίωσης, αλλά και ευκαιρία αυτοπραγμάτωσης και συμβολής στην κοινωνία. Ωστόσο, οι νέες γυναίκες αντιμετωπίζουν διάφορες προκλήσεις, όπως η ανισότητα στον εργασιακό τομέα, οι στερεότυπες αντιλήψεις για τον ρόλο τους και οι προσδοκίες της κοινωνίας.

Στην αγροτική Κρήτη, η πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες όσον αφορά τις επαγγελματικές τους προοπτικές αντικατοπτρίζει ένα πολυπλοκότερο πλαίσιο κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων. Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου αναδεικνύει αυτήν την πραγματικότητα, ρίχνοντας φως σε διάφορες πτυχές που αφορούν τις δυσκολίες και τις δυνατότητες για τις νέες γυναίκες που ζουν και εργάζονται σε αγροτικά περιβάλλοντα.

Σε αυτό το πλαίσιο, πολλές νέες γυναίκες στην περιοχή βρίσκονται αντιμέτωπες με τον περιορισμένο αριθμό επαγγελματικών ευκαιριών, καθώς οι αγροτικές κοινότητες συχνά υποφέρουν από την έλλειψη δομών και υποδομών για την ανάπτυξη επιχειρήσεων και τη διάθεση εκπαιδευτικών και επαγγελματικών πόρων. Επιπλέον, οι παραδοσιακές κοινωνικές προσδοκίες και ρόλοι μπορεί να δημιουργήσουν περιορισμούς για τις γυναίκες που επιθυμούν να ακολουθήσουν επαγγελματική σταδιοδρομία. Εκτός αυτού, η αγροτική Κρήτη αντιμετωπίζει προκλήσεις σχετικά με την αειφορία και την ανταπόκρισή της στις σύγχρονες επιχειρηματικές απαιτήσεις. Οι νέες γυναίκες, επιδιώκοντας επαγγελματική εξέλιξη, πρέπει να αντιμετωπίσουν την ανάγκη να προσαρμοστούν σε νέες τεχνολογίες, να αναπτύξουν καινοτόμες ιδέες και

να διαχειριστούν τον ανταγωνισμό σε έναν ευρύτερο, παγκοσμιοποιημένο επαγγελματικό χώρο.

Τέλος, η πτυχή του φύλου και η εξέλιξη των κοινωνικών ρόλων στην αγροτική Κρήτη αποτελούν σημαντικό στοιχείο. Η πρόσβαση των γυναικών σε ισότιμες ευκαιρίες στον επαγγελματικό χώρο, καθώς και η αναγνώριση της συμβολής τους στην αγροτική κοινότητα, είναι ζητήματα που αξίζει να εξεταστούν προκειμένου να διαμορφωθούν πιο ευνοϊκές επαγγελματικές προοπτικές για τις νέες γυναίκες στον αγροτικό τομέα.

Σκοπός της έρευνας

Η ερευνητική εργασία με τίτλο "Οι Επαγγελματικές Προοπτικές Νέων Γυναικών στην Αγροτική Κρήτη: Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου" έχει ως σκοπό τη διερεύνηση και ανάλυση των επαγγελματικών προοπτικών που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες στην αγροτική περιοχή της Κρήτης, με εστίαση το Οροπέδιο Λασιθίου. Η έρευνα στοχεύει σε πολλαπλούς σκοπούς προκειμένου να παράσχει ολοκληρωμένη κατανόηση του θέματος.

Πρώτον, η έρευνα αναλύει τις πιθανές προοπτικές σταδιοδρομίας και επαγγελματικές επιλογές που διαθέτουν οι νέες γυναίκες στη γεωργία, εστιάζοντας στις ευκαιρίες και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Δεύτερον, προσφέρει μια κοινωνικοοικονομική ανάλυση, εξετάζοντας τη συνδυασμένη επίδραση των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων στις επαγγελματικές επιλογές των γυναικών, με έμφαση στην αγροτική πραγματικότητα της Κρήτης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ερευνητική ανάλυση επικεντρώνεται στις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών, εξετάζοντας τη συμβολή τους σε διάφορους τομείς, όπως οι τεχνολογίες, η επιστήμη, ο επιχειρηματικός τομέας και η κοινωνία, προσδιορίζοντας πιθανά εμπόδια και προτείνοντας τρόπους υπέρβασής τους. Παράλληλα, αναδεικνύονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τις επιλογές τους, καθώς και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν κατά την επίτευξη των επαγγελματικών τους στόχων. Τέλος, βασιζόμενη στα ευρήματα, η έρευνα προτείνει στρατηγικές και πολιτικές προτάσεις για την ενίσχυση των επαγγελματικών προοπτικών των νέων

γυναικών στην αγροτική Κρήτη, προσφέροντας έτσι συγκεκριμένες κατευθύνσεις για πολιτικές και κοινωνικές επεμβάσεις.

Συνοψίζοντας, η εργασία αυτή αποσκοπεί στην ανάδειξη και κατανόηση των επαγγελματικών προοπτικών των νέων γυναικών, ενθαρρύνοντας τη συζήτηση για την ανάγκη δημιουργίας ενός περιβάλλοντος που προάγει την ισότητα και την ευημερία στον εργασιακό χώρο.

Σημασία του θέματος για την κοινωνία.

Η έρευνα για τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη, με εστίαση στο Οροπέδιο Λασιθίου, αναδεικνύει μια πολυδιάστατη εικόνα της κοινωνικής δυναμικής και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε αυτό το περιβάλλον. Μέσα από την ανάλυση των ιστορικών πλαισίων και των σύγχρονων τάσεων σχετικά με την αγορά εργασίας, η έρευνα αναδεικνύει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην εύρεση εργασίας και την επαγγελματική τους εξέλιξη. Παράλληλα, δίνει έμφαση στη συμβολή τους στην πρωτογενή παραγωγή και την κοινωνική οικονομία, αναδεικνύοντας τον ρόλο τους στη βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών κοινοτήτων.

Πέρα από την περιγραφή του προβλήματος και του σκοπού της έρευνας, η αξία του θέματος για την κοινωνία είναι ορατή στην αποκάλυψη των ανισοτήτων και των ευκαιριών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην αγροτική Κρήτη. Αυτή η έρευνα μπορεί να αποτελέσει τη βάση για πολιτικές παρεμβάσεις και κοινωνικές πρωτοβουλίες που θα στηρίξουν και θα ενισχύσουν τις επαγγελματικές προοπτικές των γυναικών στον αγροτικό τομέα. Μέσω της προώθησης της ισότητας και της δικαιοσύνης στον χώρο εργασίας, η κοινωνία μπορεί να επωφεληθεί από το πλήρες δυναμικό των γυναικών και να επιτύχει μια πιο δίκαιη και ισόρροπη ανάπτυξη. Τέλος, η παρούσα μελέτη προσπαθεί να αποκαλύψει ότι ένα δυνητικό μονοπάτι που θα ωφελήσει τις γυναίκες είναι οι πρωτοβουλίες, οι στρατηγικές και κυρίως οι πολιτικές που θα επιτρέψουν την εναρμόνιση της προσωπικής ζωής με την επαγγελματική καριέρα. Ειδικά μέσα στο συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, είναι χρήσιμο να καταστεί κατανοητό ότι ο ρόλος του φροντιστή, σε μια κοινωνία που γερνάει όλο και περισσότερο, δεν πρέπει να αποδίδεται αποκλειστικά στις γυναίκες.

Δομή παρούσας εργασίας.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν παρουσιάζεται η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας μέσα από μια ιστορική αναδρομή, ενώ αναφορά γίνεται στις υπάρχουσες θεωρίες επιλογής επαγγέλματος, αλλά και στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην αγορά εργασίας. Το δεύτερο κεφάλαιο, της παρούσας εργασίας επικεντρώνεται στην απασχόληση των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή, εξετάζοντας την ιστορική σχέση των γυναικών με την γεωργία και τις αγροτικές εργασίες, αλλά και με την κοινωνική οικονομία.

Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο σε μια συγκεκριμένη περιοχή της Κρήτης, το Οροπέδιο Λασιθίου. Συγκεκριμένα, αναλύεται ο κοινωνικό χώρος του Οροπεδίου Λασιθίου, εστιάζοντας σε κοινωνικά και οικονομικά θέματα της περιοχής, αλλά και στις ευκαιρίες εργασίας που υπάρχουν για τις γυναίκες.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια, το τέταρτο και το πέμπτο, είναι επικεντρωμένα στην ερευνητική διαδικασία και τα αποτελέσματα αυτής ενώ το έκτο κεφάλαιο γίνεται σύνδεση των αποτελεσμάτων της έρευνας με την βιβλιογραφία. Αναφορικά, στο τέταρτο κεφάλαιο θα δούμε τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή και την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της έρευνας, ενώ στο έκτο κεφάλαιο ακολουθούν τα συμπεράσματα και μια ολοκληρωμένη συζήτηση των ευρημάτων με προτάσεις για μελλοντικές επεκτάσεις της έρευνας.

Κεφάλαιο 1ο Οι γυναίκες στην αγορά εργασίας

1.1 Ιστορική εξέλιξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Προηγούμενες έρευνες σχετικά με την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Η ιστορική εξέλιξη του ρόλου των γυναικών στην αγορά εργασίας αντικατοπτρίζει ένα σύνθετο τοπίο, όπου η πορεία της ισότητας και η ενσωμάτωσή τους στον επαγγελματικό χώρο αντιμετωπίζει προκλήσεις και μεταβολές. Η διαδρομή των γυναικών στον επαγγελματικό στίβο είναι άμεσα συνυφασμένη με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές ανά τους αιώνες. Από τα όρια της οικιακής σφαίρας έως τους δυναμικούς και διαφορετικούς ρόλους του σήμερα, η ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό υπήρξε ταυτόχρονα αντανάκλαση και καταλύτης για αλλαγές στους κοινωνικούς κανόνες και αξίες. Από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, οι γυναίκες αγωνίζονταν για το δικαίωμα της εργασίας και της ισότητας στην αγορά εργασίας (Brown & Philips, 1985). Αρκετές έρευνες έχουν επικεντρωθεί στην ανάλυση των διακυμάνσεων στην πορεία των γυναικών για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Αυτές οι έρευνες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και των επιτυχιών που έχουν επιτευχθεί. Συνεπώς, η παρούσα ενότητα στηρίζεται σε αυτήν την προηγούμενη γνώση, επιχειρώντας να προσφέρει συμπληρωματική κατανόηση για την ένταξη των γυναικών στον σύγχρονο κόσμο της εργασίας.

Στην προβιομηχανική εποχή, η πλειονότητα των γυναικών εργάζεται αποκλειστικά στο σπίτι, εστιάζοντας στην οικογενειακή φροντίδα και τη διαχείριση του νοικοκυριού. Ωστόσο, στις αγροτικές κοινότητες, οι γυναίκες ασχολούνταν επίσης με αγροτικά καθήκοντα, συμβάλλοντας στη διαβίωση της οικογένειας. Οι επαγγελματικές ευκαιρίες ήταν σπάνιες, με τους αποδεκτούς ρόλους να περιορίζονται στη διδασκαλία, τη μαιευτική και τη ραπτική. Η περίοδος πριν το 1827 χαρακτηρίζεται από τον περιορισμένο ρόλο των γυναικών στον οικιακό χώρο, αλλά με τη δημιουργία του «Γενικού Νόμου», ανοίγονται οι πόρτες της εκπαίδευσης στην Καλιφόρνια των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Brown & Philips, 1985). Παρόλα αυτά, η πατριαρχία εξακολουθεί να περιορίζει τις επιλογές των γυναικών σε οικιακές εργασίες (Whittle, 2019). Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αναδεικνύει την εξέλιξη του ρόλου των γυναικών στην αγορά εργασίας με δραματικές μεταβολές από τον 19ο αιώνα κυρίως έως τις μέρες μας.

Η Βιομηχανική Επανάσταση στα τέλη του 18ου αιώνα σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή, ωθώντας τις γυναίκες σε θέσεις εργασίας στα εργοστάσια, ιδιαίτερα στην αναπτυσσόμενη κλωστοϋφαντουργία. Παρά τη σημαντική συνεισφορά τους στη βιομηχανική παραγωγικότητα, οι γυναίκες αντιμετώπιζαν σημαντικές διαφορές στους μισθούς σε σύγκριση με τους άνδρες συναδέλφους τους. Τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, αρχίζουν οι πρώτες απόπειρες υπεράσπισης της γυναικείας εργασίας, οι οποίες άρχισαν να αμφισβητούν τις συνθήκες εργασίας και τις οικονομικές ανισότητες που αντιμετώπιζαν οι γυναίκες. Η έλευση της εκβιομηχάνισης σαφώς διευκόλυνε την ενσωμάτωση των γυναικών στους εργασιακούς χώρους, αλλά και πάλι με την προϋπόθεση των χαμηλότερων αμοιβών και των εξευτελιστικών συνθηκών εργασίας. Η πρόσβαση στα πανεπιστήμια το 1879 και το δικαίωμα ψήφου το 1933 ενίσχυσαν τη θέση τους στην κοινωνία στη Βραζιλία (Gomes Rickardo et al., 2023).

Οι Δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι (1914-1918 και 1939-1945) υπηρέτησαν ως κομβικές στιγμές, επεκτείνοντας προσωρινά τους επαγγελματικούς ρόλους που ήταν διαθέσιμοι στις γυναίκες καθώς οι άνδρες καλούνταν στα μέτωπα των μαχών. Οι γυναίκες επέδειξαν την ικανότητα και την προσαρμοστικότητά τους αναλαμβάνοντας ρόλους στη μεταποίηση, τη διοικητική εργασία και άλλους τομείς που παραδοσιακά κυριαρχούνταν από άνδρες. Αν και υπήρξε μια μεταπολεμική ώθηση προς την αποκατάσταση των παραδοσιακών ρόλων των φύλων, οι πόλεμοι αναμφισβήτητα άλλαξαν τις αντιλήψεις για το εργατικό δυναμικό των γυναικών. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των Παγκοσμίων Πολέμων, η ενοποίηση της Εργατικής Νομοθεσίας δίνει τη δυνατότητα στις γυναίκες να αποτελέσουν μέρος της εργατικής δύναμης (West, 2022). Ωστόσο, η ανισότητα σε μισθούς και συνθήκες εργασίας παραμένει εμφανής. Κάτω από τις προαναφερόμενες συνθήκες και την αλληλεπίδραση ποικίλων παραγόντων, όπως η εκπαίδευση, η νομοθεσία, και οι πολιτικές εξελίξεις, διαμορφώθηκε ένας διαφορετικός ρόλος των γυναικών στην αγορά εργασίας (Gomes Rickardo et al., 2023).

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της αγοράς εργασίας στις κονσερβοποιίες της Καλιφόρνιας που μέχρι τη δεκαετία του 1930 χαρακτηρίζονταν από έλλειψη δομής, όπου σχεδόν οποιοσδήποτε ήθελε μπορούσε να προσληφθεί χωρίς συγκεκριμένη εκπαίδευση. Οι θέσεις εργασίας ήταν εποχιακές, με χαμηλό μισθό και αβεβαιότητα λόγω της εποχικής διαθεσιμότητας της πρώτης ύλης (Brown & Philips, 1985). Στα μέσα έως τα τέλη του 20ού αιώνα όμως (1960-1990), χαρακτηρίστηκαν από τα ολοένα

αυξανόμενα κινήματα για τα πολιτικά δικαιώματα και το φεμινισμό, τα οποία προσπάθησαν να διαλύσουν τις παγιωμένες νόρμες των φύλων και να υποστηρίξουν τα ίσα δικαιώματα, μεταξύ άλλων στην αγορά εργασίας. Νομοθετικά ορόσημα, όπως ο νόμος περί Ίσων Αμοιβών (1963) και ο Νόμος περί Πολιτικών Δικαιωμάτων (1964) στις Ηνωμένες Πολιτείες, στόχευαν στην εξάλειψη των διακρίσεων στην απασχόληση. Οι θέσεις εργασίας στις κονσερβοποιίες ταξινομήθηκαν επίσημα σε ένα ενιαίο σύστημα, αλλά οι γυναίκες περιορίζονταν στις χαμηλότερες κατηγορίες, με μισθούς χαμηλότερους από τους άνδρες. Μέχρι το 1972, η αμοιβή των γυναικών μάλιστα σημείωσε μείωση σε σχέση με την αντίστοιχη των ανδρών. Ο Νόμος περί Ισότητας στην Εργασία του 1972 στην Καλιφόρνια των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής οδήγησε στη συγχώνευση των κατηγοριών εργασίας των γυναικών και των ανδρών, αλλά οι γυναίκες παρέμειναν συγκεντρωμένες στις χαμηλότερες κατηγορίες. Το 1973 οι γυναίκες στην Καλιφόρνια καταλάμβαναν σχεδόν το 90% των θέσεων στη χαμηλότερη κατηγορία, ενώ οι άνδρες ήταν πιο ομοιόμορφα κατανεμημένοι. Οι εποχιακοί εργαζόμενοι, κυρίως γυναίκες, και οι εργαζόμενοι όλο το χρόνο, κυρίως άνδρες, ήταν χωρισμένοι με μεταξύ τους αποκλειστικές λίστες παλαιότητας. Η διατήρηση του διπλού αυτού συστήματος παλαιότητας οδήγησε στην απουσία δυνατοτήτων προαγωγής για τις γυναίκες, εμποδίζοντάς τους πρακτικά την πρόσβαση σε θέσεις εργασίας που θεωρούνταν «ανδρικές» (Brown & Philips, 1985). Αυτή η ανισότητα που σημειώθηκε την περίοδο αυτή, οδήγησε σε αξιοσημείωτη αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό μεν και ταυτόχρονα της επιδίωξής τους για τριτοβάθμια εκπαίδευση και καλύτερη επαγγελματική σταδιοδρομία.

Ο 21ος αιώνας συνεχίζει να αντιμετωπίζει επίμονες προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της διαφοράς στις αμοιβές μεταξύ των δύο φύλων και της επίτευξης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Η πρόοδος της τεχνολογίας και οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης αναδιαμορφώνουν την αγορά εργασίας, παρουσιάζοντας νέες ευκαιρίες και προκλήσεις για την ισότητα των φύλων (Fernández, 2013).

Η Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση (Industry 4.0) αντιπροσωπεύει μια σημαντική στροφή προς μια πιο διασυνδεδεμένη και τεχνολογικά προηγμένη κοινωνία, με βαθιές επιπτώσεις για την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η επανάσταση Industry 4.0, που χαρακτηρίζεται από το Internet of Things (IoT), τα έξυπνα εργοστάσια και την αποκεντρωμένη λήψη αποφάσεων, προσφέρει τεράστια οφέλη και ταυτόχρονα

προκλήσεις. Στη φάση αυτή η σύζευξη των τεχνολογικών καινοτομιών με τις κοινωνικές καινοτομίες είναι πιο αναγκαία από ποτέ, κάτω από την ομπρέλα της βιωσιμότητας για να διασφαλιστεί ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι ισορροπημένες και ευεργετικές για όλα τα τμήματα της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών. Για το λόγο αυτό χρειάζεται ένα ολιστικό πλαίσιο για τη διευκόλυνση της αλληλεπίδρασης μεταξύ τεχνολογικής και κοινωνικής καινοτομίας, με στόχο τη δημιουργία προληπτικών και βιώσιμων στρατηγικών που αξιοποιούν οικονομικές ανταμοιβές, εμπλουτίζουν την κοινωνία και προστατεύουν το περιβάλλον. Αυτή η σφαιρική προσέγγιση υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης των διαφορών μεταξύ των φύλων στην αγορά εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τον ρυθμό και τη φύση της ένταξης των γυναικών ως κρίσιμους δείκτες διαρθρωτικών αλλαγών και οικονομικών μετασχηματισμών. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η επανάσταση Industry 4.0 παρουσιάζει ευκαιρίες και εμπόδια για την απασχόληση των γυναικών, απαιτώντας πολιτικές και πρακτικές που προάγουν την ισότητα των φύλων και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς. Με το τρόπο αυτό μπορεί να μεταμορφωθεί η αγορά εργασίας με τρόπους που ενδυναμώνουν τις γυναίκες και συμβάλλουν σε ένα πιο δίκαιο και βιώσιμο μέλλον (Schwab, 2018).

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, η ιστορική εξέλιξη των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι απόδειξη ανθεκτικότητας, προόδου και συνεχούς αγώνα. Λειτουργεί ως υπενθύμιση της πολυπλοκότητας που συνεπάγεται η επίτευξη της ισότητας των φύλων και της συνεχούς ανάγκης για υπεράσπιση, έρευνα και χάραξη πολιτικής που ανταποκρίνεται στις εξελισσόμενες πραγματικότητες της επαγγελματικής ζωής των γυναικών.

1.2. Θεωρίες επιλογής επαγγέλματος

Η διαδικασία επιλογής σταδιοδρομίας είναι μια κομβική απόφαση που επηρεάζει σημαντικά την πορεία της ζωής, την ευημερία και την ικανοποίηση ενός ατόμου. Η επιλογή επαγγέλματος βασίζεται σε μια σύνθετη και πολύπλευρη διαδικασία που επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων. Τα θεωρητικά πλαίσια που αναπτύχθηκαν για την κατανόηση της επιλογής σταδιοδρομίας έχουν εξελιχθεί, αντανακλώντας τις αλλαγές στην εργασία, την κοινωνία και την ψυχολογική κατανόηση. Στόχος της παρούσας ενότητας είναι να διερευνήσει αυτές τις θεωρίες, τονίζοντας την εξέλιξη στο

πέρασμα των χρόνων, τις βασικές έννοιες και την αλληλεπίδραση μεμονωμένων και περιβαλλοντικών παραγόντων.

Σύμφωνα με τους Purohit, Jayswal, & Muduli (2021) η επιλογή επαγγέλματος επηρεάζονται από πέντε βασικούς παράγοντες εσωτερικούς, εξωτερικούς, διαπροσωπικούς, θεσμικούς και κοινωνικο-δημογραφικούς, οι οποίοι αναλύονται στη συνέχεια (Akosah-Twumasi et al., 2018; Purohit et al., 2021; Sultana & Mahmud, 2020):

- **εσωτερικοί παράγοντες** που σχετίζονται με τα προσωπικά ενδιαφέροντα, τις ευκαιρίες ανάπτυξης, αλλά και το εργασιακό περιβάλλον. Οι άνθρωποι συχνά δίνουν προτεραιότητα σε επαγγελματικούς ρόλους που συνάδουν με τα προσωπικά τους ερεθίσματα κι ενδιαφέροντα, αναζητώντας ταυτόχρονα εργασία που εξασφαλίζει ικανοποίηση και μακροπρόθεσμη ενασχόληση. Οι ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη και προαγωγή είναι εξίσου κρίσιμες, καθώς η επαγγελματική εξέλιξη ενισχύει την προσωπική ευημερία και διατηρεί ζωντανό το ενδιαφέρον για το αντικείμενο εργασίας. Αναζητούν επίσης, επαγγέλματα που προσφέρουν αναβάθμιση δεξιοτήτων και σαφείς διαδρομές προς την προαγωγή, αναγνωρίζοντας αυτά ως κλειδιά για την εκπλήρωση των επαγγελματικών τους φιλοδοξιών. Ένα θετικό και υποστηρικτικό εργασιακό περιβάλλον κρίνεται τέλος απαραίτητο, καθώς οι άνθρωποι εκτιμούν τις εταιρείες με ευρείς συνεργασίες, δυνατότητες ευελιξίας και σεβασμού στην ισορροπία επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.
- **εξωτερικοί παράγοντες.** Όσον αφορά τους εξωτερικούς παράγοντες, οι άνθρωποι όταν επιλέγουν ένα επάγγελμα, λαμβάνουν υπόψη την κατάσταση της αγοράς εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της διαθεσιμότητας θέσεων εργασίας στον τομέα τους και του γενικότερου οικονομικού τοπίου, προσανατολιζόμενοι προς βιομηχανίες και τομείς που επιδεικνύουν ανάπτυξη και σταθερότητα. Οι ανταγωνιστικοί μισθοί, η υγειονομική ασφάλιση, τα συνταξιοδοτικά πακέτα και άλλα προνόμια επηρεάζουν σημαντικά την επιλογή εργασίας, με τους αποφοίτους να αναζητούν πακέτα απασχόλησης που προσφέρουν οικονομική ασφάλεια και υποστήριξη για τις προσωπικές και οικογενειακές τους ανάγκες. Η γεωγραφική τοποθεσία μιας θέσης εργασίας αποτελεί έναν ακόμη καθοριστικό παράγοντα, με την πλειοψηφία συχνά να επηρεάζεται από την επιθυμία να βρίσκεται κοντά στον τόπο της μόνιμης

κατοικίας της οικογένειας, ενώ δεύτερες στις προτιμήσεις έρχονται η ελκυστικότητα της πόλης ή της χώρας, αλλά και το κόστος διαβίωσης.

- Οι **διαπροσωπικοί παράγοντες** παίζουν επίσης κρίσιμο ρόλο στην επιλογή επαγγέλματος των ανθρώπων. Η υποστήριξη, οι προσδοκίες και κάποιες φορές η άμεση συμβουλή από τα μέλη της οικογένειας διαμορφώνουν σημαντικά τις επαγγελματικές επιλογές. Οι απόφοιτοι συχνά λαμβάνουν υπόψη τη γνώμη και τις επιθυμίες της οικογένειάς τους, ιδιαίτερα σε πολιτισμούς με ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς. Πολλές φορές συναντιέται το φαινόμενο όπου τα παιδιά συνεχίζουν το επάγγελμα των γονιών, είτε πρόκειται για κάποια επιχείρηση είτε για κάποιο λειτούργημα. Επιπλέον, η καθοδήγηση από τους συμβούλους καριέρας, τους δασκάλους και τους καθηγητές, αλλά αργότερα κι από τους καθηγητές των πανεπιστημίων παίζουν καθοριστικό ρόλο, καθώς μπορούν να εμπνεύσουν, να ενθαρρύνουν και να κατευθύνουν τους μαθητές κι αργότερα φοιτητές προς συγκεκριμένες επαγγελματικές διεξόδους βάσει του παρατηρούμενου δυναμικού και των ενδιαφερόντων τους.
- **θεσμικοί παράγοντες**. Η φήμη, η θέση στην κοινωνία και οι ηθικές αρχές των πιθανών εργοδοτών λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από τους ανθρώπους, οι οποίοι αναζητούν εταιρείες που συμφωνούν με τις αξίες τους και προσφέρουν αίσθημα υπερηφάνειας για την συνεργασία. Η ποιότητα της εκπαίδευσης, τα συγκεκριμένα μαθήματα που έχουν παρακολουθηθεί και η φήμη του εκπαιδευτικού ιδρύματος μπορούν να ανοίξουν δρόμους προς συγκεκριμένες καριέρες, καθοδηγώντας τους αποφοίτους προς συγκεκριμένους τομείς ή ρόλους. Ειδικευμένα προγράμματα ή ειδικότητες επηρεάζουν άμεσα τις επιλογές καριέρας των αποφοίτων, με ορισμένα επαγγέλματα να απαιτούν συγκεκριμένα ακαδημαϊκά προσόντα.
- Οι **κοινωνικο-δημογραφικοί** παράγοντες, όπως το φύλο και η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, επηρεάζουν εκτός των άλλων, την επιλογή καριέρας. Οι προτιμήσεις και οι αντιλήψεις για τις ευκαιρίες εργασίας μπορεί να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το φύλο, επηρεαζόμενες από κοινωνικά πρότυπα, προσδοκίες και προσωπικές προτεραιότητες. Οι οικονομικές ανάγκες, το υπόβαθρο και η επιθυμία για κοινωνική ανέλιξη μπορούν να καθοδηγήσουν τις επιλογές εργασίας, με τους ανθρώπους από διάφορα κοινωνικο-οικονομικά υπόβαθρα να αξιολογούν διαφορετικά ορισμένα χαρακτηριστικά της εργασίας.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες, εσωτερικοί και εξωτερικοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των επαγγελματικών αποφάσεων των ανθρώπων, καθοδηγώντας τους προς ευκαιρίες που υπόσχονται εκπλήρωση, ασφάλεια και εξέλιξη. Ταυτόχρονα, η διερεύνηση των διαφοροποιημένων επιρροών των διαπροσωπικών και θεσμικών παραγόντων, παράλληλα με τον κρίσιμο αντίκτυπο των κοινωνικο-δημογραφικών χαρακτηριστικών, παρέχουν μια ολοκληρωμένη άποψη. Η κατανόηση αυτών των προτιμήσεων μπορεί να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς, τους εργοδότες και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να προσαρμόσουν τις προσεγγίσεις τους ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις προσδοκίες του αναδυόμενου εργατικού δυναμικού.

Κρίνεται σκόπιμη ωστόσο η ενσωμάτωση όλων των παραπάνω παραγόντων με ένα προτεινόμενο θεωρητικό μοντέλο, ώστε να ενισχυθεί το πλαίσιο για την κατανόηση της περίπλοκης διαδικασίας λήψης αποφάσεων των ανθρώπων, καθώς περιηγούνται στα πρώτα μονοπάτια της σταδιοδρομίας τους. Οι θεωρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας έχουν εξελιχθεί σημαντικά τον περασμένο αιώνα, αντανακλώντας τις αλλαγές στην κοινωνία, την οικονομία και τη φύση των επαγγελμάτων.

Η ιστορική αναδρομή των θεωριών σταδιοδρομίας ξεκινά με τη Θεωρία Χαρακτηριστικών και Παραγόντων (Trait and Factor Theory) που προτάθηκε από τον Frank Parsons στις αρχές του 20ου αιώνα (Pryor & Bright, 2003), θεωρείται ακρογωνιαίος λίθος στον τομέα της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας. Η θεωρία του Parsons υποστηρίζει ότι οι αποφάσεις σταδιοδρομίας πρέπει να βασίζονται σε μια πλήρη κατανόηση των χαρακτηριστικών ενός ατόμου (ικανότητες, ενδιαφέροντα, αλλά και την ίδια την προσωπικότητα του ατόμου), των διαφορετικών χαρακτηριστικών των επαγγελμάτων (απαιτήσεις και προϋποθέσεις), καθώς και της σχέσης μεταξύ αυτών των δύο στοιχείων. Η ουσία της προσέγγισής του είναι να αντιστοιχίσει τα χαρακτηριστικά του ατόμου με τους παράγοντες ενός επαγγέλματος για να εξασφαλίσει την καλύτερη και πιο επιτυχημένη εφαρμογή. Αυτή η διαδικασία αντιστοίχισης στοχεύει στη μεγιστοποίηση της εργασιακής ικανοποίησης και ταυτόχρονα απόδοσης. Το έργο του Parsons έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας ως συστηματικής διαδικασίας, που περιλαμβάνει την αυτοαξιολόγηση, την εξερεύνηση και την ορθολογική λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Παρά την απλότητά της και την εμφάνιση μεταγενέστερα πιο περίπλοκων θεωριών, η Θεωρία Χαρακτηριστικών και Παραγόντων παραμένει σημαντική,

τονίζοντας τη σημασία των ατομικών διαφορών και την ανάγκη για εξατομικευμένη επαγγελματική καθοδήγηση. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι αυτή η θεωρία έθεσε τα θεμέλια για μελλοντικές πρακτικές συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και ανάπτυξης (Jena & Nayak, 2020; Pryor & Bright, 2003).

Στα μέσα του 20ου αιώνα, ο Donald Super εισήγαγε τη Θεωρία Life-Span, Life-Space, δίνοντας έμφαση στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας ως μια δια βίου διαδικασία που επηρεάζεται από προσωπικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες (Pryor & Bright, 2003). Η θεωρία Life-Span, Life-Space του Donald Super έφερε επανάσταση στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας με τον ισχυρισμό της ότι οι επιλογές σταδιοδρομίας εκτυλίσσονται σε όλη τη διάρκεια ζωής ενός ατόμου. Σε αντίθεση με τις θεωρίες που εστιάζουν αποκλειστικά σε αντιστοιχίες προσωπικότητας ή χαρακτηριστικών, το μοντέλο του Super θεωρεί την εξέλιξη της σταδιοδρομίας ως μια δια βίου διαδικασία που επηρεάζεται από διάφορους ρόλους ζωής και αυτοαντίληψη (Savickas, 2005). Πρότεινε τα άτομα να περάσουν από πέντε στάδια εξέλιξης της σταδιοδρομίας - ανάπτυξη, εξερεύνηση, εγκατάσταση, συντήρηση και αποδέσμευση - το καθένα από τα οποία αντανακλά σε διαφορετικές περιόδους ζωής και επαγγελματικές προκλήσεις. Ο Super εισήγαγε επίσης την έννοια των ρόλων ζωής (π.χ. φοιτητής, ελεύθερος χρόνος, εργαζόμενος) και την ιδέα ότι τα άτομα έχουν πολλαπλούς ρόλους ανά πάσα στιγμή, οι οποίοι αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν την εξέλιξη της σταδιοδρομίας. Η θεωρία του Super υπογραμμίζει τη δυναμική φύση της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, υποστηρίζοντας μια ευέλικτη, ολιστική προσέγγιση στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας και στον προγραμματισμό (Pryor & Bright, 2003). Το έργο του υπογραμμίζει τη σημασία της αυτο-αντίληψης στις επιλογές σταδιοδρομίας, υποδηλώνοντας ότι καθώς εξελίσσονται οι αυτό-αντιλήψεις των ανθρώπων, το ίδιο συμβαίνει και με τις επαγγελματικές τους διαδρομές. Η ανάδειξη της έννοιας και της σημασίας της αυτοαντίληψης στην επιλογή και εξέλιξη της σταδιοδρομίας, παραμένει επίκαιρη στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας μέχρι και σήμερα (Jena & Nayak, 2020).

Η Θεωρία των Επαγγελματικών Προσωπικοτήτων και του Εργασιακού Περιβάλλοντος (Theory of Vocational Personalities and Work Environments) του John Holland εμφανίστηκε στα τέλη του 20ου αιώνα, προτείνοντας ότι τα άτομα ελκύονται σε περιβάλλοντα καριέρας που ταιριάζουν με τους τύπους της προσωπικότητάς τους (Pryor & Bright, 2003). Συγκεκριμένα προσφέρει ένα μοντέλο για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ μεμονωμένων προσωπικοτήτων και προτιμώμενων εργασιακών

πλαισίων. Κεντρική θέση στη θεωρία του Holland είναι το μοντέλο RIASEC, το οποίο κατηγοριοποιεί τα άτομα και τα περιβάλλοντα εργασίας σε έξι τύπους: Ρεαλιστικό, Ερευνητικό, Καλλιτεχνικό, Κοινωνικό, Επιχειρηματικό και Συμβατικό (Leung, 2008). Ο Holland υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι είναι πιο ικανοποιημένοι και παραγωγικοί σε περιβάλλοντα εργασίας που ταιριάζουν με τον τύπο της προσωπικότητάς τους. Για παράδειγμα, τα καλλιτεχνικά άτομα ευδοκιμούν σε δημιουργικά περιβάλλοντα, ενώ οι ερευνητές προτιμούν περιβάλλοντα που επιτρέπουν την αναλυτική εργασία. Αυτή η θεωρία υπογραμμίζει τη σημασία της συμφωνίας μεταξύ της προσωπικότητας ενός ατόμου και του επαγγελματικού του περιβάλλοντος για την ικανοποίηση και την επαγγελματική επιτυχία. Το μοντέλο του Holland έχει επηρεάσει σημαντικά τους σύμβουλους σταδιοδρομίας, παρέχοντας εργαλεία όπως η αυτοκατευθυνόμενη αναζήτηση στα άτομα για να εξερευνήσουν και να εντοπίσουν σταδιοδρομίες που ευθυγραμμίζονται με τους τύπους της προσωπικότητάς τους (Patton & McMahon, 2021). Με τον τρόπο από διευκολύνεται η καλύτερη και πιο επιτυχημένη αντιστοίχιση μεταξύ ανθρώπων και θέσεων εργασίας. Εν κατακλείδι, το μοντέλο RIASEC του Holland έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς στην αξιολόγηση και τον προσανατολισμό σταδιοδρομίας κι η θεωρία του Holland στοχεύει να ενισχύσει την εργασιακή ικανοποίηση, την απόδοση και τη σταθερότητα της (Athanasou & Van Esbroeck, 2008).

Η Κοινωνική Γνωσιακή Θεωρία Καριέρας (Social Cognitive Career Theory - SCCT), που αναπτύχθηκε από τους Lent, Brown και Hackett, ενσωματώνει τις αρχές της κοινωνικής γνωστικής θεωρίας του Albert Bandura στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας (Lent & Brown, 2019). Τονίζει τον ρόλο των πεποιθήσεων για την αυτο-αποτελεσματικότητα, των προσδοκιών για το αποτέλεσμα και των προσωπικών στόχων στη διαμόρφωση των επαγγελματικών επιλογών και της απόδοσης (Wang et al., 2022). Η SCCT θεωρεί ότι η σταδιοδρομία των ατόμων επηρεάζεται από την εμπιστοσύνη τους στις ικανότητές τους να επιτύχουν συγκεκριμένα καθήκοντα που σχετίζονται με την καριέρα και τις προσδοκίες τους για τα αποτελέσματα αυτών των καθηκόντων. Η θεωρία υπογραμμίζει επίσης, τη διαδραστική επίδραση των προσωπικών και των περιβαλλοντικών παραγόντων στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας, προτείνοντας ότι οι μαθησιακές εμπειρίες και οι κοινωνικές επιρροές παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ενδιαφερόντων και στόχων που σχετίζονται με την καριέρα. Εν γένει, η SCCT παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την κατανόηση των

πολύπλοκων διαδικασιών που οδηγούν στην επιλογή και εξέλιξη σταδιοδρομίας, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αυτό-αποτελεσματικότητας και των προσδοκιών για το αποτέλεσμα (Lent & Brown, 2019).

Η θεωρία της Περιγραφής και του Συμβιβασμού (Gottfredson's Theory of Circumscription and Compromise) παρέχει μια οπτική της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, εστιάζοντας στο πώς τα άτομα περιορίζουν τις επιλογές σταδιοδρομίας τους και συμβιβάζουν τις φιλοδοξίες τους με την πραγματικότητα (Luke & Redekop, 2014). Κεντρικό στοιχείο αυτής της θεωρίας είναι η έννοια της αυτο-αντίληψης και τα κοινωνικά όρια που την επηρεάζουν. Σύμφωνα με την Gottfredson, οι επιλογές σταδιοδρομίας περιορίζονται συστηματικά καθώς τα άτομα μεγαλώνουν, η κοινωνική αποδοχή μεταβάλλεται, αλλά και σε συνδυασμό με τις δικές τους ταυτότητες. Αυτή η διαδικασία επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι ρόλοι των φύλων, η κοινωνική θέση και η αντιληπτή νοημοσύνη (Lent & Brown, 2019). Ο συμβιβασμός μπαίνει στο παιχνίδι όταν τα άτομα προσαρμόζουν τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες λόγω εξωτερικών περιορισμών, όπως η διαθεσιμότητα εργασίας ή οι ευκαιρίες εκπαίδευσης, συχνά δίνοντας προτεραιότητα στην προσβασιμότητα έναντι των προσωπικών προτιμήσεων. Το πλαίσιο της Gottfredson υπογραμμίζει τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των προσωπικών φιλοδοξιών και των κοινωνικών προσδοκιών, προσφέροντας πληροφορίες για το πώς οι επαγγελματικές πορείες είναι τόσο προσωπικά κατασκευασμένες όσο και κοινωνικά περιορισμένες (Gottfredson, 2005). Αυτή η θεωρία υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης κοινωνικών και αυτοεπιβαλλόμενων περιορισμών στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας (Lent & Brown, 2019).

Από την άλλη, η Θεωρία της Προσαρμογής στην Εργασία (Theory of Work Adjustment - TWA), που αναπτύχθηκε από τους René Dawis και Lloyd Lofquist, υποστηρίζει ότι η επαγγελματική ικανοποίηση και επιτυχία προκύπτουν από την αντιστοιχία μεταξύ των ατομικών χαρακτηριστικών και του εργασιακού περιβάλλοντος. Αυτή η δυναμική θεωρία δίνει έμφαση στη συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ ενός ατόμου και του εργασιακού του περιβάλλοντος, εστιάζοντας στην αμοιβαία ικανοποίηση των αναγκών (Eggerth, 2008). Τα άτομα αναζητούν περιβάλλοντα που ικανοποιούν τις προτιμήσεις τους και αξιοποιούν τις ικανότητές τους, ενώ οι εργοδότες αναζητούν άτομα που μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εργασίας και να συμβάλουν στους στόχους του οργανισμού. Η θεωρία σκιαγραφεί τις έννοιες της ικανοποίησης (πόσο

καλά το περιβάλλον ικανοποιεί τις ανάγκες του ατόμου από τη μια και πόσο καλά το άτομο ανταποκρίνεται στις ανάγκες του περιβάλλοντος από την άλλη) (Lent & Brown, 2019). Η προσαρμογή επιτυγχάνεται μέσω της ευελιξίας, της ενεργητικότητας, της αντιδραστικότητας και της επιμονής. Η TWA παρέχει ένα πλαίσιο για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα προσαρμόζονται στο εργασιακό τους περιβάλλον, στοχεύοντας σε μια αρμονική σχέση που μεγιστοποιεί τόσο την προσωπική ολοκλήρωση όσο και την οργανωτική παραγωγικότητα (Lent & Brown, 2019).

Όπως γίνεται αντιληπτό κι επιβεβαιώνουν σε μελέτη τους οι Jena & Nayak (2020) η διαδικασία της επιλογής σταδιοδρομίας χαρακτηρίζεται από έντονη πολυπλοκότητα που επηρεάζεται από διαφορετικές θεωρίες, τονίζοντας την ανάγκη για μια πολυδιάστατη προσέγγιση στην κατανόηση της εξέλιξης της σταδιοδρομίας στον σημερινό ασταθή, αβέβαιο και περίπλοκο κόσμο. Οι θεωρίες επιλογής καριέρας μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ανάλογα με τους παράγοντες (εσωτερικούς, εξωτερικούς, διαπροσωπικούς, θεσμικούς, κοινωνικο-δημογραφικούς) που εμπλέκονται. Για παράδειγμα, η θεωρία του Parsons αντιστοιχίζει μεμονωμένα χαρακτηριστικά με τις απαιτήσεις εργασίας, ενώ η θεωρία του Holland υποδηλώνει ότι οι άνθρωποι έλκονται από περιβάλλοντα καριέρας που ταιριάζουν με τους τύπους της προσωπικότητάς τους. Η θεωρία Life-Span, Life-Space του Super υπογραμμίζει την εξέλιξη της σταδιοδρομίας ως μια δια βίου διαδικασία και η Κοινωνική Γνωσιακή Θεωρία Καριέρας ενσωματώνει προσωπικούς στόχους, αυτο-αποτελεσματικότητα και προσδοκίες στην επιλογή σταδιοδρομίας (Jena & Nayak, 2020).

Στην ουσία καμία μεμονωμένη θεωρία δεν μπορεί να περιλάβει όλες τις πτυχές της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, υποδηλώνοντας την ανάγκη για τους οργανισμούς να υιοθετήσουν έναν συνδυασμό θεωριών για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ατόμων και τη δική τους οργανωτική δυναμική. Συμπερασματικά, χρήσιμη είναι μια ολιστική προσέγγιση της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, λαμβάνοντας υπόψη προσωπικούς, περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως η επιρροή της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, της φυλής και του φύλου (Savickas, 2005). Παράλληλα, οι οργανισμοί πρέπει να παραμείνουν προσαρμοστικοί και να ανταποκρίνονται στο μεταβαλλόμενο επαγγελματικό τοπίο και στις διαφορετικές ανάγκες του εργατικού δυναμικού τους. Αυτή η σύνθεση υπογραμμίζει την εξελισσόμενη φύση των θεωριών της επιλογής επαγγέλματος και τη σημασία της υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στη συμβουλευτική

σταδιοδρομίας. Τα τελευταία χρόνια, οι θεωρίες σταδιοδρομίας επικεντρώνονται όλο και περισσότερο στη μη γραμμική και απρόβλεπτη φύση της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, αναγνωρίζοντας την επιρροή των κοινωνικών, οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών (Pryor & Bright, 2003).

1.3. Εμπόδια και δυσκολίες στην ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Παρά τη σημαντική πρόοδο στην ισότητα των φύλων, η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας παραμένει γεμάτη προκλήσεις. Το ζήτημα της ανισότητας των φύλων έχει απασχολήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση με έμφαση στα πολύπλευρα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, αλλά και στις ευρύτερες οικονομικές επιπτώσεις, υποστηρίζοντας την αναγνώριση της ισότητας των φύλων όχι απλώς ως κοινωνικό στόχο αλλά κι ως οικονομική επιταγή. Με την ενίσχυση της ισότητας των φύλων ως παραγωγικού παράγοντα, η δυνητική παραγωγική ικανότητα της οικονομίας θα μπορούσε να ενισχυθεί σημαντικά. Η εξομάλυνση του ζητήματος της ισότητας των φύλων προβλέπεται να έχει θετική επίδραση στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και στην απασχόληση των γυναικών, συμβάλλοντας στην αύξηση της παραγωγικότητας και ταυτόχρονα αντιμετωπίζοντας διαρθρωτικές αδυναμίες εντός της οικονομίας της ΕΕ (Fernández, 2013).

Ένα σημαντικό εμπόδιο για την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι η δυσανάλογη ευθύνη για μη αμειβόμενη εργασία φροντίδας, που αποτρέπει πολλές από το να αναζητήσουν εργασία. Αυτό το ζήτημα επιδεινώνεται από την έλλειψη υποστηρικτικών πολιτικών και υποδομών, όπως οικονομικά προσιτές εγκαταστάσεις παιδικής μέριμνας και φροντίδας ηλικιωμένων, ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και δίκαιες πολιτικές γονικής άδειας. Επιπλέον, οι κοινωνικοί κανόνες και τα στερεότυπα των φύλων εξακολουθούν να επηρεάζουν τις επιλογές εκπαίδευσης και καριέρας, απομακρύνοντας τις γυναίκες από τομείς με υψηλές αποδοχές και ηγετικούς ρόλους (Fernández, 2013).

Πέρα από το ζήτημα της ανισότητας των φύλων, η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας παρουσιάζει πολύπλευρα εμπόδια, τα οποία επιδεινώνονται σημαντικά για τις μετανάστριες στην Ευρώπη. Η ανασκόπηση των Schieckoff και Sprengholz (2021) δίνει έμφαση στον παράγοντα της χώρας γέννησης και προέλευσης για την ένταξη στην αγορά εργασίας. Πιο αναλυτικά, οι μετανάστριες αντιμετωπίζουν συχνά ένα «διπλό

μειονέκτημα» που έχει τις ρίζες του τόσο στο φύλο όσο και στο καθεστώς της «μετανάστριας», γεγονός που περιπλέκει την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Αυτό το φαινόμενο επιδεινώνεται από παράγοντες όπως οι πολιτιστικοί κανόνες, οι ευθύνες του νοικοκυριού και οι διακρίσεις, οδηγώντας σε χαμηλότερη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό και υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σύγκριση με τις γηγενείς ομολόγους τους, αλλά και τους ομοεθνείς άνδρες μετανάστες. Η ανασκόπηση υπογραμμίζει τα επίμονα κενά στη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό και στο καθεστώς απασχόλησης μεταξύ των μεταναστριών και άλλων δημογραφικών ομάδων, υπογραμμίζοντας τη διασταυρούμενη φύση των μειονεκτημάτων που αντιμετωπίζουν (Schieckoff & Sprengholz, 2021).

Η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς επιστημονικής μελέτης, ιδιαίτερα μέσα από το πρίσμα της διατομεακότητας, μια έννοια που διερευνά το πως επηρεάζουν οι διάφορες κοινωνικές ταυτότητες την πορεία των γυναικών στην αγορά εργασίας. Συγκεκριμένα, στο ίδιο πλαίσιο της αγοράς εργασίας, η διασταύρωση φύλου και φυλής είναι ιδιαίτερα σημαντική, διαμορφώνοντας ευκαιρίες και προκλήσεις των γυναικών με πολύπλοκους τρόπους (Browne & Misra, 2003). Εξετάζοντας τις μισθολογικές ανισότητες, τις διακρίσεις, τα στερεότυπα και τη συγκεκριμένη περίπτωση της μετανάστευσης και της οικιακής εργασίας, οι Browne και Misra (2003) φωτίζουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους η φυλή και το φύλο μπορούν να επηρεάσουν τις θέσεις των γυναικών στην αγορά εργασίας. Υποστηρίζουν ότι το φύλο και η φυλή δεν είναι ανεξάρτητες κατηγορίες αλλά συνδέονται μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η έρευνα για τις μισθολογικές ανισότητες δείχνει ότι οι έγχρωμες γυναίκες αντιμετωπίζουν συχνά εμπόδια, με τις μαύρες και λατίνες γυναίκες να αντιμετωπίζουν οικονομικές ανισότητες στους μισθούς που δεν εξηγούνται πλήρως από τις διαφορές στην εκπαίδευση ή την εμπειρία. Τονίζουν επίσης τη σημασία των στερεότυπων σχετικών με τη φυλή ή την τάξη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το θέμα της οικιακής εργασίας, όπου οι έγχρωμες μετανάστριες καταλαμβάνουν συχνά τις πιο μειονεκτικές θέσεις σε αυτόν τον τομέα (Browne & Misra, 2003).

Σημαντικός κρίνεται επίσης ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα, με την εκπαίδευση και τη γλωσσική επάρκεια να αναδεικνύονται ως κρίσιμοι καθοριστικοί παράγοντες επιτυχίας στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, οι ανισότητες εξακολουθούν να υφίστανται ακόμη και αφού ληφθούν υπόψη αυτοί οι παράγοντες, υποδηλώνοντας την επίδραση

βαθύτερων δομικών και συστημικών φραγμών. Για άλλη μια φορά κρίνεται αναγκαία η ολιστική προσέγγιση στην έρευνα και τη χάραξη πολιτικής, ώστε να λαμβάνονται υπόψη όλες οι μοναδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες, συμπεριλαμβανομένης της αλληλεπίδρασης των κινήτρων μετανάστευσης, του νομικού καθεστώτος και των κοινωνικοπολιτιστικών παραγόντων στη διαμόρφωση των προσφερόμενων ευκαιριών στην αγορά εργασίας (Schieckoff & Sprengholz, 2021).

Η πολυπλοκότητα της ένταξης στην αγορά εργασίας για τις μετανάστριες στην Ευρώπη είναι εμφανής και ιδιαίτερες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες στην Ιταλία και την Τουρκία (Özerim & Çetin, 2021), γεγονός που απαιτεί στοχευμένες παρεμβάσεις. Οι διαφορές μεταξύ των φύλων είναι σημαντικές στις ευκαιρίες απασχόλησης, με τις μετανάστριες να είναι πιο πιθανό να εξασφαλίσουν θέσεις μερικής απασχόλησης παρά πλήρους απασχόλησης. Αυτές οι προκλήσεις συνδέονται με ευρύτερα διαρθρωτικά ζητήματα στους τομείς απασχόλησης των χωρών υποδοχής, δίνοντας έμφαση στην αργή διαδικασία πλήρους ένταξης στην αγορά εργασίας για τις μετανάστριες. Εστιάζοντας μάλιστα στο φύλο και στη χώρα προέλευσης, χρειάζονται παρεμβάσεις στην πορεία προς αγορές εργασίας χωρίς αποκλεισμούς που αξιοποιούν τις δυνατότητες των μεταναστριών ως ζωτικής σημασίας οικονομικό πόρο (Özerim & Çetin, 2021).

Από την άλλη, στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας ήταν ιστορικά πολύπλοκη, διαμορφωμένη από τις κοινωνικοπολιτικές μεταβάσεις και την εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών. Στην συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή παρατηρούνται νομικά εμπόδια αλλά και μετασχηματισμοί της αγοράς πέρα από τη διάσταση του φύλου. Η σοσιαλιστική εποχή προσέφερε ανάμεικτα αποτελέσματα για τις γυναίκες, με αξιοσημείωτη τη νομική προστασία και ευκαιρίες απασχόλησης που συγκρούονται με τους κοινωνικούς κανόνες και την πραγματική ενδυνάμωση των γυναικών σε ρόλους λήψης αποφάσεων. Παρά το νομικό πλαίσιο που υποστηρίζει την ισότητα, η πρακτική επιβολή και οι κοινωνικές συμπεριφορές συχνά υστερούσαν, οδηγώντας σε διαφορές στην εξέλιξη της σταδιοδρομίας και στους ρόλους λήψης αποφάσεων. Η στροφή προς τις οικονομίες της αγοράς μετά το σοσιαλισμό εισήγαγε νέες προκλήσεις, επιδεινώνοντας τις ανισότητες μεταξύ των φύλων μέσω της αυξημένης ανεργίας και των επιπτώσεων των ιδιωτικοποιήσεων, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις γυναίκες (Gromek-Broc, 2006). Αυτή η περιεκτική

άποψη της Gromek-Broc (2006) υπογραμμίζει τη σημασία της ολοκλήρωσης της ΕΕ και των νομικών προτύπων για τη διαμόρφωση μιας πιο δίκαιης αγοράς εργασίας, αν και αναγνωρίζει την αργή και άνιση πρόοδο στην πλήρη υλοποίηση αυτών των στόχων.

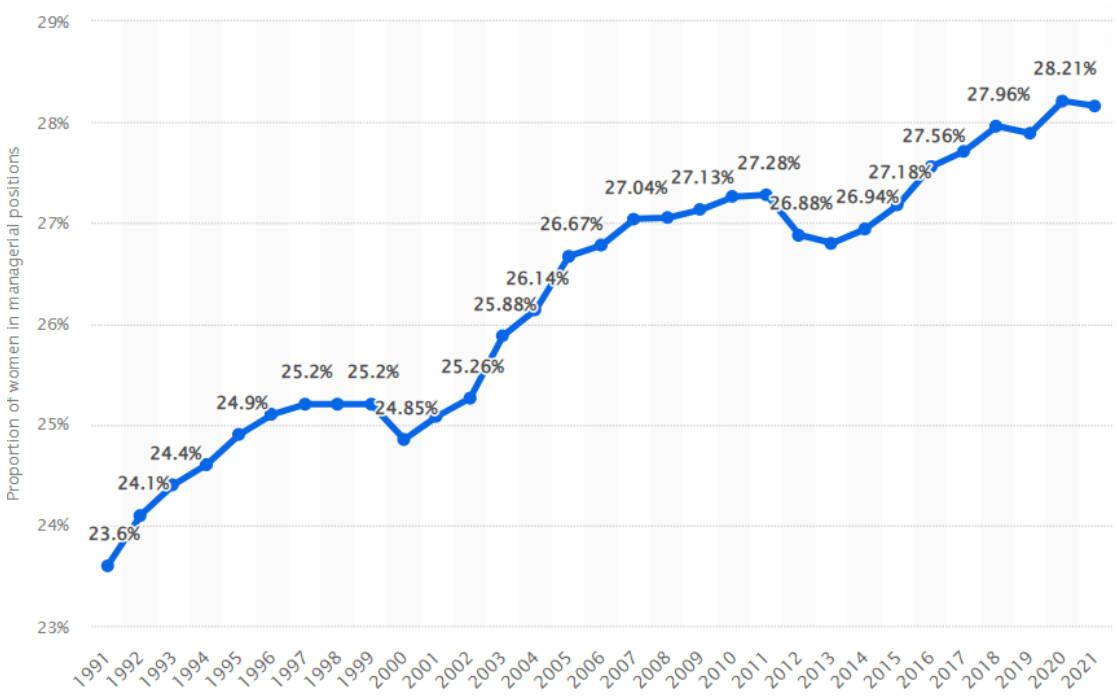
Η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας εμποδίζεται από τις επίμονες διαφορές μεταξύ των φύλων, τη φυλή, την εφαρμογή του νομικού πλαισίου, την εκπαίδευση, τις μισθολογικές ανισότητες και τους κοινωνικούς κανόνες που υποτιμούν την εργασία των γυναικών και περιορίζουν τις ευκαιρίες τους. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, που θα περιλαμβάνει νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, αλλαγές κοινωνικής νοοτροπίας και εφαρμογή υποστηρικτικών πολιτικών και υποδομών για τη διευκόλυνση της πλήρους συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η υιοθέτηση της ισότητας των φύλων ως οικονομική επιταγή μπορεί να απελευθερώσει το πλήρες παραγωγικό δυναμικό του εργατικού δυναμικού, προωθώντας τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και ανάπτυξη (Fernández, 2013; Schieckoff & Sprengholz, 2021).

1.4. Στατιστική απεικόνιση

1.4.1 Στατιστική απεικόνιση σε διεθνές επίπεδο

Το χάσμα στην απασχόληση μεταξύ των δύο φύλων στην ΕΕ ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 11,6%, που επιδεινώνεται με τον αριθμό των παιδιών σε ένα νοικοκυριό. Αυτό το χάσμα όχι μόνο υπογραμμίζει την άνιση συμμετοχή στην αγορά εργασίας, αλλά αντανακλά επίσης τις εισοδηματικές και μισθολογικές ανισότητες. Η υπερεκπροσώπηση των γυναικών στην εργασία μερικής απασχόλησης, αποτελεί συχνά απόρροια των ευθυνών φύλαξης παιδιών ή φροντίδας ηλικιωμένων, συμβάλλει σημαντικά στην περιθωριοποίησή τους στην αγορά εργασίας. Αυτή η ρύθμιση, ενώ διευκολύνει την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, επηρεάζει ακούσια τις μακροπρόθεσμες προοπτικές σταδιοδρομίας, τις αποδοχές και τους κινδύνους φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Το 2015, το 32,1% των γυναικών απασχολούνταν με μερική απασχόληση σε σύγκριση με το 8,9% των ανδρών, υπογραμμίζοντας μια έντονη διαφορά στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας (Fernández, 2013).

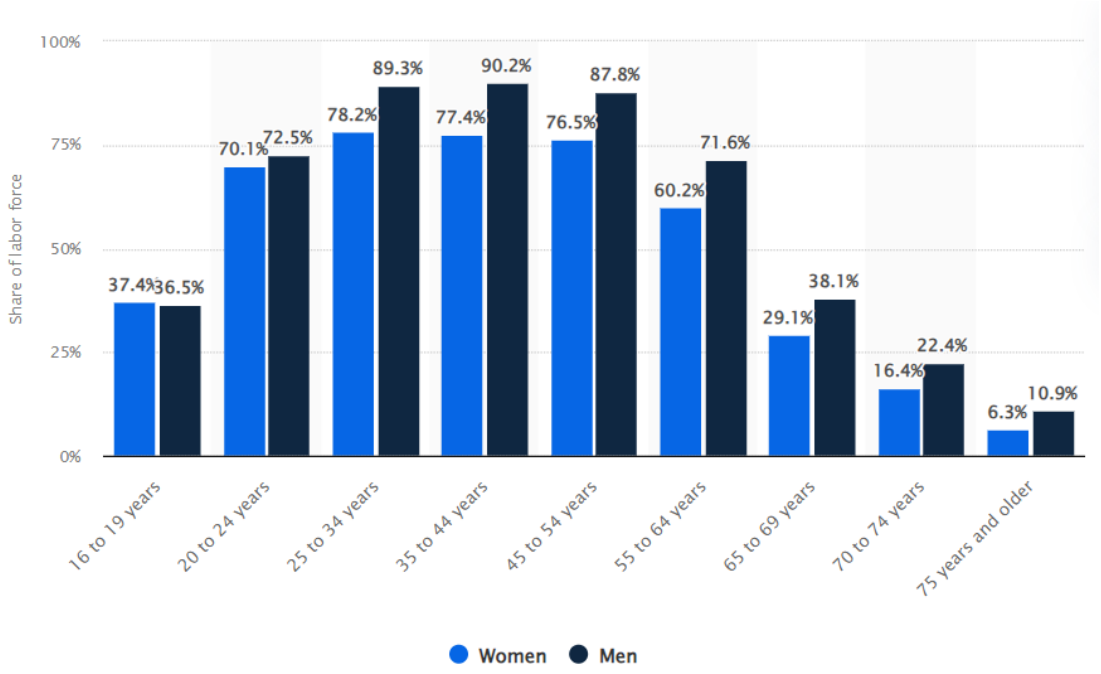
Αν και οι νομοθετικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές προς τις γυναίκες στο εργατικό δυναμικό έχουν ωθήσει την ισότητα των φύλων και τις ίσες ευκαιρίες στην αγορά εργασίας, ο ρυθμός των αλλαγών ήταν άνισος και παραμένουν σημαντικά κενά. Το μισθολογικό χάσμα αποτελεί ένα κραυγαλέο παράδειγμα αυτής της ανισότητας, με τις γυναίκες να κερδίζουν 16,1% λιγότερα από τους άνδρες κατά μέσο όρο σε όλη την ΕΕ, αναγκάζοντας μια γυναίκα να εργάζεται περίπου 40 ημέρες περισσότερες ετησίως για να κερδίσει ό,τι ένας άνδρας μέχρι το τέλος του προηγούμενου έτους (Fernández, 2013).

Διάγραμμα 1: Ποσοστό γυναικών σε διευθυντικές θέσεις παγκοσμίως από το 1991 έως το 2021 (ILO, 2023)

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία στο Διάγραμμα 1 που αποτυπώνουν την αναλογία των γυναικών σε διευθυντικές θέσεις παγκοσμίως από το 1991 έως το 2021 κι αποκαλύπτει μια σταδιακή αλλά σημαντική αύξηση της εκπροσώπησης των γυναικών σε ηγετικούς ρόλους για τρεις δεκαετίες. Αυτή η ανοδική τροχιά υπογραμμίζει την προοδευτική, αν και αργή, στροφή προς την ισότητα των φύλων στο χώρο εργασίας. Η σταδιακή ανάπτυξη υποδηλώνει τον αντίκτυπο διαφόρων παγκόσμιων πρωτοβουλιών και πολιτικών που υποστηρίζουν την ισότητα των φύλων και κοινωνικές αλλαγές προς την αναγνώριση των ικανοτήτων και των δικαιωμάτων των γυναικών σε απαιτητικά επαγγελματικά περιβάλλοντα. Ωστόσο, το γεγονός ότι χρειάστηκαν τριάντα χρόνια για να επιτευχθεί αυτή η ανάπτυξη δείχνει τις βαθιά ριζωμένες προκλήσεις και τα εμπόδια που εξακολουθούν να υπάρχουν για την επίτευξη

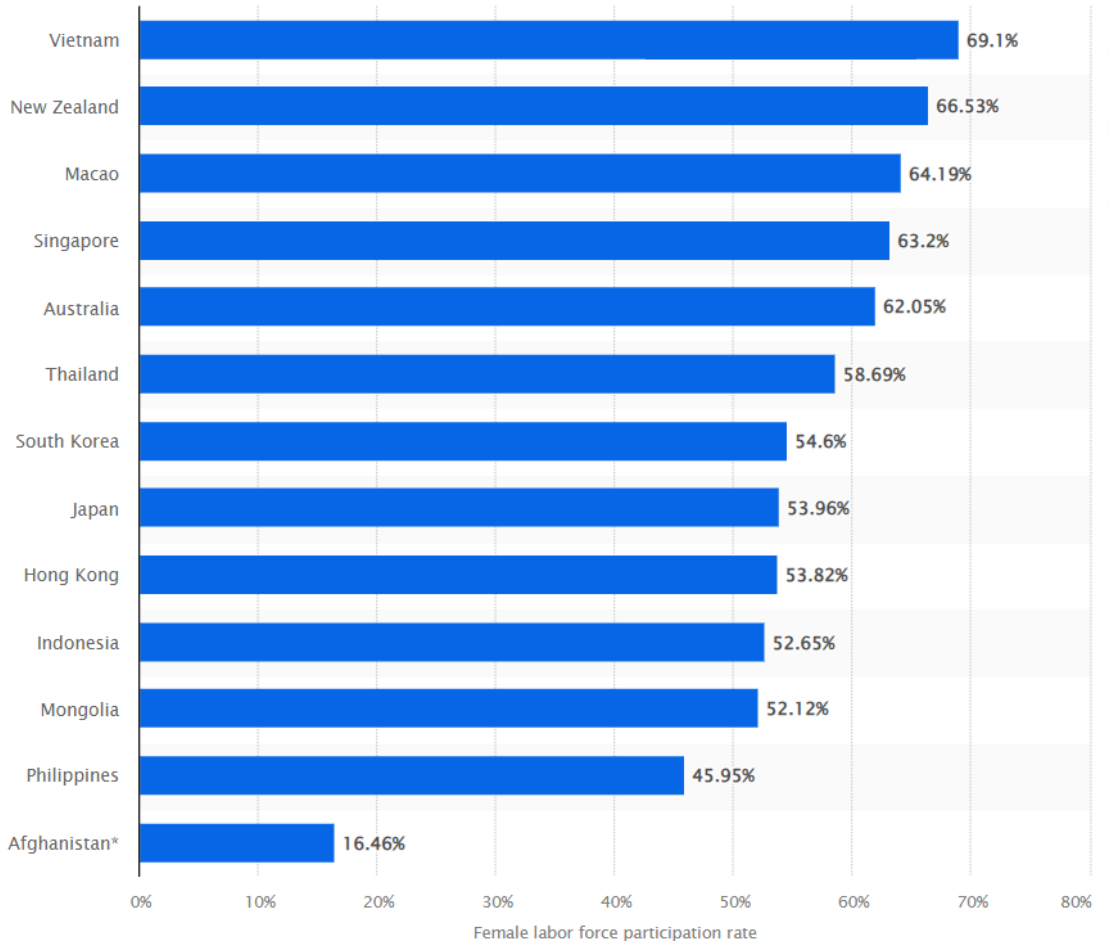
της ισότητας των φύλων στους ηγετικούς ρόλους. Αυτό περιλαμβάνει όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενες ενότητες, κοινωνικά στερεότυπα, πολιτισμικά πρότυπα και θεσμικές προκαταλήψεις που περιορίζουν την εξέλιξη της σταδιοδρομίας των γυναικών. Τα δεδομένα συμπυκνώνουν ένα κρίσιμο μήνυμα σχετικά με την ανάγκη για συνεχείς προσπάθειες και πολιτικές που υποστηρίζουν την ηγεσία των γυναικών και αμφισβητούν το status quo. Αν και η πρόοδος είναι ενθαρρυντική, υπογραμμίζει επίσης το μακρύ ταξίδι που οι γυναίκες έχουν μπροστά τους για την επίτευξη πραγματικής ισότητας των φύλων σε διευθυντικές και ηγετικές θέσεις σε όλο τον κόσμο.

Διάγραμμα 2: Ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2023, ανά ηλικία και φύλο (US Department of Labor, 2024)

Το παραπάνω διάγραμμα περιγράφει λεπτομερώς το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2023, ανά ηλικία και φύλο. Υπογραμμίζει τις βασικές τάσεις στη δυναμική της απασχόλησης, ιδίως τη διακύμανση των ποσοστών συμμετοχής μεταξύ των φύλων και μεταξύ των διάφορων ηλικιακών ομάδων. Αυτά τα δεδομένα είναι απαραίτητα για την κατανόηση του ευρύτερου οικονομικού τοπίου, αποκαλύπτοντας πώς τα ποσοστά συμμετοχής τείνουν να μειώνονται με την ηλικία, μια τάση που παρατηρείται τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, αν και με διαφορετικά πρότυπα για κάθε φύλο. Μια αξιοσημείωτη πτυχή είναι τα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής μεταξύ των ανδρών στις περισσότερες ηλικιακές ομάδες, αντανακλώντας τις διαρκείς ανισότητες μεταξύ των φύλων στην

αγορά εργασίας. Τα δεδομένα επίσης υποδηλώνουν πρόοδο σε ορισμένους τομείς και μεγαλύτερη ισότητα των φύλων στην απασχόληση, όπως πιθανή μείωση των χασμάτων σε νεότερες ή συγκεκριμένες ηλικιακές κατηγορίες. Η μείωση των ποσοστών συμμετοχής που σχετίζεται με την ηλικία υπογραμμίζει προκλήσεις όπως ο προγραμματισμός της συνταξιοδότησης, οι διακρίσεις λόγω ηλικίας και η μετάβαση στη μη επαγγελματική ζωή, με επιπτώσεις στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και στους δείκτες οικονομικής εξάρτησης. Για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, αυτές οι γνώσεις είναι ζωτικής σημασίας για τον σχεδιασμό παρεμβάσεων που στοχεύουν στην τόνωση της συμμετοχής του εργατικού δυναμικού, στην αντιμετώπιση των διαφορών μεταξύ των φύλων και στη διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας ενόψει των δημογραφικών αλλαγών.

Διάγραμμα 3: Ποσοστό συμμετοχής του γυναικείου εργατικού δυναμικού ως ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού το 2022 (World Bank, 2023)

Στο παραπάνω διάγραμμα αποτυπώνεται το γυναικείο εργατικό δυναμικό ως ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού το 2022, ανά χώρα ή επικράτεια. Οι αριθμοί αποκαλύπτουν σημαντικές ανισότητες στην απασχόληση των

γυναικών μεταξύ διαφορετικών εθνών. Αυτή η απόκλιση υπογραμμίζει την επίδραση πολιτιστικών, οικονομικών και νομοθετικών παραγόντων στην δυνατότητα των γυναικών να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Οι χώρες με υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής επιδεικνύουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τη γυναικεία απασχόληση, αντανακλώντας πιθανώς προοδευτικές πολιτικές ως προς το φύλο, υποστηρικτικές εργατικές νομοθεσίες και κοινωνικούς κανόνες που ενθαρρύνουν την εργασία των γυναικών εκτός σπιτιού. Αντίθετα, οι χώρες με χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής τονίζουν τομείς όπου τα εμπόδια στη γυναικεία απασχόληση μπορεί να είναι πιο έντονα. Αυτά τα εμπόδια μπορεί να περιλαμβάνουν τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων (πχ Αφγανιστάν), την έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και την περιορισμένη υποστήριξη παιδικής μέριμνας, τα οποία συλλογικά εμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, οι επιχειρήσεις και η κοινωνία των πολιτών σε κάθε χώρα μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις πληροφορίες για να υποστηρίξουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές που ενδυναμώνουν τις γυναίκες οικονομικά, συμβάλλοντας στη συνολική οικονομική ανάπτυξη και την ισότητα των φύλων στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού.

1.4.2 Στατιστική απεικόνιση στην Ελλάδα και την Κρήτη

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στατιστική απεικόνιση στην Ελλάδα. Τα τρία διαγράμματα παρέχουν συλλογικά μια πολύπλευρη άποψη της αγοράς εργασίας για τις γυναίκες στην Ελλάδα, τονίζοντας πτυχές της ισότητας των φύλων, της απασχόλησης και της ανεργίας σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο. Παρά τις εξελίξεις, η Ελλάδα, όπως πολλές ευρωπαϊκές χώρες, συνεχίζει να αντιμετωπίζει προκλήσεις για την επίτευξη πλήρους ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας. Το πλαίσιο που παρέχεται από τον δείκτη ισότητας των φύλων υποδηλώνει ότι τα διαρθρωτικά και πολιτισμικά εμπόδια παραμένουν σημαντικά εμπόδια για την ισότιμη συμμετοχή και την πρόοδο των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Ο βαθμός συμμετοχής των γυναικών στην ελληνική αγορά εργασίας σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν αντικατοπτρίζει μόνο τις οικονομικές συνθήκες αλλά και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που στοχεύουν στην υποστήριξη της εισόδου και

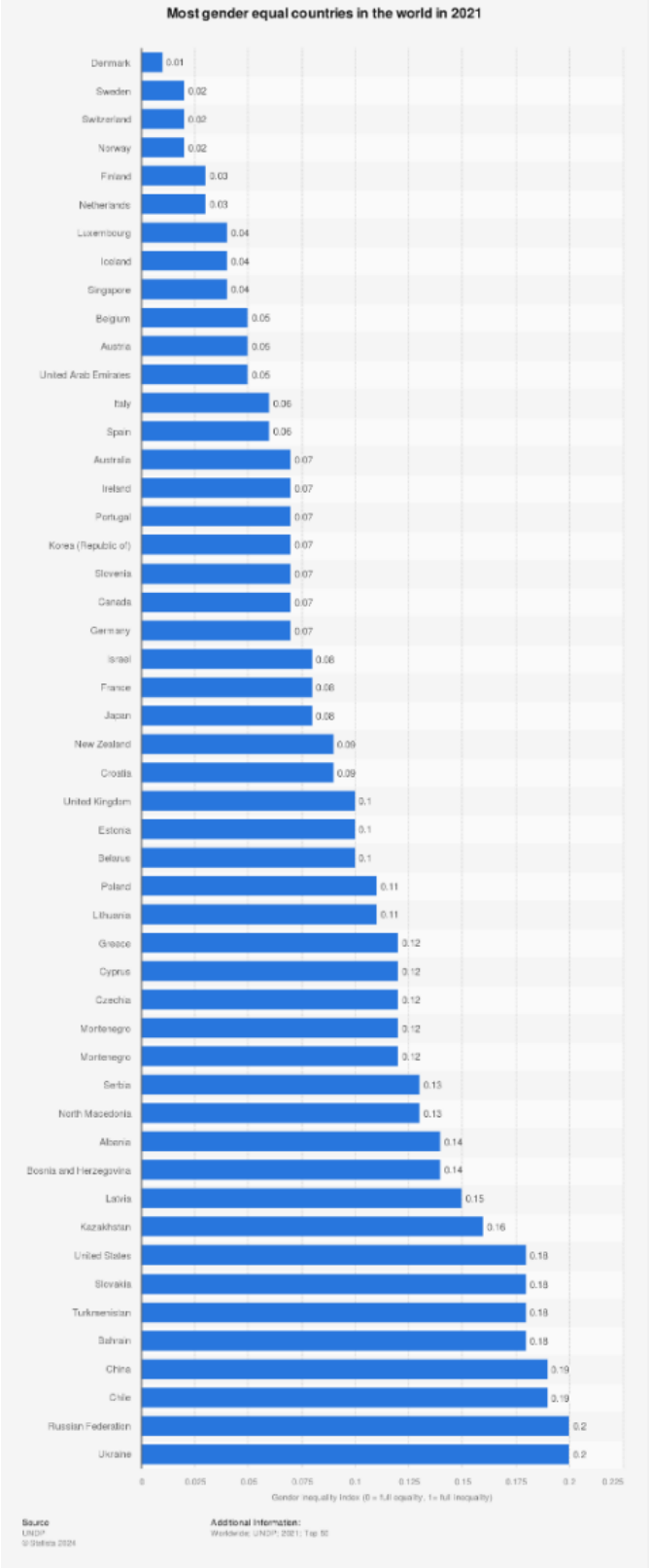
της παραμονής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, όπως η άδεια μητρότητας, οι υπηρεσίες φύλαξης παιδιών και οι ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας.

Από την άλλη, τα στοιχεία για την ανεργία υπογραμμίζουν έναν κρίσιμο τομέα ανησυχίας. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των γυναικών στην Ελλάδα δείχνουν οικονομικά και συστημικά ζητήματα που επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες εργαζόμενες. Αυτό υποδηλώνει την ανάγκη στοχευμένων παρεμβάσεων για την βελτίωση της δημιουργίας θέσεων εργασίας για τις γυναίκες, τα προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και τις προσπάθειες για την εξάλειψη των διακρίσεων στις πρακτικές προσλήψεων και προαγωγής.

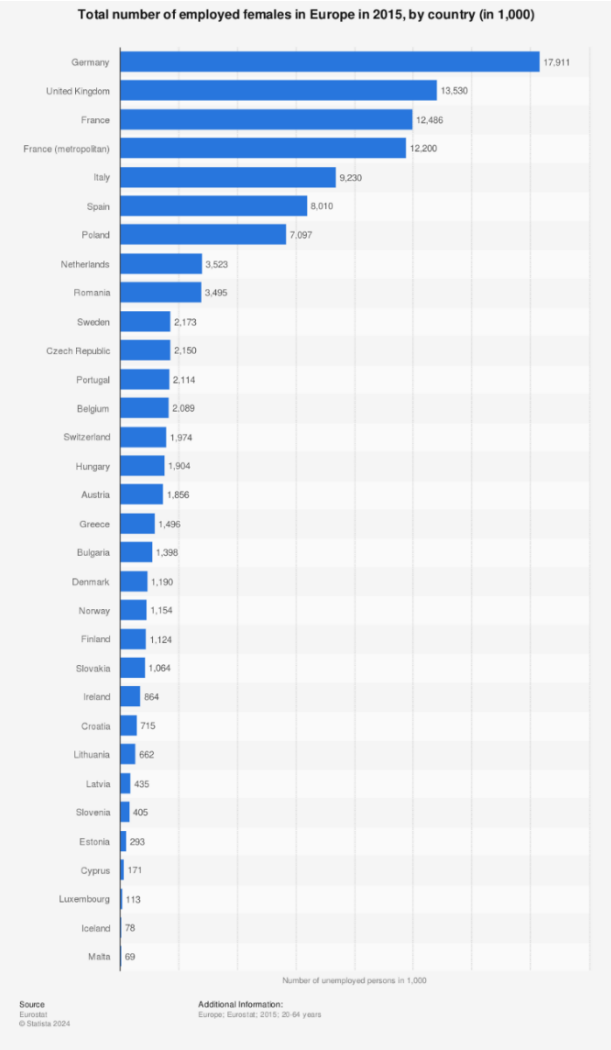
Οι συνδυασμένες γνώσεις από αυτά τα διαγράμματα υπογραμμίζουν την ανάγκη για πολύπλευρες παρεμβάσεις πολιτικής που αντιμετωπίζουν τόσο την πλευρά της ζήτησης όσο και της προσφοράς της αγοράς εργασίας. Από την πλευρά της ζήτησης, αυτό περιλαμβάνει τη δημιουργία περισσότερων ευκαιριών απασχόλησης για τις γυναίκες και τη διασφάλιση ίσης μεταχείρισης στο χώρο εργασίας. Από την πλευρά της προσφοράς, περιλαμβάνει τον εξοπλισμό των γυναικών με τις απαραίτητες δεξιότητες και την εκπαίδευση για να ευδοκιμήσουν στην αγορά εργασίας και την αντιμετώπιση των κοινωνικών κανόνων που μπορεί να αποθαρρύνουν τις γυναίκες από το να αναζητήσουν εργασία ή εξέλιξη.

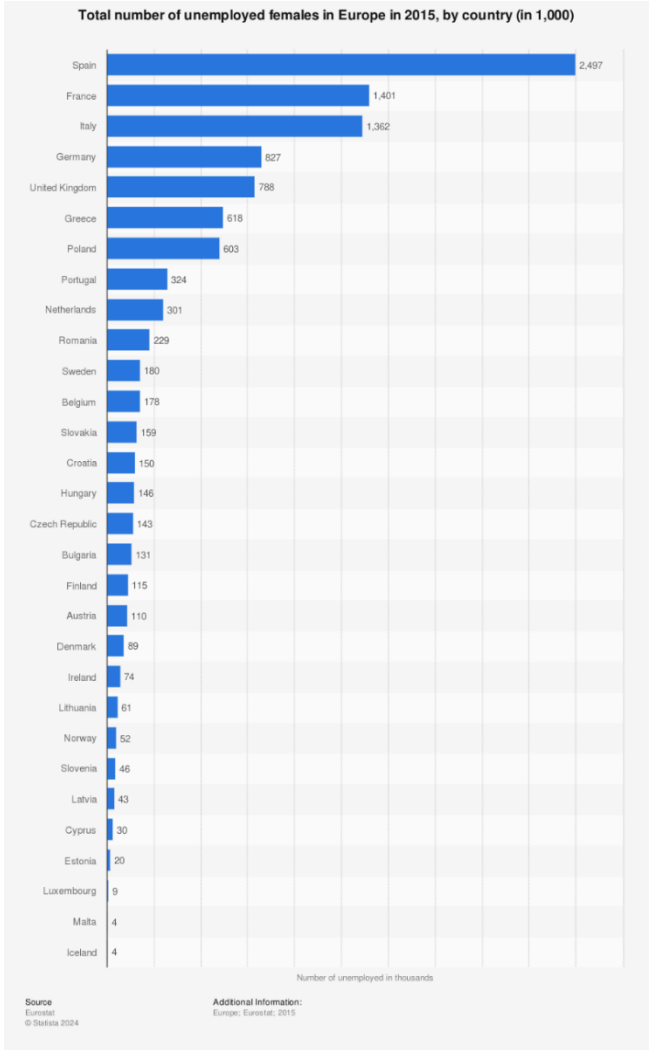
Η μελέτη των Georgiadis & Christopoulos (2017) εστιάζει στις ανισότητες των φύλων στην ελληνική αγορά εργασίας, τονίζοντας τις περιφερειακές ανισότητες πριν και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Χρησιμοποιώντας στατιστικά δεδομένα από την Ευρωπαϊκή Ένωση για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC), οι συγγραφείς αξιολογούν τις διαφορές μεταξύ των φύλων στην απασχόληση, το είδος της εργασίας και τις αποδοχές σε διάφορες ελληνικές περιοχές. Τα ευρήματα αποκαλύπτουν μια ευρεία μείωση του χάσματος μεταξύ των φύλων, που αποδίδεται κυρίως στην πιο έντονη μείωση της απασχόλησης των ανδρών, υποδηλώνοντας έναν «αγώνα προς τα κάτω» αντί για μια πραγματική βελτίωση της οικονομικής ανεξαρτησίας των γυναικών, στοιχείο που διαφαίνεται σε όλες τις περιφέρειες, συμπεριλαμβανομένης της Κρήτης. Παρά τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στην απασχόληση και τις ώρες εργασίας, το χάσμα στις αποδοχές όχι μόνο παραμένει, αλλά φαίνεται να διευρύνεται, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση αυτών των διαρκών

ανισοτήτων. Η ολοκληρωμένη αυτή μελέτη των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στην ελληνική αγορά εργασίας και ιδιαίτερα στην Κρήτη, υπογραμμίζει την περίπλοκη αλληλεπίδραση μεταξύ της περιφερειακής ανάπτυξης, της οικονομικής κρίσης και των πολιτικών για το φύλο. Υπογραμμίζει τέλος, την κρίσιμη σημασία της δημιουργίας στρατηγικών για συγκεκριμένες περιοχές για την προώθηση της ισότητας των φύλων και την ενίσχυση της οικονομικής συμμετοχής και ανεξαρτησίας των γυναικών μετά την κρίση (Georgiadis & Christopoulos, 2017).

Διάγραμμα 4: Στατιστική απεικόνιση ισότητας φύλων στην Ελλάδα (UNDP, 2022)

Διάγραμμα 5, 6: Στατιστική απεικόνιση απασχόλησης και ανεργίας στην Ελλάδα (Eurostat, 2016)

Τέλος, η μελέτη του Petrakis (2021) αναλύει τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της Ελλάδας, με έμφαση στην περίοδο 1992-2020, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Αποκαλύπτει ότι η αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών οφείλεται κυρίως σε γενικούς παράγοντες, ενώ επίσης σημαντικοί κρίνονται οι παράγοντες της ηλικίας και της χρονικής περιόδου. Η εκπαίδευση και το επίπεδο μόρφωσης των γυναικών παρουσιάζουν ισχυρή σχέση με την απασχόληση, υποδηλώνοντας την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές που να ενθαρρύνουν την εκπαίδευση και την ενσωμάτωση των γυναικών στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, οι κοινωνικο-οικονομικές μεταβλητές, όπως η οικογενειακή κατάσταση και η παρουσία παιδιών, επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις για εργασία, ενώ η περιοχή διαμονής επιδρά επίσης στις ευκαιρίες απασχόλησης, καθώς τα στοιχεία δείχνουν ότι οι γυναίκες στην ηπειρωτική Ελλάδα έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα εργασίας σε σύγκριση με τις νησιωτικές περιοχές, εξαιρουμένης της Κρήτης (Petrakis, 2021).

Συμπερασματικά, η αγορά εργασίας για τις γυναίκες στην Ελλάδα, εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου, απεικονίζει μια περίπλοκη αλληλεπίδραση οικονομικών συνθηκών, πολιτικών για την ισότητα των φύλων και πολιτισμικών συμπεριφορών. Η πρόοδος στη βελτίωση των αποτελεσμάτων της γυναικείας αγοράς εργασίας απαιτεί συνεχείς προσπάθειες σε πολλαπλά μέτωπα, συμπεριλαμβανομένων νομικών μεταρρυθμίσεων, οικονομικών κινήτρων, ευκαιριών εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και πολιτιστικές αλλαγές προς την ισότητα των φύλων.

1.5. Το κίνημα του Ecofeminism

Το κίνημα του Ecofeminism αναφέρεται στην εγγενή σύνδεση των γυναικών με τη φύση κάτω από μια ανδροκρατούμενη κοινωνική δομή. Εξηγεί πώς και οι δύο, γυναίκες και φύση, περιθωριοποιούνται και αντικειμενοποιούνται λόγω των αναπαραγωγικών τους δυνατοτήτων και της αντιληπτής παθητικότητάς τους, ενισχύοντας την ανωτερότητα των ανδρών σε συνδυασμούς όπως κουλτούρα/φύση και λογική/συναίσθημα. Το κίνημα υπογραμμίζει την εκμετάλλευση των γυναικών και της φύσης για τους ρόλους τους στην αναπαραγωγή και στη διατροφή αντίστοιχα, οδηγώντας στην εξάρτησή τους και στους παθητικούς κοινωνικούς ρόλους τους. Εξετάζοντας αφηγήσεις όπως ο Αδάμ και η Εύα, η ανασκόπηση του Öztürk (2020)

απεικονίζει τη συστημική καταπίεση μέσα σε αυτές τις ιεραρχίες, υποστηρίζοντας την οπτική του Ecofeminism σχετικά με τη συνυφασμένη φύση περιβαλλοντικών και γυναικείων ζητημάτων στις πατριαρχικές κοινωνίες.

Οι Turner & Brownhill (2006) εμβαθύνουν στην έμφυλη, εθνικοποιημένη ταξική πάλη μέσα στον Ecofeminism, ασκώντας κριτική στην καπιταλιστική εμπορευματοποίηση των κοινοτικών σχέσεων και του περιβάλλοντος, δίνοντας έμφαση στη μοναδική κοινωνική δύναμη των αμισθί εργατών στον αγώνα ενάντια στον καπιταλιστικό εγκλεισμό. Ο Salleh (2003) εισάγει τον Ecofeminism ως ένα κριτικό κοινωνιολογικό πλαίσιο, τονίζοντας την επίδραση του καταμερισμού της εργασίας στη σχέση της ανθρωπότητας με τη φύση. Ο Salleh (2003) υποστηρίζει ότι το κίνημα του Ecofeminism παρέχει ζωτικής σημασίας γνώσεις για τη νεοφιλελεύθερη οικολογική κρίση, υποδηλώνοντας ότι ο σύγχρονος κατακερματισμός της γνώσης και η περιθωριοποίηση των σιωπηρών μορφών γνώσης είναι κεντρικές για την περιβαλλοντική κατάχρηση.

Το κίνημα του Ecofeminism προσδιορίζει μια κρίσιμη, που συχνά παραβλέπεται διάσταση, αυτή της εργασίας που είναι κεντρική τόσο για την καπιταλιστική εκμετάλλευση της φύσης όσο και για τον έμφυλο καταμερισμό της εργασίας. Αυτή η προοπτική επεκτείνει την κριτική πέρα από τη συμβατική μαρξιστική ανάλυση της παραγωγής για να συμπεριλάβει τις αποχρώσεις της πραγματικότητας της αναπαραγωγικής εργασίας, που είναι απαραίτητες για την κατανόηση των ευρύτερων επιπτώσεων του φύλου και της τάξης στις καπιταλιστικές κοινωνίες (Turner & Brownhill, 2006).

Ο Giacomini (2015) τονίζει τον εξέχοντα ρόλο των γυναικών στην υπεράσπιση των κοινοτικών πόρων ενάντια στην καπιταλιστική καταπάτηση, ιδιαίτερα σε κινήματα όπως το Women's Earth and Climate Action Network (WECAN) και το La Vía Campesina (Giacomini, 2015). Αυτά τα κινήματα καταδεικνύουν πως οι αγώνες των γυναικών περιλαμβάνουν τόσο την αντίσταση στην καπιταλιστική εκμετάλλευση όσο και την προώθηση εναλλακτικών λύσεων που διατηρούν τη ζωή, τοποθετώντας τον Ecofeminism στην καρδιά του μετασχηματιστικού περιβαλλοντικού ακτιβισμού.

Αντίθετα, η διασταύρωση του Ecofeminism με το κίνημα Women in Mining (WIM) παρουσιάζει ένα σύνθετο σενάριο (Laplonge, 2016). Η Laplonge δεν έχει υιοθετήσει ρητά μια οικοφεμινιστική στάση, εστιάζοντας περισσότερο στην ισότητα των φύλων

αντί να αμφισβητεί τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις ή τις θεμελιώδεις υποθέσεις για το φύλο. Αυτή η οπτική περιορίζει δυνητικά το βάθος της ανάλυσης και της αλλαγής που μπορεί να επιτύχει το κίνημα του Ecofeminism στις πατριαρχικές και καπιταλιστικές δομές, καθώς προσφέρει πολύτιμες γνώσεις για τα συστημικά ζητήματα που οδηγούν στην περιθωριοποίηση των γυναικών και την περιβαλλοντικής εκμετάλλευση. Η ενσωμάτωση των οικοφεμινιστικών προοπτικών θα μπορούσε να ασκήσει πίεση όχι μόνο για την ισότητα των φύλων, αλλά και για την επανεκτίμηση των πρακτικών εξόρυξης που βλάπτουν το περιβάλλον και, κατ' επέκταση, τις κοινότητες που εξαρτώνται από αυτό. Μια τέτοια σύνθεση θα μπορούσε να οδηγήσει σε πιο βιώσιμες προσεγγίσεις που σέβονται τόσο την ισότητα των φύλων όσο και την περιβαλλοντική ακεραιότητα (Laplonge, 2016).

Το κίνημα του Ecofeminism, λοιπόν, επικεντρώνεται στη σχέση μεταξύ της πατριαρχικής καταπίεσης των γυναικών και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, υποστηρίζοντας ότι η εκμετάλλευση της φύσης και των γυναικών είναι αλληλένδετες λόγω παρόμοιων δομών κυριαρχίας. Παρουσιάζει μια ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των διπλών κρίσεων της περιβαλλοντικής εκμετάλλευσης και της ανισότητας των φύλων. Απαιτεί την επανεκτίμηση της αξίας της αναπαραγωγικής εργασίας και την υιοθέτηση βιώσιμων και δίκαιων πρακτικών που τιμούν τις εγγενείς συνδέσεις μεταξύ γυναικών και φύσης. Κρίνεται σημαντική η ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων και της οικολογικής βιωσιμότητας στον ιστό της κοινωνικής ανάπτυξης και της χάραξης πολιτικής.

Κεφάλαιο 2ο Οι γυναίκες στην πρωτογενή παραγωγή

2.1. Η ιστορική σχέση γυναικάς με την πρωτογενή παραγωγή

Η ιστορική σχέση των γυναικών με την πρωτογενή παραγωγή είναι βαθιά ριζωμένη και πολύπλοκη, διαμορφωμένη από κοινωνικούς, πολιτιστικούς και οικονομικούς παράγοντες σε διαφορετικές εποχές και κοινωνίες. Παραδοσιακά, οι γυναίκες ήταν κεντρικής σημασίας για τη γεωργία, την κτηνοτροφία, το ψάρεμα και τη συλλογή γεωργικών προϊόντων, συμβάλλοντας σημαντικά στην επισιτιστική ασφάλεια και τη συντήρηση της κοινότητας. Η ιστορική σχέση των γυναικών με τη γεωργία και την πρωτογενή παραγωγή αποκαλύπτει μια δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, των κοινωνικών κανόνων και των ρόλων των φύλων (Ankarloo, 1979). Στις προβιομηχανικές κοινωνίες, οι ρόλοι των γυναικών στη γεωργία κυμαίνονταν από τη φύτευση και τη συγκομιδή έως τη διαχείριση οικιακών κήπων και κτηνοτροφίας μικρής κλίμακας. Η τεχνογνωσία τους στις ποικιλίες των καλλιεργειών, στο έδαφος και στους εποχιακούς κύκλους ήταν ανεκτίμητη. Σε νομαδικές και κτηνοτροφικές κοινότητες, οι γυναίκες ασχολούνταν με την κτηνοτροφία, την επεξεργασία γαλακτοκομικών προϊόντων και τη διαχείριση των νοικοκυριών, ενώ σε παραθαλάσσιες και παραποτάμιες περιοχές, συμμετείχαν στη συλλογή οστρακοειδών και στην επεξεργασία ψαριών (Rickson, 1997).

Η ιστορική σχέση μεταξύ γυναικών και πρωτογενούς παραγωγής, ιδιαίτερα στον τομέα της αλιείας, έχει επηρεαστεί σημαντικά από τους ρόλους των φύλων και τις οικονομικές παραμέτρους σε διάφορες περιοχές. Η συμμετοχή των γυναικών στην αλιεία ποικίλλει παγκοσμίως, αλλά χαρακτηρίζεται ζωτικής σημασίας στην περιοχή του Ειρηνικού, όπου αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος των αλιευμάτων μικρής κλίμακας, συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική αξία και την ευημερία των κοινοτήτων τους. Παρόλα αυτά, οι παραδοσιακοί ρόλοι των φύλων και η έλλειψη ποσοτικών δεδομένων έχουν περιθωριοποιήσει ιστορικά τη συνεισφορά των γυναικών. Η αναγνώριση του ρόλου των γυναικών στην αλιεία και ο ποσοτικός προσδιορισμός της συνεισφοράς τους είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική διαχείριση, την ανακούφιση από την φτώχεια και την προώθηση αναπτυξιακών πολιτικών. Είναι αναγκαίο οι πολιτικές να βασίζονται στην ισότιμη πρόσβαση των γυναικών στους πόρους και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τονίζει τη σημασία μιας

διεπιστημονικής προσέγγισης που θα εμπλέκει την οικολογική γνώση και τη συμμετοχή των γυναικών στη χάραξη πολιτικής για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των αλιευτικών πόρων και της ευημερίας των κοινοτήτων που εξαρτώνται από αυτές (Harper et al., 2013).

Η Βιομηχανική Επανάσταση σηματοδότησε ένα σημείο καμπής, ιδιαίτερα στη Δύση, καθώς οι οικονομικές αλλαγές οδήγησαν τους άνδρες στην εργασία στο εργοστάσιο, αλλάζοντας τους παραδοσιακούς ρόλους στην πρωτογενή παραγωγή. Παρά την τεχνολογική πρόοδο που μείωσε τον αριθμό των ατόμων που εμπλέκονται άμεσα στους πρωτογενείς τομείς, οι συνεισφορές των γυναικών παρέμειναν ζωτικής σημασίας, αν και συχνά υπο-αναγνωρίστηκαν. Τα νόμιμα δικαιώματα στη γη και τους πόρους ήταν ιστορικά περιορισμένα για τις γυναίκες, αν και υπήρξε πρόοδος τον 20ο αιώνα (Goldin, 1994).

Οι προσπάθειες για την ενδυνάμωση των γυναικών στη γεωργία και την αναγνώριση της συνεισφοράς τους αυξάνονται, υπογραμμίζοντας τη σημασία της ισότητας των φύλων για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την επισιτιστική ασφάλεια (Rickson, 1997). Η αντιμετώπιση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων στην πρόσβαση σε πόρους, δικαιώματα και ευκαιρίες είναι απαραίτητη για την αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή και για την επίτευξη πιο δίκαιων και βιώσιμων κοινωνιών.

Οι οικονομίες μεταβαίνουν από αγροτικές σε βιομηχανικές και μετά προσανατολίζονται στις υπηρεσίες. Παράλληλα, οι γυναίκες ασχολούνται ενεργά με τη γεωργία και τις οικογενειακές επιχειρήσεις. Ωστόσο, καθώς η επέκταση της αγοράς και οι τεχνολογικές εξελίξεις κυριαρχούν, υπάρχει μια στροφή προς την οικονομία της αγοράς, που οδηγεί στη μείωση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό λόγω κοινωνικών στερεότυπων κατά της χειρωνακτικής εργασίας και μιας επίδρασης στο εισόδημα που καθιστά τους ρόλους των νοικοκυριών μονόδρομο (Goldin, 1994). Με την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη, οι ευκαιρίες εκπαίδευσης για τις γυναίκες βελτιώνονται, ιδιαίτερα στο δευτεροβάθμιο επίπεδο, οδηγώντας στην είσοδό τους σε θέσεις εργασίας. Η μετάβαση από τη γεωργία στην πρωτογενή παραγωγή, και τελικά στους τομείς των υπηρεσιών, αντανακλά ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές, συμπεριλαμβανομένων των ρόλων και των αντιλήψεων των γυναικών στην οικονομία,

καθώς η ισότητα των φύλων στο εργατικό δυναμικό μπορεί να είναι δείκτης και μοχλός οικονομικής ανάπτυξης (Goldin, 1994).

Η ιστορική σχέση μεταξύ γυναικών και γεωργίας αποκαλύπτει ένα περίπλοκο ψηφιδωτό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών μετασχηματισμών σε διάφορα γεωγραφικά και χρονικά τοπία. Από τις αγροτικές κοινωνίες της βορειοδυτικής Ευρώπης μέχρι τα αγροτικά σύνορα της Αυστραλίας, οι γυναίκες διαδραμάτισαν κρίσιμους ρόλους στην πρωτογενή παραγωγή, συχνά στη σκιά των κυρίαρχων πατριαρχικών φιγούρων.

Στην προκαπιταλιστική γεωργία της βορειοδυτικής Ευρώπης, η εργασία και η κοινωνική θέση των γυναικών ήταν άρρηκτα συνυφασμένη με τους ρόλους τους στα παραγωγικά και αναπαραγωγικά συστήματα. Η μελέτη του Ankarloo (1979) υπογραμμίζει τη διαφοροποιημένη συμμετοχή των γυναικών στη γεωργία κατά τη μετάβαση από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό, δίνοντας έμφαση στην κυκλική ανακατανομή της εργασίας αντί της γης, με τις γυναίκες να συμμετέχουν όλο και περισσότερο σε μη συγγενική εργασία ως υπηρέτριες ή σε άλλες οικιακές κοινότητες εκτός του οικογενειακού τους νοικοκυριού. Αυτή η μετατόπιση, που υποκινήθηκε από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και την ανάγκη για εργασία εκτός του παραδοσιακού αγροτικού περιβάλλοντος, σηματοδότησε την αρχή του διευρυμένου ρόλου των γυναικών πέρα από τα όρια των οικογενειακών αγροκτημάτων (Ankarloo, 1979).

Κατά τον 19ο και τον 20ο αιώνα, η ενασχόληση των γυναικών με τη γεωργία και την πρωτογενή παραγωγή συνέχισαν να εξελίσσονται, ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η Αυστραλία, όπου οι γυναίκες προσδιορίζονται ως «νέοι επιχειρηματίες» της γεωργίας (Alston, 2003). Παρά την αφοσίωση των γυναικών στη γεωργία, οι προσπάθειές τους έχουν παραγκωνιστεί σε μεγάλο βαθμό από τις αφηγήσεις της εποχής και τα στατιστικά αρχεία, ένα φαινόμενο που έχει ιστορικές ρίζες σε αποφάσεις όπως αυτές του βικτωριανού κοινοβουλίου στη δεκαετία του 1890 για τον αποκλεισμό των γυναικών από τις επίσημες στατιστικές απογραφής, εάν εμπλέκονταν σε «αντιγυναικεία» επαγγέλματα όπως η γεωργία (Alston, 2003). Παρόλα αυτά, το επιχειρηματικό πνεύμα των γυναικών στη γεωργία είναι αδιαμφισβήτητο, με χαρακτηριστική περίπτωση τις ποικίλες εργασίες των γυναικών στον αγροτικό τομέα της Αυστραλίας, που κυμαίνονται από τη διαχείριση αμπελώνων έως την ανάπτυξη της βιομηχανίας

προβάτων Merino, που ιστορικά αποδίδεται περισσότερο στους άνδρες (Alston, 2003). Αυτό υπογραμμίζει μια επίμονη τάση αφάνειας και υποεκπροσώπησης των γυναικών στις γεωργικές ιστορίες και στατιστικές, παρά τους κεντρικούς ρόλους τους στις οικογενειακές αγροτικές μονάδες και στον ευρύτερο κλάδο.

Οι γυναίκες παραμένουν πρωτοπόρες στη γεωργία και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, προάγοντας την πρόοδο στη γεωργία και την πρωτογενή παραγωγή. Ο Inhetveen (1998) σε μελέτη του υπογραμμίζει την ανθεκτικότητα και την καινοτομία των γυναικών, αλλά και την υπέρβαση των διαρθρωτικών φραγμών και τη σημαντική συμβολή στην εξέλιξη της γεωργίας. Αυτό το σύνολο εργασιών και προσπαθειών οδηγούν στην ανάγκη για επαναξιολόγηση των ρόλων των γυναικών στη γεωργία, προσδίδοντας μεγαλύτερη προβολή και αναγνώριση της συνεισφοράς τους σε ιστορικές περιόδους και γεωγραφικά πλαίσια (Ankarloo, 1979; Inhetveen, 1998).

Γίνεται εύκολα αντιληπτή η δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ του φύλου, της εργασίας και της γεωργίας, αποκαλύπτοντας τη βαθιά επίδραση της γυναικείας εργασίας στη διαμόρφωση των γεωργικών πρακτικών, οικονομιών και τοπίων. Χρειάζεται ωστόσο μια ευρύτερη αναγνώριση της συνεισφοράς των γυναικών στη γεωργία και μια κριτική εξέταση των ιστορικών αφηγήσεων που έχουν παραμερίσει τους ρόλους τους. Αυτή η αναγνώριση είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση του πλήρους φάσματος της αγροτικής ιστορίας και για την ενημέρωση των σύγχρονων συζητήσεων σχετικά με την ισότητα των φύλων και τη βιωσιμότητα στη γεωργία.

Σήμερα, ο ρόλος των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή ποικίλλει παγκοσμίως. Στον Παγκόσμιο Νότο, οι γυναίκες είναι ζωτικής σημασίας στη γεωργία επιβίωσης και στη γεωργία μικρής κλίμακας, αντιμετωπίζοντας προκλήσεις όπως η περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους, πιστώσεις και εκπαίδευση. Στον Παγκόσμιο Βορρά, η τεχνολογική πρόοδος και η μηχανοποίηση έχουν αλλάξει τη φύση της πρωτογενούς παραγωγής, με τις γυναίκες να αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις λόγω φύλου και εξισορρόπησης των οικογενειακών υποχρεώσεων και ευθυνών. Ωστόσο, ο ποικίλος ρόλος των γυναικών στη σύγχρονη γεωργία, καταρρίπτει τους μύθους σχετικά με την εγγενή σύνδεση των γυναικών με την περιβαλλοντική διαχείριση και την παραγωγή τροφίμων. Παρά το γεγονός ότι αποτελούν σημαντικό μέρος του αγροτικού εργατικού δυναμικού, οι γυναίκες αντιμετωπίζουν περιορισμούς που μειώνουν την παραγωγικότητα και την προβολή τους στον κλάδο. Αυτή η ποικιλομορφία στους

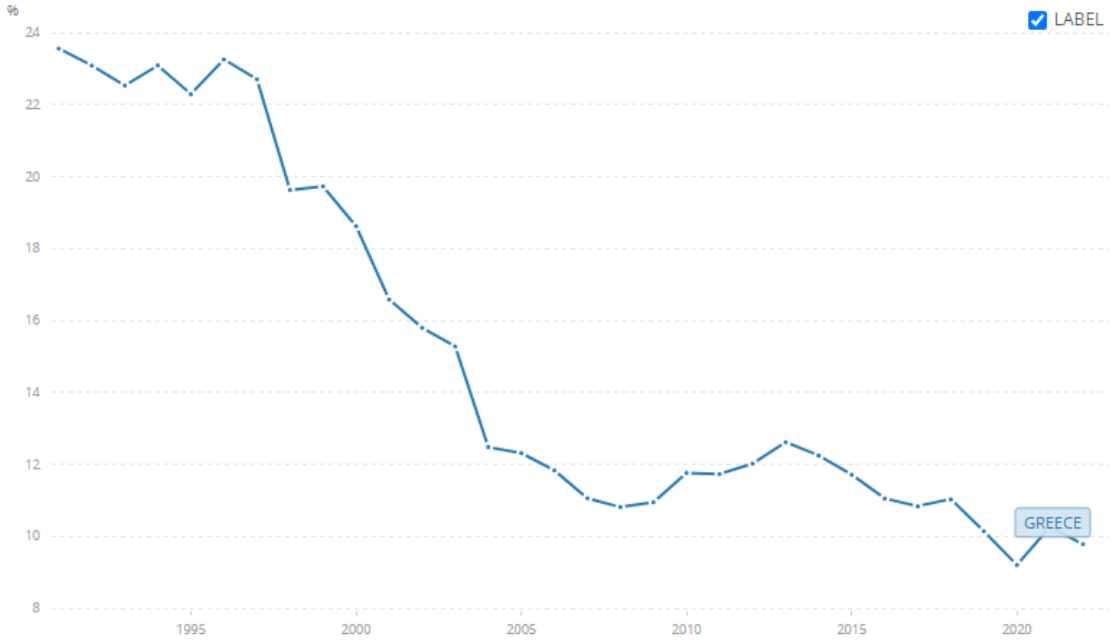
ρόλους των γυναικών σε διαφορετικά πλαίσια απαιτεί προσαρμοσμένες παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στη γεωργία. Η ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στη γεωργία είναι ζωτικής σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την επίτευξη της ισότητας των φύλων, αμφισβητώντας τις υπερβολικές γενικεύσεις που συσκοτίζουν τις πραγματικές συνεισφορές και προκλήσεις των γυναικών στη γεωργία (Wanjiru, 2021).

2.2. Στατιστική απεικόνιση της απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα στην πρωτογενή παραγωγή.

Η απασχόληση των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή αποτελεί έναν σημαντικό δείκτη για την κατανόηση της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής δομής μιας χώρας, ιδίως στην Ελλάδα όπου ο αγροτικός τομέας έχει παραδοσιακά διαδραματίσει κεντρικό ρόλο. Η στατιστική ανάλυση της γυναικείας απασχόλησης σε αυτόν τον τομέα μας επιτρέπει να ανιχνεύσουμε τις τάσεις και τις μεταβολές που έχουν σημειωθεί στη διάρκεια των ετών, καθώς και τον αντίκτυπο που αυτές οι μεταβολές έχουν στην οικονομική θέση των γυναικών και την κοινωνική ισορροπία. Η παρούσα ενότητα επιχειρεί την παρουσίαση και την ανάλυση σχετικών στατιστικών δεδομένων, σκιαγραφώντας τη γυναικεία εργασία στην πρωτογενή παραγωγή της Ελλάδας.

Στο Διάγραμμα 6 που ακολουθεί, απεικονίζει την απασχόληση γυναικών στον αγροτικό τομέα στην Ελλάδα ως ποσοστό επί της συνολικής γυναικείας απασχόλησης, βασισμένο σε εκτιμήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO), για τα έτη από το 1991 έως το 2022. Τη συγκεκριμένη περίοδο παρατηρείται μια σταδιακή μείωση του ποσοστού των γυναικών που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα στην Ελλάδα. Αρχικά, το ποσοστό ξεκινά από περίπου 23% το 1991 και φαίνεται να μειώνεται σταδιακά καθώς περνούν τα χρόνια, φτάνοντας κάτω από το 10% το 2022. Αυτή η μείωση αντανακλά τη γενικότερη τάση της αστικοποίησης, της βιομηχανοποίησης και της μεταβολής της οικονομικής δομής της χώρας, με τον αγροτικό τομέα να απασχολεί ολοένα και λιγότερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, η αυξανόμενη πρόσβαση στην εκπαίδευση και η πρόσβαση των γυναικών σε άλλους τομείς της οικονομίας έχει επίσης συμβάλει στη μείωση της αναλογίας αυτής. Χρειάζεται στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η μείωση του ποσοστού των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή δεν είναι απαραίτητα αρνητική εξέλιξη. Μπορεί να αντανακλά την πρόοδο

προς περισσότερο διαφοροποιημένες και εξειδικευμένες ευκαιρίες απασχόλησης για τις γυναίκες, καθώς και την ενίσχυση των κοινωνικοοικονομικών δικαιωμάτων τους.

Διάγραμμα 6: Απασχόληση γυναικών στη γεωργία (% της γυναικείας απασχόλησης) – Ελλάδα (Πηγή: International Labour Organization, 2024)

Το διάγραμμα 7 απεικονίζει τον αριθμό των απασχολούμενων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα βάσει της Απογραφής Πληθυσμού του 2011. Ο κλάδος της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας αποτελεί τον δεύτερο πολυπληθέστερο κλάδο με 372.209 άτομα. Αυτό δείχνει την εξαιρετική σημασία του στην εθνική οικονομία και υποδηλώνει μία έντονα αγροτική και παραγωγική δομή στο συγκεκριμένο οικονομικό περιβάλλον. Ο κλάδος με τους περισσότερους απασχολούμενους είναι αυτός των Χονδρικών και Λιανικών Πωλήσεων και τις Επισκευές Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, ο οποίος αριθμεί 651.739 άτομα. Ακολουθεί ο κλάδος της Δημόσιας Διοίκησης και Άμυνας και Υποχρεωτικής Κοινωνικής Ασφάλισης με 359.779 απασχολούμενους κι ο κλάδος της Μεταποίησης με 341.418 άτομα, δείχνοντας ότι η δημόσια διοίκηση κι οι δευτερογενείς βιομηχανίες διαδραματίζουν μια σημαντική ρόλο στην οικονομική δομή. Αντίθετα, κλάδοι όπως οι Ορυχεία και Λατομεία και η Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας έχουν πολύ χαμηλότερη απασχόληση (7.888 και 7.443 άτομα αντίστοιχα), αντανακλώντας ένα περιορισμένο μέγεθος ή ανάπτυξη αυτών των τομέων στην εθνική οικονομία.

Ο κλάδος της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας παραμένει κυρίαρχος στον αγροτικό και παραγωγικό χάρτη της χώρας. Η υψηλή απασχόληση συνδέεται με την ισχυρή

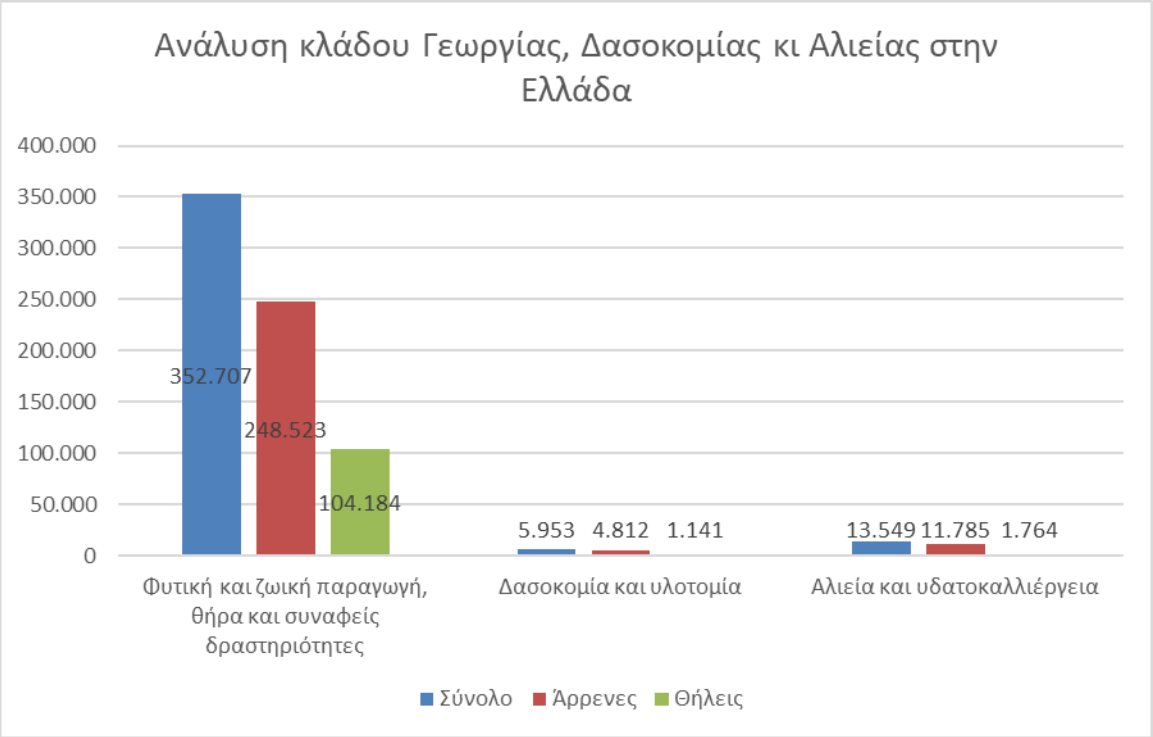
αγροτική παράδοση, την ανάγκη για άμεση εργατική δύναμη στην παραγωγή και την πιθανή χαμηλή αυτοματοποίηση. Ταυτόχρονα, οι υψηλοί αριθμοί στον εμπορικό κλάδο και στη μεταποίηση υποδεικνύουν μια σύνθετη οικονομία με διαφοροποιημένες ανάγκες και ειδικεύσεις.

Διάγραμμα 7: Απασχολούμενοι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή πληθυσμού 2011)

Εστιάζοντας κι αναλύοντας τον κλάδο της Γεωργίας, Δασοκομίας κι Αλιείας στην Ελλάδα, σύμφωνα πάλι με στοιχεία από την απογραφή πληθυσμού του 2011 διαπιστώνουμε ότι ο υπο-κλάδος «Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες» απασχολεί το μεγαλύτερο αριθμό γυναικών με συνολικά 104.184 θέσεις εργασίας. Αν και οι άνδρες κατέχουν περισσότερες θέσεις (248.523), η συμμετοχή των γυναικών είναι σημαντική και δείχνει μια ισχυρή παρουσία τους στη φυτική και ζωική παραγωγή. Στον κλάδο της Δασοκομίας και υλοτομίας, οι θέσεις που καταλαμβάνονται από γυναίκες είναι πολύ λιγότερες, μόλις 1.141, σε σύγκριση με τις 4.812 που απασχολούνται άνδρες. Αυτό αντικατοπτρίζει παραδοσιακές προτιμήσεις στην εργασιακή διαίρεση ανά φύλο ή μεγαλύτερες φυσικές απαιτήσεις των συγκεκριμένων εργασιών. Τέλος, στον τομέα της Αλιείας και υδατοκαλλιέργειας, οι γυναίκες κατέχουν 1.764 θέσεις ενώ οι άνδρες 11.785. Παρόλο που ο αριθμός των γυναικών είναι μικρότερος, η παρουσία τους δεν είναι αμελητέα και υποδηλώνει μια διείσδυση των γυναικών σε αυτόν τον παραδοσιακά ανδροκρατούμενο τομέα. Από τα

δεδομένα που απεικονίζονται στο διάγραμμα 8, φαίνεται λοιπόν ότι οι γυναίκες στην Ελλάδα έχουν μια σημαντική συμβολή στην πρωτογενή παραγωγή, με τη μεγαλύτερη συμμετοχή τους να είναι στη φυτική και ζωική παραγωγή. Οι αριθμοί αυτοί ενισχύουν την ανάγκη για περαιτέρω προσοχή στην εξίσωση των φύλων στις αγροτικές πολιτικές και την υποστήριξη των γυναικών στον αγροτικό τομέα. Είναι επίσης πιθανό να σηματοδοτεί τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες για περαιτέρω ενίσχυση της θέσης των γυναικών στην πρωτογενή παραγωγή στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 8: Ανάλυση κλάδου Γεωργίας, Δασοκομίας κι Αλιείας στην Ελλάδα (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Απογραφή πληθυσμού 2011)

2.3. Γυναικεία απασχόληση και κοινωνική οικονομία

2.3.1 Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας

Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας, παρά την αυξανόμενη πολιτική και ρητορική που αναπτύσσεται γύρω της, πάσχει από έλλειψη ενός σαφούς ορισμού και χαρακτηρίζεται από ευρύτητα κι ασάφεια. Για την αντιμετώπιση αυτής της ασάφειας του ορισμού προτείνεται ένας ρεαλιστικός επιχειρησιακός ορισμός. Αυτή η προσέγγιση αναγνωρίζει

τις διαφορετικές ερμηνείες της κοινωνικής οικονομίας, που κυμαίνονται από τον μη κερδοσκοπικό τομέα έως τις φιλανθρωπικές δραστηριότητες, τις πρωτοβουλίες αναγέννησης της κοινότητας, τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις, τα σχέδια ιδιοκτησίας μετοχών εργαζομένων, τις πιστωτικές ενώσεις και τις αμοιβαία διαχειριζόμενες δημόσιες υπηρεσίες (Arthur et al., 2003). Η ουσία της κοινωνικής οικονομίας περικλείεται από τις χαρακτηριστικές οργανωτικές της μορφές που δίνουν προτεραιότητα στους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους έναντι της μεγιστοποίησης του κέρδους. Αυτές οι μορφές περιλαμβάνουν οντότητες που δεν καθοδηγούνται από τον στόχο της διανομής κερδών στους μετόχους αλλά μάλλον για την εξυπηρέτηση ευρύτερων κοινωνικών αναγκών, παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά όπως αμοιβαίες αξίες, δημοκρατική διακυβέρνηση και δέσμευση για το δημόσιο όφελος. Αυτός ο ορισμός των Arthur et al. (2003) υπογραμμίζει το ρόλο της κοινωνικής οικονομίας στην αντιμετώπιση ανεκπλήρωτων κοινωνικών αναγκών, την προώθηση της οικονομικής δημοκρατίας και την προώθηση ενός πιο δίκαιου και βιώσιμου οικονομικού τοπίου.

Μια άλλη πτυχή της κοινωνικής οικονομίας είναι το γεγονός ότι εμπλέκεται τόσο ο ιδιωτικός τομέα και οι επιχειρήσεις, όσο κι ο δημόσιος τομέας και η κυβέρνηση. Περιλαμβάνει οργανισμούς όπως συνεταιρισμοί, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, κοινωνικές επιχειρήσεις και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Η κοινωνική οικονομία συνήθως αναπτύσσεται λόγω της ανάγκης να βρεθούν νέες και καινοτόμες λύσεις σε ζητήματα (κοινωνικά, οικονομικά ή περιβαλλοντικά) και να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των μελών της κοινωνίας, οι οποίες έχουν αγνοηθεί ή δεν έχουν ικανοποιηθεί επαρκώς από τον ιδιωτικό ή τον δημόσιο τομέα. Η κοινωνική οικονομία είναι μια κινητήρια δύναμη που έχει συμβάλει στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης του 2008 στην Ευρώπη (Lambin, 2014).

Επιπρόσθετα, η κοινωνική οικονομία βασίζεται στην αρχή της αλληλεγγύης, της βιωσιμότητας και της ανθρωποκεντρικής ανάπτυξης. Διαφέρει από την παραδοσιακή αγορά, καθώς επικεντρώνεται στον άνθρωπο αντί για το κεφάλαιο και έχει έντονο τοπικό χαρακτήρα. Έχει αποδειχθεί ότι οι μορφές κοινωνικής οικονομίας, όπως οι συνεταιρισμοί, είναι ιδιαίτερα ανθεκτικές κατά τις περιόδους κρίσης, καθώς διατηρούν και πολλές φορές δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας. Αυτός ο τομέας έχει αναπτυχθεί σημαντικά στον τριτογενή τομέα, προσφέροντας υπηρεσίες με κοινωνικό χαρακτήρα. Η κοινωνική οικονομία αποτελεί ένα βιώσιμο μοντέλο που προάγει την αλληλεγγύη

και την ανθρωποκεντρική ανάπτυξη, ανταποκρινόμενο στις προκλήσεις της σύγχρονης κρίσης και συμβάλλοντας στην οικονομική ανάκαμψη (Juliá, 2011).

Η κοινωνική οικονομία συνδυάζει την κερδοφορία με την κοινωνική ένταξη και την καινοτομία. Η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας είναι μια διαδικασία σε εξέλιξη, καινοτόμα όσον αφορά τη σχέση του ατόμου με τις διαδικασίες παραγωγής, την έννοια της πολιτειότητας, τους τομείς παραγωγής και τις μεθοδολογίες. Η ανησυχία για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η ανάλυση της οικονομικής και χρηματοοικονομικής κρίσης, το ζήτημα της σχέσης μεταξύ του ατόμου και της διαδικασίας παραγωγής ανοίγουν πολλές ευκαιρίες για ανάπτυξη που μπορούν να επηρεάσουν τις δημόσιες πολιτικές σχετικά με την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή (Virlanuta, 2015).

Σε γενικές γραμμές, η κοινωνική οικονομία παρέχει μια διαφορετική προσέγγιση στην οικονομική δραστηριότητα, με έμφαση στην κοινωνική ευημερία, την αλληλεγγύη και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Οι διάφορες μορφές οργανισμών που ανήκουν στην κοινωνική οικονομία επιδιώκουν να συνδυάσουν οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους με τρόπο που να υποστηρίζει την κοινωνική πρόοδο και τη δικαιοσύνη. Ως εκ τούτου, η κοινωνική οικονομία αποτελεί ένα ζωτικό τομέα για την αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων, προάγοντας την καινοτομία. Παράλληλα διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην οικοδόμηση ενός πιο δίκαιου κόσμου, καθώς αναγνωρίζεται για την ικανότητά της να ανταποκρίνεται σε κοινωνικές ανάγκες και να προωθεί την κοινωνική ενσωμάτωση, παρέχοντας ένα ζωτικό μοντέλο για την αντιμετώπιση σύνθετων κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην επόμενη ενότητα υπογραμμίζεται η ανάγκη για μια κριτική επαναξιολόγηση των πρακτικών της κοινωνικής οικονομίας σχετικά με την ισότητα των φύλων και την εφαρμογή στρατηγικών που στοχεύουν στη διασφάλιση της δίκαιης εκπροσώπησης των γυναικών σε όλους τους οργανωτικούς ρόλους, συμπεριλαμβανομένων των ηγετικών θέσεων.

2.3.2 Η γυναικεία απασχόληση μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας.

Η απασχόληση των γυναικών μέσα στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Οι γυναίκες συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας μέσα από διάφορους ρόλους, ενώ η ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας ενισχύει τη βιωσιμότητα και την κοινωνική συνοχή.

Η σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της γυναικείας απασχόλησης δείχνει ότι η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό σταδιακά αυξάνεται ενισχύοντας την ανάπτυξη. Κι αυτό συμβαίνει γιατί οι γυναίκες μετακινούνται από την εργασία σε οικογενειακές επιχειρήσεις σε θέσεις μισθωτής εργασίας, ενώ ταυτόχρονα οι εκπαιδευτικές ανισότητες μεταξύ των φύλων στενεύουν (Mammen & Paxson, 2000). Η αύξηση της γυναικείας εργασίας στην κοινωνική οικονομία και η διεκδίκηση ισότιμων ευκαιριών στην αγορά εργασίας συμβάλλουν στην προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της οικονομικής ανάπτυξης. Η συνεισφορά των γυναικών στην οικονομία είναι κρίσιμη, αλλά αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια, όπως οι κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες που περιορίζουν τις ευκαιρίες τους στην αγορά εργασίας. Η άρση των κοινωνικών και πολιτισμικών εμποδίων ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, ανοίγει τον δρόμο για τη μείωση των φυλετικών ανισοτήτων στην αγορά εργασίας (Jayachandran, 2021).

Η συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ζωή διασφαλίζει τη συμμετοχή τους στην εργατική δύναμη σε ιδανικό επίπεδο και αυξάνει την απασχόληση, η οποία αποτελεί έναν από τους κύριους πυλώνες για βιώσιμη ανάπτυξη και είναι κλειδί για την επίτευξη ενός βιώσιμου και ισορροπημένου μοντέλου ανάπτυξης (Aytekin, 2019). Η γυναικεία απασχόληση και η κοινωνική οικονομία κάτω από το πρίσμα των Βιώσιμων Στόχων Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) χαρακτηρίζεται από την προτεραιότητα των κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων έναντι των κερδών, διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προώθηση της ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας.

Η έρευνα των Castro Núñez et al. (2020) αναλύοντας δεδομένα από τον τομέα της απασχόλησης στην Ισπανία, διερευνά το ζήτημα της κοινωνικής οικονομίας μελετώντας τη συμμετοχή των γυναικών στην εργασία, τις ηγετικές θέσεις και τη σταθερότητα της εργασίας σε εταιρείες. Τα ευρήματα αποκαλύπτουν όχι μόνο υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής γυναικών στην εργασία, αλλά προσφέρουν και πιο σταθερές θέσεις εργασίας, υπογραμμίζοντας τη σημασία τους για την προώθηση των SDGs 5, 8 και 10. Πιο αναλυτικά, οι αρχές της κοινωνικής οικονομίας, που δίνουν έμφαση στην ισότητα και τη δημοκρατική διακυβέρνηση, αποθαρρύνουν εγγενώς τις διακρίσεις λόγω φύλου, προσφέροντας στις γυναίκες καλύτερη πρόσβαση σε δομές λήψης αποφάσεων και ηγετικές θέσεις. Αυτό ευθυγραμμίζεται με τον στόχο του SDG 5 για ισότητα των φύλων και ενδυνάμωση των γυναικών. Επιπλέον, η ανθεκτικότητα

του κλάδου κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης συμβάλλει στον SDG 8 παρέχοντας σταθερή απασχόληση, ζωτικής σημασίας για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την αξιοπρεπή εργασία για όλους. Οι πρακτικές χωρίς αποκλεισμούς της κοινωνικής οικονομίας υποστηρίζουν επίσης τον SDG 10 για μείωση των ανισοτήτων, επιδεικνύοντας δέσμευση για κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη, ανεξαρτήτως φύλου. Τα ευρήματα αυτής της μελέτης υπογραμμίζουν τις δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας ως καταλύτη για την ισότητα των φύλων στο χώρο εργασίας, συμβάλλοντας στους στόχους βιώσιμης ανάπτυξης. Προσφέροντας πιο δίκαιη συμμετοχή στην εργασία και μειώνοντας τον κάθετο διαχωρισμό, οι αρχές της κοινωνικής οικονομίας θα μπορούσαν να καθοδηγήσουν στρατηγικές πολιτικής για την οικονομική ανάκαμψη χωρίς αποκλεισμούς φύλου, ιδιαίτερα σε περιβάλλοντα μετά από κάποια κρίση, όπως αυτής της πανδημίας COVID-19 (Castro Núñez et al., 2020).

Η κοινωνική οικονομία, που όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, χαρακτηρίζεται από οργανώσεις που δεσμεύονται με τις αρχές της ισότητας, της μη διάκρισης και της δικαιοσύνης, παρουσιάζει παραδόξως επίμονη ανισότητα των φύλων στους ηγετικούς ρόλους παρά το υψηλό ποσοστό γυναικείας απασχόλησης. Έρευνα σε πορτογαλικούς οργανισμούς κοινωνικής οικονομίας αποκαλύπτει μια έντονη αντίθεση μεταξύ των ιδανικών της κοινωνικής οικονομίας και των πραγματικών πρακτικών σχετικά με την ισότητα των φύλων. Ενώ οι γυναίκες συμβάλλουν σημαντικά στις λειτουργικές και τεχνικές πτυχές αυτών των οργανισμών, υποεκπροσωπούνται εμφανώς σε ηγετικές θέσεις. Αυτή η υποεκπροσώπηση επεκτείνεται στις διαδικασίες λήψης στρατηγικών αποφάσεων, υποβιβάζοντας τις γυναίκες σε ρόλους που στερούνται δημόσιας προβολής και στρατηγικής επιρροής (Parente & Martinho, 2018). Η διαιώνιση αυτής της ανισότητας των φύλων όχι μόνο έρχεται σε αντίθεση με τις θεμελιώδεις αξίες της κοινωνικής οικονομίας, αλλά υπογραμμίζει επίσης μια ευρύτερη κοινωνική πρόκληση για την επίτευξη της ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας.

Μια άλλη οπτική της κοινωνικής οικονομίας και της δυναμικής των φύλων στις μεταβατικές οικονομίες δίνεται στη μελέτη του Sätre Åhlander (2000) που εμβαθύνει στο πώς η κατάργηση του σοβιετικού μοντέλου απασχόλησης και η επακόλουθη άνοδος της κοινωνικής οικονομίας επηρέασαν τη γυναικεία απασχόληση στη μεταβατική Ρωσία μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Κατά τη σοβιετική εποχή, η συμμετοχή των γυναικών στην εργασία ήταν φαινομενικά ισοδύναμη με αυτή των ανδρών, υποστηριζόμενη από πολιτικές που στόχευαν στην ισότητα των φύλων.

Ωστόσο, οι μετασοβιετικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις αποκάλυψαν τις ανισότητες μεταξύ των φύλων που κρύβονταν από το παλιό καθεστώς, ιδιαίτερα όσον αφορά την ανισότητα των μισθών και τις ευκαιρίες απασχόλησης. Σημαντική ήταν η αναδιάρθρωση της αγοράς εργασίας, με αξιοσημείωτη στροφή προς τον τομέα των υπηρεσιών και την άνθηση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας, τομείς όπου οι γυναίκες βρήκαν νέες ευκαιρίες αλλά και αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις. Η κοινωνική οικονομία, που χαρακτηρίζεται από συνεταιρισμούς, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) και άτυπα δίκτυα, έχει αναδειχθεί ως κρίσιμος τομέας για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Στις αγροτικές περιοχές, οι γυναίκες πρωτοστάτησαν σε συνεταιρισμούς για να εξασφαλίσουν τη διανομή βασικών αγαθών, επιδεικνύοντας ανθεκτικότητα και προσαρμοστικότητα.

Η παραπλανητική εικόνα που διαμορφώνεται από τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό επισημαίνεται κι από άλλη μελέτη που έλαβε χώρα στη Σουηδία που δεν ακολούθησε τη μεταβατική πορεία της Ρωσίας. Συγκεκριμένα, η μελέτη της Stanfors (2014) αποκαλύπτει πως οι ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές έχουν διαμορφώσει τα πρότυπα εργασίας των γυναικών. Σε αντίθεση με την αφήγηση της γραμμικής προόδου, τα ποσοστά συμμετοχής συχνά αποτυγχάνουν να συλλάβουν την πλήρη έκταση της οικονομικής συνεισφοράς των γυναικών ή τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν. Επαναξιολογώντας τα δεδομένα της απογραφής και των ερευνών, η έρευνα καταδεικνύει ότι ενώ η Σουηδία φημίζεται για την υψηλή γυναικεία συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, αυτή η επιτυχία υποβαθμίζεται από περιόδους που η γυναικεία απασχόληση δεν υποστηρίζεται επαρκώς, ιδιαίτερα στις αρχές του εικοστού αιώνα. Οι μεταρρυθμίσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη της εργασίας των γυναικών από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, αναπτύσσοντας ένα εργατικό δυναμικό χωρίς αποκλεισμούς. Παρά αυτές τις προοδευτικές ρυθμίσεις, η πραγματική εικόνα της αμειβόμενης εργασίας των γυναικών υποδεικνύει μια πιο σύνθετη αφήγηση για την ισότητα των φύλων και την οικονομική συμμετοχή των γυναικών στη Σουηδία (Stanfors, 2014).

Η κοινωνική οικονομία προωθεί την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών. Οι γυναίκες κερδίζουν 14,1% λιγότερα από τους άνδρες στην ΕΕ και αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση και την παραμονή τους στην αγορά εργασίας, ενώ παράλληλα επηρεάζονται δυσανάλογα από τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 κι επιδεινώνονται σε τομείς όπως η εκπαίδευση

και η φροντίδα των παιδιών (Costantini & Sebillo, 2022). Οι ερευνητές Costantini & Sebillo (2022) αναδεικνύουν τις Επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας (Social Economy Enterprises - SEEs) ως κομβικές οντότητες που ενισχύουν την ένταξη, την αλληλεγγύη και την ισότητα. Αυτές οι επιχειρήσεις καινοτομούν ευέλικτες ευκαιρίες απασχόλησης, διευκολύνοντας έτσι την πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας εξισορροπώντας τις επαγγελματικές και οικογενειακές ευθύνες. Η ενεργός συμμετοχή των γυναικών στις Επιχειρήσεις Κοινωνικής Οικονομίας, όχι μόνο ενδυναμώνει τις γυναίκες οικονομικά, αλλά τους δίνει την δυνατότητα να εμπλακούν σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων συμβάλλοντας σε μια χωρίς αποκλεισμούς βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη (Costantini & Sebillo, 2022).

Η ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που να συνδυάζει οικονομικές πολιτικές με κοινωνικές πρωτοβουλίες και να αντιμετωπίζει τα εμπόδια που περιορίζουν τις ευκαιρίες των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών στερεοτύπων, της ανισότητας στις ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και των εμποδίων στη συμβατότητα της εργασίας με τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Η διασφάλιση της ισότητας των φύλων στην απασχόληση είναι όχι μόνο ένα ζήτημα δικαιοσύνης και κοινωνικής συνοχής, αλλά και μια απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη βιώσιμων και δίκαιων οικονομιών.

Κεφάλαιο 3ο Μελέτη του κοινωνικού χώρου του Οροπεδίου Λασιθίου

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στη μελέτη του κοινωνικού χώρου του Οροπεδίου Λασιθίου, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη ανάλυση της οικονομίας της περιοχής, των επαγγελματικών προοπτικών και των ευκαιριών εκπαίδευσης. Η βιβλιογραφική έρευνα εξετάζει το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού, καθώς και τους ρόλους των φύλων και της οικογένειας, αναδεικνύοντας τις προσδοκίες από τα δύο φύλα και τις ευκαιρίες για την απασχόληση των γυναικών. Αυτή η ανάλυση συνδέεται άμεσα με ερευνητικό ζητούμενο της μελέτης, καθώς παρέχει ένα λεπτομερές πλαίσιο για την κατανόηση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που επηρεάζουν τις επαγγελματικές

προοπτικές των νέων γυναικών στην περιοχή. Μελετώντας την εξέλιξη της οικονομίας και της εκπαίδευσης στο Οροπέδιο Λασιθίου, το κεφάλαιο θα φωτίσει τις διαρθρωτικές προκλήσεις και τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες σε αυτή την αγροτική περιοχή και συμβάλλει σημαντικά στην κατανόηση της δυναμικής της περιοχής.

Πριν προχωρήσουμε στην κοινωνική ανάλυση του χώρου, σκόπιμο κρίνεται να εξετάσουμε τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του Οροπέδιου Λασιθίου. Συγκεκριμένα πρόκειται για ένα από τα πιο εντυπωσιακά γεωγραφικά τοπία της Κρήτης που φημίζεται για τη φυσική του ομορφιά. Ειδικότερα, βρίσκεται στις δυτικές κλιτύες του ιερού όρους της Δίκτης, σε υψόμετρο που κυμαίνεται από 800 έως 850 μέτρα. Το γεγονός αυτό καθιστά το Οροπέδιο ως μία από τις λίγες κατοικημένες περιοχές της Μεσογείου σε τόσο μεγάλο υψόμετρο. Περιβάλλεται από ψηλές βουνοκορφές, όπως το Σπαθί (2.148 μ.), ο Λάζαρος (2.085 μ.), και ο Αφέντης Χριστός (2.141 μ.), οι οποίες προσφέρουν εντυπωσιακά φυσικά τοπία, αλλά και μοναδική θέα. Επίσης, το Οροπέδιο Λασιθίου είναι γνωστό για τα πολυάριθμα σπήλαια, όπως το Δικταίο Άντρο και το σπήλαιο του Κρόνου, καθώς και για τα φαράγγια, όπως το φαράγγι του Χαυγά. Αυτά τα φυσικά αξιοθέατα προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες στους επισκέπτες και αποτελούν σημαντικά τουριστικά σημεία (Κρασανάκης, 2020).

Το οροπέδιο ταυτόχρονα αποτελεί μια εύφορη πεδιάδα που προφυλάσσεται από τα βουνά που την περικλείουν. Δεν έχει χαρακτηριστεί άδικα ως το μεγαλύτερο και πιο καλλιεργημένο οροπέδιο της Κρήτης. Οι κάτοικοι του έχουν διασώσει τις παραδοσιακές ποικιλίες σπόρων, διατηρώντας μια μακρά παράδοση γεωργίας. Αυτή η συνεχιζόμενη προσπάθεια αναδεικνύει το οροπέδιο σε ένα θησαυροφυλάκιο σπόρων, αντικατοπτρίζοντας αιώνες ανθρώπινου μόχθου και φροντίδας (Μπουμπουλάκη, 2017). Η γεωργία και η κτηνοτροφία αποτελούν τις κύριες ασχολίες των κατοίκων, με καλλιέργειες σιτηρών, κηπευτικών και ιδιαίτερα της πατάτας. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του χειμώνα, το οροπέδιο συχνά καλύπτεται από χιόνια, γεγονός που παλαιότερα οδηγούσε τους κατοίκους να μεταναστεύουν σε χαμηλότερα μέρη για να ξεχειμωνιάσουν. Τέλος, το κλίμα του οροπεδίου είναι εύκρατο και υγιεινό, με θερμά καλοκαίρια και ψυχρούς, χιονισμένους χειμώνες. Αυτά τα χαρακτηριστικά καθιστούν την περιοχή ιδανική για γεωργία και τουρισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (Κρασανάκης, 2020).

Οι ανεμόμυλοι του Οροπεδίου Λασιθίου είναι χαρακτηριστικά σημεία του τοπίου. Αυτοί οι μύλοι, γνωστοί ως "καράβια της στεριάς", είναι συνδεδεμένοι με την τοπική γεωργική και βιομηχανική ιστορία, παρέχοντας μια γραφική υπενθύμιση των παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής που χρησιμοποιούνταν για αιώνες (Μπουμπουλάκη, 2017).

Ένα άλλο στοιχείο που έχει ενδιαφέρον και μπορεί να ενισχύσει την τουριστική προσέλευση είναι η παραδοσιακή αρχιτεκτονική στο Οροπέδιο Λασιθίου παρουσιάζει μια μοναδική δομή των οικισμών, η οποία περιλαμβάνει την βασική τυπολογία κτισμάτων και την οργάνωση τυπολογικού πίνακα. Τα βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά των οικισμών αναδεικνύουν την έντονη σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον και την προσαρμογή στις γεωμορφολογικές συνθήκες του οροπεδίου (Μπουμπουλάκη, 2017).

Σχετικά με τον πληθυσμό του Οροπεδίου Λασιθίου, η απογραφή της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) (2023) φανερώνει μια μείωση του πληθυσμό περίπου 5.4%, και συγκεκριμένα 2.387 κατοίκους το 2011 σε 2.258 κατοίκους το 2021, αντίθετα με τους άλλους δήμους (Αγίου Νικολάου, Ιεράπετρας και Σητείας), που κατέγραψαν αύξηση. Η μείωση αυτή πιθανόν να υποδεικνύει τυχόν προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι στην περιοχή, λόγω των γεωγραφικών χαρακτηριστικών του χώρου και την εσωτερική μετακίνησή τους σε αστικά κέντρα ή άλλες περιοχές για αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών εργασίας και ζωής. Πιο αναλυτικά, η κατανομή του πληθυσμού κατά φύλο δείχνει επίσης μείωση τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες (Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), 2023):

- Οι άνδρες μειώθηκαν από 1.184 το 2011 σε 1.133 το 2021, μια πτώση της τάξης του 4.3%.
- Οι γυναίκες μειώθηκαν από 1.203 το 2011 σε 1.125 το 2021, μια πτώση της τάξης του 6.5%.

Πίνακας 1: Πληθυσμός Περιφερειακής Ενότητας Λασιθίου (Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), 2023)

Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου

Δήμος	Πληθυσμός		Άνδρες		Γυναίκες	
	2011	2021	2011	2021	2011	2021
ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ	27.074	**27.785**	13.372	13.634	13.702	14.151
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ	26.200	**27.338**	13.098	14.265	13.102	13.073
ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	2.387	**2.258**	1.184	1.133	1.203	1.125
ΣΗΤΕΙΑΣ	19.720	**20.438**	9.695	10.120	10.025	10.318

Η μείωση του πληθυσμού μπορεί να είναι αποτέλεσμα της οικονομικής αποδυνάμωσης της περιοχής, αλλά μπορεί να οφείλεται και στην γήρανση του πληθυσμού, με τους νέους να φεύγουν και τους μεγαλύτερους σε ηλικία να παραμένουν, γεγονός που θα μπορούσε να επηρεάσει την κοινωνική δυναμική και τη βιωσιμότητα της τοπικής κοινωνίας. Ο σύγχρονος πληθυσμός του Οροπεδίου Λασιθίου παρουσιάζει χαρακτηριστικά έντονης γήρανσης και μείωσης. Η μετανάστευση των νέων προς τα αστικά κέντρα και το εξωτερικό έχει οδηγήσει σε ένα ηλικιακά προχωρημένο πληθυσμό, με σημαντική πτώση των γεννήσεων (Μπουμπουλάκη, 2017). Τέλος, η μείωση του πληθυσμού είναι αλληλένδετη με τις διαθέσιμες υποδομές και υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, καθιστώντας δυσκολότερη τη διατήρηση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Η νομαδική ζωή ήταν ιστορικά σημαντική στο Οροπέδιο Λασιθίου, ιδιαίτερα λόγω των εποχιακών μετακινήσεων των βοσκών και των γεωργών. Αυτή η παράδοση έχει πλέον μειωθεί λόγω της σταθεροποίησης των αγροτικών πρακτικών και των σύγχρονων υποδομών. Η οικονομική κρίση, ωστόσο και η αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής έχουν ωθήσει αρκετούς μόνιμους κατοίκους να υιοθετήσουν έναν πιο νομαδικό τρόπο ζωής, μετακινούμενοι εντός και εκτός της χώρας για εργασία. Από την άλλη βέβαια, η ανάπτυξη του τουρισμού και η επιστροφή στη φύση τα τελευταία χρόνια, έχουν προσελκύσει νέους κατοίκους στο Οροπέδιο. Αυτοί οι νέοι κάτοικοι συχνά προέρχονται από αστικές περιοχές και επιλέγουν να εγκατασταθούν μόνιμα, αναζητώντας μια πιο ήσυχη και ποιοτική ζωή (Μπουμπουλάκη, 2017).

Το κοινωνικό πλαίσιο του Οροπεδίου Λασιθίου χαρακτηρίζεται από μια μακρά ιστορία, βαθιά ριζωμένη στον πολιτισμό και τις παραδόσεις. Η περιοχή αυτή της Κρήτης διατηρεί μια ισχυρή κοινωνική δομή, με τον πληθυσμό να ασχολείται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, δραστηριότητες που έχουν διαμορφώσει την τοπική κουλτούρα και τον τρόπο ζωής. Οι κάτοικοι του Οροπεδίου Λασιθίου έχουν

αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με τη γη τους, αναγνωρίζοντας τη σημασία της διατήρησης των παραδοσιακών μεθόδων καλλιέργειας και εκτροφής ζώων. Αυτές οι πρακτικές δεν είναι μόνο οικονομικά σημαντικές αλλά και πολιτιστικά, καθώς αντανακλούν τις παραδόσεις και τα έθιμα της περιοχής (Μπουμπουλάκη, 2017).

Παρά τις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής, οι κάτοικοι του Οροπεδίου Λασιθίου διατηρούν τις παραδόσεις και τις αξίες τους, προσπαθώντας να ενσωματώσουν τις σύγχρονες τεχνολογίες με τρόπο που να σέβεται το περιβάλλον και την πολιτιστική τους κληρονομιά. Οι κάτοικοι διατηρούν παραδοσιακές ασχολίες που έχουν παραμείνει αναλλοίωτες στο πέρασμα του χρόνου. Παραδείγματα περιλαμβάνουν το ζύμωμα ψωμιού και την παρασκευή παξιμαδιού, όπως και την κατασκευή υφαντών με τη βοήθεια του αργαλειού, χρησιμοποιώντας πρώτες ύλες όπως μαλλί, λινάρι, μετάξι ή βαμβάκι. Επίσης, η παραγωγή ρακής το φθινόπωρο και το κυνήγι του λαγού αποτελούν μερικές από τις σημαντικές ασχολίες των κατοίκων. Η γεωργία, παρά την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων καλλιέργειας και συγκομιδής, εξακολουθεί να συνοδεύεται από παραδοσιακές συνήθειες και έθιμα, που μετατρέπουν τη γεωργική δραστηριότητα σε μια μορφή ιεροτελεστίας. Η παράδοση αυτή συνεχίζεται μέχρι σήμερα, με την περιοχή να έχει μετατραπεί σε έναν τεράστιο κήπο που υδρεύεται από τα νερά που αντλούν οι ανεμόμυλοι (Δρακωνάκης, 2012).

Πέρα από τις παραπάνω ασχολίες, η οικονομία του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου βασίζεται κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία, ασχολίες που έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα, με την περιοχή να φιλοξενεί πολλούς αγροτικούς και κτηνοτροφικούς πληθυσμούς (Δρακωνάκης, 2012; Ε. Πάγκαλου & Πλατή, 2016). Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Οροπεδίου Λασιθίου παίζει καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη της περιοχής, καθώς υποστηρίζει την παραγωγή και διάθεση γεωργικών προϊόντων και κτηνοτροφικών ειδών. Σημαντικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν μια πρότυπη τυροκομική μονάδα και μια μονάδα συσκευασίας και τυποποίησης πατάτας, κηπευτικών και οσπρίων. Οι τοπικοί παραγωγοί τροφοδοτούνται με τα απαραίτητα εφόδια από τον συνεταιρισμό και ακολουθούν ένα ετήσιο πρόγραμμα δομής καλλιέργειας ή ζωικής εκμετάλλευσης. Η γεωργία περιλαμβάνει την καλλιέργεια πατάτας, και δει την βιολογική καλλιέργεια πατάτας (Κρασανάκης, 2020), οπωροκηπευτικών και οσπρίων, ενώ η κτηνοτροφία επικεντρώνεται στην παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων υψηλής ποιότητας. Η συνεργασία των παραγωγών μέσω

του συνεταιρισμού έχει οδηγήσει σε αύξηση των εισοδημάτων και βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων (Ε. Πάγκαλου & Πλατή, 2016).

Ο κοινωνικός ιστός ενισχύεται από τη συνεργασία των κατοίκων, ειδικά μέσα από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, που προωθούν την αλληλεγγύη και την κοινή ανάπτυξη. Οι συνεταιρισμοί αυτοί προσφέρουν υποστήριξη στους αγρότες και τους κτηνοτρόφους, συμβάλλοντας στην οικονομική σταθερότητα και την κοινωνική συνοχή της περιοχής. Οι συνεταιριστικές δραστηριότητες συμβάλλουν επίσης στη μείωση του κόστους παραγωγής και στη βελτίωση της αποδοτικότητας (Μπουμπουλάκη, 2017). Η οικονομία του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου χαρακτηρίζεται από τη σημαντική συμβολή των αγροτικών συνεταιρισμών στην τοπική ανάπτυξη, προσφέροντας στήριξη στους αγρότες και προωθώντας την ποιότητα και τη βιωσιμότητα των τοπικών προϊόντων (Ε. Πάγκαλου & Πλατή, 2016).

Ο τουρισμός είναι επίσης μια άλλη πτυχή ανάπτυξης που χαρακτηρίζει τον τόπο. Το Οροπέδιο Λασιθίου, με την έντονη γεωμορφολογία και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του, αποτελεί ιδανικό προορισμό για εναλλακτικό τουρισμό. Η περιοχή περιλαμβάνει σημαντικούς φυσικούς πόρους όπως το Ευρωπαϊκό ορειβατικό μονοπάτι Ε4, το ορειβατικό καταφύγιο στη θέση «Ανάσταση» και το εντυπωσιακό φαράγγι του Χαυγά. Επιπλέον, η περιοχή φιλοξενεί μνημεία υπαίθρου όπως οι ανεμόμυλοι, οι οποίοι αποτελούν σήμα κατατεθέν της περιοχής και πλούσια σπήλαια με αρχαιολογική και γεωλογική σημασία, όπως το Δικταίο Άντρο (Δρακωνάκης, 2012).

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού στο Οροπέδιο Λασιθίου αποτελεί μια στρατηγική προσέγγιση που στοχεύει στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής για την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Η πρωτοβουλία αυτή βασίζεται σε διάφορα αναπτυξιακά προγράμματα και ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της τοπικής οικονομίας και στη συγκράτηση του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, τα αναπτυξιακά προγράμματα όπως LEADER και ΟΠΑΑΧ χρηματοδοτούν διάφορα έργα υποδομής και ενίσχυσης του αγροτουρισμού, εξασφαλίζοντας την βιωσιμότητα των τουριστικών προσπαθειών και την ενσωμάτωση των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στο ευρύτερο τουριστικό πλαίσιο της Κρήτης. Πέρα από την ενίσχυση των υποδομών και των οδικών δικτύων, τα αναπτυξιακά προγράμματα στοχεύουν στην εμπλοκή των τουριστών σε παραδοσιακές δραστηριότητες. Οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε αγροτικές

εργασίες, όπως συγκομιδή, άρμεγμα, και παραγωγή τοπικών προϊόντων. Αυτές οι δραστηριότητες προσφέρουν μια αυθεντική εμπειρία της αγροτικής ζωής και συμβάλλουν στην αύξηση του εισοδήματος των τοπικών παραγωγών. Η ανάδειξη της κτηνοτροφικής και γεωργικής παράδοσης του Οροπεδίου Λασιθίου συνδέεται με τον τουρισμό, ενώ η δημιουργία θεματικών πάρκων και συνεδριακών κέντρων ενισχύει την τουριστική προσφορά (Χατζηπαναγιώτου, 2014). Παράλληλα, η προβολή των θρησκευτικών και αρχαιολογικών μνημείων προσθέτει αξία στο τουριστικό προϊόν (Δρακωνάκης, 2012; Χατζηπαναγιώτου, 2014).

Το Οροπέδιο Λασιθίου αναδεικνύεται ως ένας σημαντικός προορισμός όχι μόνο για τον αγροτουρισμό αλλά και για τον εκπαιδευτικό τουρισμό. Οι διεθνείς φοιτητές λειτουργούν ως εκπαιδευτικοί τουρίστες, επωφελούμενοι από την τοπική εμπειρία και προσφέροντας οικονομικά οφέλη στην περιοχή. Η παρουσία διεθνών φοιτητών και εκπαιδευτικών τουριστών ενισχύει τη διαπολιτισμική ανταλλαγή και τη συνεργασία με την τοπική κοινότητα. Αυτό βοηθά στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προωθεί την κοινωνική συνοχή. Οι εκπαιδευτικοί τουρίστες συμβάλλουν οικονομικά μέσω των δαπανών τους για διαμονή, φαγητό, μεταφορές και άλλες τουριστικές δραστηριότητες. Αυτή η δραστηριότητα ενισχύει την τοπική οικονομία και δημιουργεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης για τους κατοίκους (Tomasi et al., 2020). Εν κατακλείδι, τα προγράμματα αγροτουρισμού και εκπαιδευτικού τουρισμού που βασίζονται στην τοπική κληρονομιά και τις φυσικές ομορφιές του Οροπεδίου Λασιθίου προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της διατήρησης των παραδοσιακών μεθόδων και της προβολής του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Το Οροπέδιο Λασιθίου διαθέτει σημαντικό αιολικό δυναμικό λόγω των ισχυρών ανέμων που επικρατούν στην περιοχή. Αυτό το αιολικό δυναμικό αξιοποιείται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω των ανεμογεννητριών που έχουν εγκατασταθεί. Οι ανεμόμυλοι του Οροπεδίου Λασιθίου είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Αυτοί οι μύλοι χρησιμοποιούνταν παλαιότερα για την άλεση των σιτηρών, ενώ σήμερα αποτελούν τουριστική ατραξιόν και αντικείμενο αναβίωσης και συντήρησης. Ο Δήμος Οροπεδίου Λασιθίου έχει αναλάβει την πρωτοβουλία για την αναβίωση των παλιών ανεμόμυλων και τη δημιουργία ενός σύγχρονου αιολικού πάρκου. Στόχος είναι η ενεργειακή αυτάρκεια της περιοχής, μειώνοντας την εξάρτηση από τις παραδοσιακές μορφές ενέργειας και

ενισχύοντας την οικονομία μέσω της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Γ. Πάγκαλου, 2021).

Επειδή δεν υπάρχουν συγκεκριμένα δεδομένα για το Οροπέδιο Λασιθίου, μπορούμε να γενικεύσουμε και να περιγράψουμε τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας και οικονομικής ανάπτυξης σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. Με αυτόν τον τρόπο, θα έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Οι πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν στατιστικά δεδομένα σχετικά με τη γεωργία και την κτηνοτροφία στην Κρήτη μεταξύ των ετών 2009 και 2020 (Πίνακες 2-5).

Πιο αναλυτικά στον πίνακα 2 φαίνεται μια σημαντική μείωση στον αριθμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες μειώθηκαν από 89.465 το 2009 σε 72.518 το 2020, με μείωση 18,9%. Ομοίως, οι εκμεταλλεύσεις με χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση μειώθηκαν κατά 19,1%, ενώ η συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση παρουσίασε μείωση 18,4%. Οι εκμεταλλεύσεις με αρδευόμενες εκτάσεις και οι αρδευόμενες εκτάσεις επίσης μειώθηκαν κατά 18,4% και 11,9% αντίστοιχα. Αυτές οι μειώσεις υποδεικνύουν μια γενική τάση μείωσης της γεωργικής δραστηριότητας στο νησί.

Πίνακας 2: Αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Αριθμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων και χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Αριθμός εκμεταλλεύσεων	89.465	**72.518**	-18,9
Εκμεταλλεύσεις με χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	89.415	**72.322**	-19,1
Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (στρέμματα)	4.103.334,4	**3.346.721,1**	-18,4
Εκμεταλλεύσεις με αρδευθείσες εκτάσεις	63.808	**52.065**	-18,4
Αρδευθείσες εκτάσεις (στρέμματα)	868.378,2	**765.099,8**	-11,9

Ο πίνακας 3 που ακολουθεί δείχνει την κατανομή των εκμεταλλεύσεων κατά κατηγορίες χρήσης. Οι αροτριαίες καλλιέργειες μειώθηκαν κατά 41,3%, ενώ τα αμπέλια και τα σταφύλια παρουσίασαν μείωση 32%. Οι δενδρώδεις καλλιέργειες μειώθηκαν κατά 19%, ενώ οι θερμοκήπια μειώθηκαν κατά 20,1%. Η μοναδική κατηγορία που παρουσίασε αύξηση ήταν οι λοιπές εκτάσεις, με αύξηση 2,3%. Αυτό μπορεί να δείχνει μια αναδιάρθρωση της χρήσης γης προς πιο εναλλακτικές ή λιγότερο παραδοσιακές μορφές καλλιέργειας.

Πίνακας *3: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων, κατά βασικές κατηγορίες χρήσης (ΕΛΣΤΑΤ, 2021)*

Κατανομή των εκμεταλλεύσεων, κατά βασικές κατηγορίες χρήσης

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Αροτραίες καλλιέργειες [1]	9.842	**5.776**	-41,3
Αμπέλια και σταφιδάμπελα	30.914	**21.029**	-32,0
Δενδρώδεις καλλιέργειες [2]	86.736	**70.246**	-19,0
Θερμοκήπια	3.670	**2.932**	-20,1
Λοιπές εκτάσεις [3]	30.581	**31.271**	+2,3

Στον πίνακα 4, παρατηρούμε ότι οι αμιγώς γεωργικές εκμεταλλεύσεις μειώθηκαν κατά 17%, οι αμιγώς κτηνοτροφικές κατά 15%, ενώ οι μικτές εκμεταλλεύσεις παρουσίασαν τη μεγαλύτερη μείωση με 28,3%. Η γενική τάση είναι η μείωση των μικτών και γεωργικών εκμεταλλεύσεων, υποδεικνύοντας πιθανώς μια στροφή σε πιο εξειδικευμένες ή μειωμένες δραστηριότητες.

Πίνακας 4: Αμιγώς γεωργικές, αμιγώς κτηνοτροφικές και μικτές εκμεταλλεύσεις (ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Αμιγώς γεωργικές, αμιγώς κτηνοτροφικές και μεικτές εκμεταλλεύσεις

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Αμιγώς γεωργικές	72.646	**60.317**	-17,0
Αμιγώς κτηνοτροφικές	1.056	**898**	-15,0
Μεικτές	15.763	**11.303**	-28,3

Τέλος, όσον αφορά στις εκμεταλλεύσεις με ζώα, ο πίνακας που ακολουθεί φανερώνει σημαντικές μειώσεις σε όλες τις κατηγορίες ζώων. Οι εκμεταλλεύσεις με βοοειδή μειώθηκαν κατά 61,7%, με πρόβατα κατά 21,6%, με αίγες κατά 39,8%, με χοίρους κατά 60,7% και με πουλερικά κατά 52,9%. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει μια σοβαρή μείωση της κτηνοτροφικής δραστηριότητας στο νησί.

Πίνακας 5: Εκμεταλλεύσεις με ζώα, κατά είδος ζώου(ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Εκμεταλλεύσεις με ζώα, κατά είδος ζώου

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Βοοειδή	209	**80**	-61,7
Προβατοειδή	13.199	**10.348**	-21,6
Αιγοειδή	12.275	**7.394**	-39,8
Χοίροι	1.782	**700**	-60,7
Πουλερικά	22.722	**10.711**	-52,9

Συνολικά, η εικόνα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στην Κρήτη από το 2009 έως το 2020 δείχνει μια σημαντική μείωση σε όλες τις κατηγορίες εκμεταλλεύσεων και χρήσης γης. Αυτή η τάση μπορεί να αντανακλά κοινωνικοοικονομικές αλλαγές, όπως η αστικοποίηση, η μείωση του αγροτικού πληθυσμού, η αλλαγή στις γεωργικές πρακτικές ή η μετατόπιση προς άλλους τομείς της οικονομίας. Η αναδιάρθρωση της χρήσης γης προς εναλλακτικές μορφές καλλιέργειας και η γενική μείωση της κτηνοτροφικής δραστηριότητας υποδηλώνουν σημαντικές αλλαγές στις παραδοσιακές μορφές παραγωγής στο νησί.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα της απασχόλησης στη γεωργία και την κτηνοτροφία στην Κρήτη για το διάστημα από το 2009 έως το 2020 σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (ΕΛΣΤΑΤ, 2021). Πιο αναλυτικά, οι ημέρες εργασίας των κατόχων και των μελών των οικογενειών τους μειώθηκαν κατά 15,7%, από 12.141.366 το 2009 σε 10.241.178 το 2020. Οι μόνιμοι εργάτες αυξήθηκαν σημαντικά κατά 91,4%, από 417.445 σε 799.196 ημέρες εργασίας. Αντίθετα, οι εποχικοί εργάτες παρουσίασαν μείωση 22%, ενώ οι λοιποί εργαζόμενοι (κατ' αποκοπή εργασία και αλληλοβοήθεια) αυξήθηκαν κατά 130,2% (Πίνακας 6). Αυτές οι αλλαγές υποδεικνύουν μια τάση αύξησης της σταθερής εργασίας, πιθανόν λόγω βελτιωμένων συνθηκών εργασίας ή της ανάγκης για πιο εξειδικευμένο προσωπικό.

Πίνακας 6: Ημέρες εργασίας απασχολούμενων στη γεωργία - κτηνοτροφία, κατά κατηγορία (ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Ημέρες εργασίας απασχολουμένων στη γεωργία – κτηνοτροφία, κατά κατηγορία

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Κάτοχοι και μέλη της οικογένειάς τους που απασχολήθηκαν στην εκμετάλλευση	12.141.366	**10.241.178**	-15,7
Μόνιμοι εργάτες	417.445	**799.196**	+91,4
Εποχικοί εργάτες	1.783.072	**1.391.031**	-22,0
Λοιποί (κατ' αποκοπή εργασία και αλληλοβοήθεια)	184.665	**425.131**	+130,2

Οι αποκλειστικά απασχολούμενοι μειώθηκαν κατά 18,6%, από 98.209 το 2009 σε 79.963 το 2020. Οι κύρια απασχολούμενοι με άλλη δευτερεύουσα εργασία μειώθηκαν κατά 47,7%, ενώ οι δευτερεύοντα απασχολούμενοι με άλλη κύρια εργασία μειώθηκαν κατά 16,5% (Πίνακας 7). Αυτό δείχνει μια σημαντική μείωση της αποκλειστικής απασχόλησης στη γεωργία και την κτηνοτροφία, με περισσότερους ανθρώπους να αναζητούν δευτερεύουσες πηγές εισοδήματος.

Πίνακας 7: Απασχόληση κατόχων και μελών της οικογένειάς τους στη γεωργία – κτηνοτροφία (ΕΛΣΤΑΤ, 2021)

Απασχόληση κατόχων και μελών της οικογένειάς τους στη γεωργία - κτηνοτροφία

	2009	2020	Μεταβολή (%)
Αποκλειστική	98.209	**79.963**	-18,6
Κύρια με άλλη δευτερεύουσα	3.914	**2.046**	-47,7
Δευτερεύουσα με άλλη κύρια	45.807	**38.250**	-16,5

Σε γενικές γραμμές, η εικόνα της απασχόλησης στη γεωργία και την κτηνοτροφία στην Κρήτη παρουσιάζει μείωση στις ημέρες εργασίας των κατόχων και των μελών των οικογενειών τους, καθώς και μείωση της αποκλειστικής απασχόλησης. Ωστόσο, παρατηρείται σημαντική αύξηση των μόνιμων εργατών και των λοιπών εργαζομένων, που μπορεί να υποδεικνύει μια σταθεροποίηση της εργασίας και πιθανώς καλύτερες συνθήκες εργασίας στον αγροτικό τομέα. Αυτές οι αλλαγές μπορεί να αντικατοπτρίζουν την ανάγκη για προσαρμογή στις σύγχρονες απαιτήσεις και τις νέες οικονομικές συνθήκες.

Κεφάλαιο 4ο Μεθοδολογία

4.1. Σκοπός της έρευνας - Ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση και ανάλυση των επαγγελματικών προοπτικών που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες στην αγροτική περιοχή της Κρήτης, με εστίαση το Οροπέδιο Λασιθίου. Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ζητούμενα είναι:

1. Διερεύνηση των πιθανών προοπτικών σταδιοδρομίας και επαγγελματικών επιλογών για τις νέες γυναίκες στην αγροτική περιοχή της Κρήτης, εστιάζοντας στις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν.
2. Εξέταση της επίδρασης των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων στις επαγγελματικές επιλογές των γυναικών, με έμφαση στην αγροτική πραγματικότητα της Κρήτης.

Αυτά τα ζητούμενα στοχεύουν σε μια ολοκληρωμένη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην περιοχή αυτή.

4.2. Ποιοτική έρευνα, μέθοδος συλλογής στοιχείων, μέθοδος ανάλυσης των στοιχείων

Πρόκειται για μία περιγραφική, διερευνητική μελέτη. Η περιγραφική μελέτη είναι μια μέθοδος έρευνας που μας επιτρέπει την περιγραφή των χαρακτηριστικών ή των συνθηκών ενός συγκεκριμένου πληθυσμού χωρίς να χειραγωγούνται οι μεταβλητές. Ο πρωταρχικός στόχος των περιγραφικών μελετών είναι να παράσχουν μια λεπτομερή και ακριβή περιγραφή ενός πληθυσμού, συνήθως μέσω της χρήσης διαφόρων τεχνικών συλλογής δεδομένων, όπως οι συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις περιλαμβάνουν την άμεση συζήτηση με τους συμμετέχοντες για τη συλλογή πληροφοριών αυτοπροσώπως. Αυτή η μέθοδος παρέχει πλούσιες, λεπτομερείς πληροφορίες για το δείγμα που μελετάται(Hollstein,2011).

Για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας θα ακολουθηθεί η μέθοδος της ποιοτικής ανάλυσης. Η ποιοτική έρευνα είναι μια ερευνητική μέθοδος που εστιάζει στην κατανόηση των αντιλήψεων, συναισθημάτων και εμπειριών των ατόμων μέσω μη αριθμητικών δεδομένων. Χρησιμοποιεί τεχνικές όπως συνεντεύξεις, συμμετοχική παρατήρηση και ανάλυση κειμένων για να αναδείξει θέματα και μοτίβα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων, επιτρέποντας την εμβάθυνση σε κοινωνικά φαινόμενα

και την ανάπτυξη νέων θεωριών και περιγραφών (Hollstein, 2011). Ο σκοπός της ποιοτικής έρευνας είναι να κατανοήσει και να ερμηνεύσει τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τις κοινωνικές διαδικασίες από τη σκοπιά των συμμετεχόντων. Στόχος της είναι η παροχή μιας βαθύτερης και λεπτομερούς κατανόησης των φαινομένων, η οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω αριθμητικών δεδομένων, ώστε να αναδειχθούν τα υποκείμενα θέματα, τα μοτίβα και οι νοηματοδοτήσεις που διαμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις κοινωνικές δομές (Hollstein, 2011). Για τη διερεύνηση πτυχών που αφορούν προβλήματα, προοπτικές και την τρέχουσα κατάσταση της γυναικείας απασχόλησης έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς από τη βιβλιογραφία η μέθοδος της συνέντευξης (Dessie, 2015; Hiswåls et al., 2017; Pernice, 1996; Starrin & Larsson, 1987).

Για παράδειγμα η έρευνα των Dale et al. (2002) είχε ως σκοπό να διερευνήσει τις προοπτικές στην αγορά εργασίας για τις γυναίκες από το Πακιστάν και το Μπανγκλαντές στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η μελέτη επικεντρώθηκε στην κατανόηση των εμποδίων και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν αυτές οι γυναίκες στην εύρεση και διατήρηση θέσεων εργασίας, καθώς και στις στρατηγικές που χρησιμοποιούν για να υπερνικήσουν αυτά τα εμπόδια. Η μέθοδος της έρευνας περιλάμβανε τη χρήση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, όπως συνεντεύξεις με γυναίκες αυτών των κοινοτήτων και ανάλυση στατιστικών στοιχείων για την απασχόληση, προκειμένου να παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα των εμπειριών και των προοπτικών τους στην αγορά εργασίας. Σε ανάλογη έρευνα οι Singh & Pandey (2019) εξέτασαν επίσης την τρέχουσα κατάσταση και τις μελλοντικές προοπτικές της γυναικείας απασχόλησης στο πλαίσιο της Ινδίας, με ιδιαίτερη έμφαση στη γυναικεία επιχειρηματικότητα. Οι συγγραφείς παρουσίασαν ιδέες που αντλήθηκαν από συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με γυναίκες σε διάφορους τομείς απασχόλησης.

Οι συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν στην παρούσα έρευνα ανήκαν στην κατηγορία των ημιδομημένων συνεντεύξεων. Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις αποτελούν έναν ενδιάμεσο τρόπο συλλογής δεδομένων μεταξύ των δομημένων και των μη δομημένων συνεντεύξεων. Ένα από τα κύρια οφέλη τους είναι η δυνατότητα να παρέχουν ένα στιβαρό πλαίσιο ερωτήσεων, το οποίο επιτρέπει στον ερευνητή να κατευθύνει τη συνομιλία προς συγκεκριμένα θέματα ενδιαφέροντος. Παράλληλα, υπάρχει ευελιξία για τους συνεντευξιαζόμενους να εκφράσουν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους με ελεύθερο τρόπο, χωρίς να περιορίζονται από στενά όρια ερωτήσεων (Hollstein, 2011).

Επίσης, οι ημιδομημένες συνεντεύξεις προσφέρουν τη δυνατότητα για βαθύτερη ανάλυση των δεδομένων, καθώς επιτρέπουν στον ερευνητή να εξετάσει τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων πιο λεπτομερώς και να εντοπίσει πιθανές τάσεις ή πρότυπα. Αυτός ο συνδυασμός δομημένων και ελεύθερων στοιχείων συνεισφέρει στην πλούσια και εμπεριστατωμένη κατανόηση ενός θέματος ή ενός πληθυσμού, καθιστώντας τις ημιδομημένες συνεντεύξεις ένα ισχυρό εργαλείο στην έρευνα και την ανάλυση δεδομένων.

4.3. Δείγμα

Στην έρευνα έλαβε μέρος ένα σύνολο 12 γυναικών από την περιοχή του Οροπεδίου Λασιθίου. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι ανωνυμοποιήσαμε τα δεδομένα των συμμετεχόντων για να προστατεύσουμε την ιδιωτικότητά τους και να συμμορφωθούμε με τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR). Η ανωνυμοποίηση μειώνει τον κίνδυνο ταυτοποίησης των ατόμων μέσω ευαίσθητων πληροφοριών, όπως η ηλικία, η οικογενειακή και επαγγελματική κατάσταση. Εξασφαλίζει ότι τα προσωπικά δεδομένα δεν θα αποκαλυφθούν ή χρησιμοποιηθούν χωρίς συγκατάθεση, διασφαλίζοντας την εμπιστευτικότητα των συμμετεχόντων. Επιπλέον, συμβάλλει στη μείωση του κινδύνου παραβίασης δεδομένων και προστατεύει τα άτομα από πιθανές καταχρήσεις ή διαρροές πληροφοριών. Ο πίνακας 8 παρουσιάζει το σύνολο των συμμετεχόντων μαζί με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους.

Το δείγμα που αναλύεται στον παρακάτω πίνακα αποτελείται από 12 συμμετέχοντες με ποικίλα χαρακτηριστικά όσον αφορά την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το εκπαιδευτικό επίπεδο και την επαγγελματική τους κατάσταση. Τα στοιχεία δείχνουν μια ισορροπία μεταξύ διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, με συμμετέχουσες που κυμαίνονται από 20 έως 50 ετών. Οι περισσότερες είναι έγγαμες με παιδιά, ενώ το επίπεδο εκπαίδευσης ποικίλλει από αποφοίτους γυμνασίου και λυκείου μέχρι πτυχιούχους πανεπιστημίου.

Από επαγγελματική άποψη, αρκετές συμμετέχουσες εργάζονται στον αγροτικό τομέα ή σε άλλες θέσεις εργασίας όπως συμβασιούχοι ΟΤΑ ή ιδιωτικοί υπάλληλοι στον τομέα της εστίασης και του τουρισμού. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι πολλές αναφέρουν ως κύριο στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη και βελτίωση των συνθηκών

εργασίας, κάτι που μπορεί να υποδεικνύει ένα ευρύτερο ενδιαφέρον για επαγγελματική ανέλιξη και κατάρτιση. Το δείγμα αυτό παρέχει μια καλή εικόνα της επαγγελματικής και οικογενειακής κατάστασης των συμμετεχουσών, προσφέροντας τη δυνατότητα ανάλυσης τάσεων και προτεραιοτήτων σε αυτές τις ομάδες πληθυσμού.

Πίνακας 8. Ανωνυμοποιημένος πίνακας δείγματος έρευνας

No	*ΗΛΙΚΙΑ*	*ΟΙΚΟΓΕΝ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ*	*ΠΑΙΔΙΑ*	*ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ*	*ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΕΠΑΓΓ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ*	*ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤ. ΣΤΟΧΟΣ*
1	20-30	ΑΓΑΜΗ	ΟΧΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΣΥΜΒΑΣΙΟΥΧΟΣ ΟΤΑ	ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
2	31-40	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ.ΛΥΚΕΙΟ	ΙΔΙΩΤ. ΥΠΑΛΛ. (ΕΣΤΙΑΣΗ)	ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
3	20-30	ΑΓΑΜΗ	ΟΧΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΣΤΑΣΗ
4	31-40	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΓΝΩΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
5	31-40	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΓΝΩΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
6	41-50	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
7	41-50	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ.ΛΥΚΕΙΟ	ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓΕΛΜ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
8	31-40	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΛΙΞΗ
9	41-50	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	ΙΔΙΩΤ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ (ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ)	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΛΙΞΗ
10	31-40	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΓΝΩΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
11	41-50	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΓΝΩΣΕΙΣ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
12	20-30	ΕΓΓΑΜΗ	ΝΑΙ	ΓΕΝ. ΛΥΚΕΙΟ	ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΕΛΙΞΗ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

4.4. Διαδικασίες

Για να διεξαχθούν ημιδομημένες συνεντεύξεις σε ιδανικές συνθήκες και να επιτευχθούν αξιόπιστα και ενδελεχή αποτελέσματα, ελήφθησαν υπόψη ορισμένες συνθήκες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα:

1. **Επιλέχθηκαν** συνεντευξιαζόμενοι που έχουν την εμπειρία ή τη γνώση πάνω στο θέμα της μελέτης για να εξασφαλιστεί η ποιότητα και η εγκυρότητα των πληροφοριών που παρέχονται.
2. **Διαμορφώθηκε το κατάλληλο πλαίσιο ερωτήσεων.** Η προετοιμασία ενός συνολικού πλαισίου ερωτήσεων που καλύπτει τα θέματα της μελέτης αλλά επιτρέπει και την ελευθερία έκφρασης για τους συνεντευξιαζόμενους είναι απαραίτητο για μια επιτυχημένη συνέντευξη.
3. **Δημιουργήθηκε ένα** περιβάλλον που ενθαρρύνει την ειλικρίνεια και την εμπιστοσύνη ανάμεσα στον ερευνητή και τον συνεντευξιαζόμενο στοιχείο ζωτικής σημασίας για την επίτευξη ακριβών και αξιόπιστων δεδομένων.
4. **Συναίνεση:** η συμμετοχή των υποκειμένων ήταν απολύτως εθελοντική και πραγματοποιήθηκε χωρίς καταναγκασμό ή επιβολή. Η συγκατάθεση παρέχεται ελεύθερα από το συμμετέχοντα στην έρευνα και μπορεί να αρθεί οποιαδήποτε στιγμή. Με την υπογραφή ενός ειδικού εντύπου ενήμερης συγκατάθεσης που δόθηκε στις συμμετέχουσες στην έρευνας, κοινοποιήθηκαν όλες εκείνες οι πληροφορίες που σχετίζονται με την έρευνα μας και που πιθανόν θα επηρέαζαν την απόφαση τους να συμμετάσχουν.
5. **Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν** σε ένα ήσυχο, άνετο και απρόσκοπτο περιβάλλον προκειμένου να εξασφαλιστεί η δημιουργία μιας ατμόσφαιρας που ευνοεί την επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών. Οι συνεντευξιαζόμενοι όρισαν το μέρος και την ώρας διεξαγωγής των συνεντεύξεων.
6. **Μαγνητοφώνηση:** η καταγραφή των συνεντεύξεων έγινε με την σύμφωνη γνώμη των υποκειμένων της έρευνας και απομαγνητοφωνήθηκαν στη συνέχεια σε πλήρες κείμενο.
7. **Απομαγνητοφώνηση**: Η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων είναι μια θεμελιώδης πτυχή της ποιοτικής έρευνας, παρέχοντας μια κειμενική αναπαράσταση των ηχογραφήσεων που συλλαμβάνει το βάθος των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Η διαδικασία μεταγραφής δεν αφορά απλώς τη μετατροπή προφορικών λέξεων σε γραπτό κείμενο αλλά αποτελεί ένα κρίσιμο βήμα στην

ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων που διασφαλίζει την ακρίβεια και την αξιοπιστία των ευρημάτων της έρευνας.

Με την προσεκτική προετοιμασία και τη διατήρηση των παραπάνω συνθηκών, οι ημιδομημένες συνεντεύξεις ολοκληρώθηκαν σε ιδανικές συνθήκες, προσφέροντας πλούσια και αξιόπιστα δεδομένα για την έρευνα.

Μέθοδος ανάλυσης

Για την ανάλυσης του υλικού χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση είναι μια ποιοτική μέθοδος που χρησιμοποιείται για την αναγνώριση, ανάλυση και ερμηνεία μοτίβων (ή θεμάτων) μέσα σε δεδομένα. Στόχος της είναι να οργανώσει και να περιγράψει το περιεχόμενο των δεδομένων με συστηματικό τρόπο, επιτρέποντας στον ερευνητή να κατανοήσει τις σημαντικές ιδέες που προκύπτουν από αυτά. Χρησιμοποιείται συχνά σε δεδομένα όπως συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, παρατηρήσεις ή κείμενα (Braun & Clarke,2012).

Η διαδικασία στην παρούσα έρευνα ξεκίνησε με την εξοικείωση της συντάκτριας με τα δεδομένα μέσω επαναλαμβανόμενης ακρόασης των ηχογραφημένων συνεντεύξεων, καταγράφοντας τα πρώτα στοιχεία που θα τίθεντο σε ανάλυση. Στη συνέχεια, τα δεδομένα ομαδοποιήθηκαν σε άξονες, οι οποίοι σχημάτισαν θέματα, τα οποία επανεξετάστηκαν. Το τέλος της ομαδοποίησης των θεμάτων ακολούθησε η λεπτομερής ανάλυσή τους και η απομόνωση αντιπροσωπευτικών φράσεων από τους συνεντευξιαζόμενους, προκειμένου να υποστηριχτούν τα ευρήματα της έρευνας. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης κατηγοριοποιημένα σε συγκεκριμένους άξονες.

Κεφάλαιο 5ο Ανάλυση αποτελεσμάτων – Συμπεράσματα

Κατά την επεξεργασία του υλικού αναδείχθηκαν τέσσερις θεματικές ενότητες: το οικονομικό περιβάλλον, το κοινωνικό περιβάλλον και η θέση της γυναίκας, οι επαγγελματικές προοπτικές και οι προοπτικές ανάπτυξης του Οροπεδίου Λασιθίου.

5.1. Ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων

Θεματική ενότητα 1: Οικονομικό περιβάλλον της περιοχής και οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων**.**

Ο πρώτος άξονας των συνεντεύξεων που διενεργήθηκαν αφορούσε στην περιγραφή του οικονομικού περιβάλλοντος της περιοχής και της οικονομικής δραστηριότητας των κατοίκων. Από τα δεδομένα των συνεντευξιαζόμενων προκύπτει μία έντονη ενασχόληση των κατοίκων της περιοχής με τον αγροτικό και κτηνοτροφικό τομέα. Η κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα είναι η κτηνοτροφία και η γεωργία, που αποτελούν παραδοσιακές ασχολίες για τους μόνιμους κατοίκους. Ωστόσο, υπάρχει αναφορά και σε άλλες δραστηριότητες, όπως οι δημόσιες υπηρεσίες και ο τουρισμός, που υποστηρίζουν την τοπική οικονομία. Οι τομείς της εστίασης και η λαϊκή τέχνη όπως για παράδειγμα καταστήματα με κεραμικά, είναι επίσης σημαντικοί, αλλά φαίνεται να λειτουργούν συμπληρωματικά στην κυρίαρχη γεωργοκτηνοτροφική παραγωγή. Γενικότερα αναδεικνύεται μία σύνθετη σχέση των νέων γυναικών με τις επαγγελματικές ευκαιρίες στην περιοχή τους. Πάρα το γεγονός ότι ορισμένες έχουν σπουδάσει, το ευρύτερο εργασιακό περιβάλλον είναι αποθαρρυντικό στην εύρεση εργασίας. Έτσι, παρά τις δυσκολίες κάποιες προτιμούν να παραμείνουν στον τόπο και να ασχοληθούν με την γεωργία.

Πιο συγκεκριμένα η Σ2 δήλωσε:

> « *Η οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή είναι κυρίως η κτηνοτροφία και η γεωργία. Υπάρχουν και κάποιες δημόσιες υπηρεσίες όπου δραστηριοποιούνται κάποιο μόνιμοι κάτοικοι. Υπάρχει όμως αρκετά και ο τουρισμός, δηλαδή καταστήματα εστίασης, καταστήματα με είδη λαϊκής τέχνης, κεραμικα. Αλλά κατά κύριο λόγο οι ασχολίες των κατοίκων είναι περισσότερο με τη γεωργία για την κτηνοτροφία. Όμως, παρόλο που αρκετοί νέοι προσπαθούμε να ασχοληθούμε με*

την γεωργία, γιατί ίσως να μην υπάρχουν οι διέξοδοι στο να φύγουμε ή να βρούμε εργασία, αντιμετωπίζουμε και εδώ κάποιες δυσκολίες αλλά και ευκαιρίες. Αποφάσισα ότι τελειώνοντας το πανεπιστήμιο να έρθω να εγκατασταθώ εδώ και να ασχοληθώ με την γεωργία, αφού είχα περιουσία .»

Το ενδιαφέρον κομμάτι της φράσης είναι η προσωπική εμπειρία της συνεντευξιαζόμενης, που υπογραμμίζει την προσπάθεια των νέων να παραμείνουν στην περιοχή και να εργαστούν στον τομέα της γεωργίας. Παρά τις δυσκολίες, όπως η έλλειψη διεξόδων ή ευκαιριών για απασχόληση σε άλλους τομείς, κάποιοι επιλέγουν να επενδύσουν στις τοπικές τους ρίζες, αξιοποιώντας την περιουσία τους. Η αναφορά στο πανεπιστήμιο προσθέτει μια άλλη διάσταση, δείχνοντας ότι οι νέοι δεν βλέπουν τη γεωργία ως την προφανή λύση, αλλά ως μια επιλογή που μπορεί να ακολουθήσουν μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους, λόγω έλλειψης άλλων ευκαιριών. Η δήλωση αυτή αποκαλύπτει τα αδιέξοδα των νέων γυναικών που αδυνατώντας να βρουν εργασία στο αντικείμενο σπουδών τους παραμείνουν στον τόπο τους. Επίσης μας παρουσιάζει τις δυνατότητες και τα προβλήματα που συνδέονται με την αγροτική ζωή και την τοπική οικονομία.

Για κάποιες άλλες συνεντευξιαζόμενες η στροφή προς την γεωργία και την κτηνοτροφία ήταν μια άμεση διέξοδος και μία ευκαιρία να εργαστούν. Επισημαίνουν ότι ο αγροτο-κτηνοτροφικός τομέας αποτελεί την μόνη ουσιαστικά ευκαιρία απασχόλησης, ιδιαιτέρως όταν αυτή είναι και η απασχόληση ενός τουλάχιστον γονέα. Αναφέρουν χαρακτηριστικά:

«*Ήτανε μια ευκαιρία για μένα να βρω αμέσως δουλειά, αλλά αντιμετωπίζω και προκλήσεις, ας πούμε πάνω σε αυτό*». (Σχ)

«Το θέμα είναι ότι οι μόνες ευκαιρίες που υπάρχουν στο οροπέδιο Λασιθίου είναι η ενασχόληση είτε με την κτηνοτροφία, ή με τον ένα γονιό στον αγροτικό τομέα, δεν υπάρχουν άλλες ευκαιρίες για τους νέους» (Σχ)

Οι φράσεις αυτές αποκαλύπτουν την πραγματικότητα που βιώνουν οι άνθρωποι σε αγροτικές περιοχές, όπως το Οροπέδιο, σε σχέση με την εργασία και την οικονομική κατάσταση. Η συνεντευξιαζόμενη αναφέρει ότι βρήκε άμεσα δουλειά, αλλά παράλληλα αντιμετωπίζει προκλήσεις. Εδώ τονίζει τις αντιφάσεις που συχνά συναντούν οι εργαζόμενοι σε τέτοιες περιοχές. Αυτό συμβαίνει γιατί η απασχόληση

μπορεί να είναι διαθέσιμη αλλά οι συνθήκες δεν είναι πάντα ιδανικές, είτε λόγω των χαμηλών απολαβών είτε εξαιτίας της φύσης της δουλειάς.

Μπορεί η γεωργία και η κτηνοτροφία να αποτελούν μία άμεση διέξοδο για απασχόληση, αλλά χαρακτηρίζονται οικονομικές δραστηριότητες με αρκετές δυσκολίες. Το παραγόμενο αποτέλεσμα δεν αποφέρει ικανοποιητικές αποδοχές πλέον παρόλο που παλιότερα φαίνεται να ήταν προσοδοφόρο επάγγελμα.

Πιο συγκεκριμένα η Σ5 αναφέρει:

> *«Και στο σπίτι κάνω τις δουλειές και στον ελεύθερο χρόνο ασχολούμαι με εργόχειρο. Εδώ στο Οροπέδιο η οικονομική κατάσταση δεν είναι τόσο καλή, διότι οι άνθρωποι δουλεύουν, αλλά δεν αμείβονται τα προϊόντα. Οι γυναίκες εργάζονται στον κήπο, βάζουμε πατάτες, κηπευτικά, αλλά όλα τα επαγγέλματα τώρα δεν είναι όπως παλιά.»*

Η αναφορά στην καθημερινότητα, όπως οι δουλειές του σπιτιού και το εργόχειρο στον ελεύθερο χρόνο, αναδεικνύει τον πολυδιάστατο ρόλο που παίζουν τα άτομα, ιδίως οι γυναίκες, σε αυτές τις κοινωνίες. Ο συνδυασμός εργασίας και οικιακών καθηκόντων είναι κάτι συνηθισμένο αλλά προσθέτει πίεση στην καθημερινή ζωή. Τέλος, η παρατήρηση για την οικονομική κατάσταση της περιοχής φανερώνει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι. Παρόλο που εργάζονται σκληρά στη γεωργία και την κτηνοτροφία, τα προϊόντα τους δεν αμείβονται όπως θα έπρεπε, κάτι που έχει αρνητικό αντίκτυπο στη συνολική οικονομία. Η αλλαγή των επαγγελμάτων σε σχέση με το παρελθόν και η υποβάθμιση των εισοδημάτων αντικατοπτρίζουν μια γενικότερη κρίση σε αυτές τις αγροτικές περιοχές, όπου οι συνθήκες διαβίωσης έχουν χειροτερέψει με το πέρασμα του χρόνου.

Θεματική ενότητα 2: Περιγραφή του κοινωνικού περιβάλλοντος – Θέση της γυναίκας

Η δεύτερη θεματική ενότητα αφορούσε στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και λειτουργεί η γυναίκα στο Οροπέδιο Λασιθίου. Στην ουσία επιχειρήθηκε να διερευνηθούν τα στερεότυπα και οι απαιτήσεις της κοινωνίας από τις γυναίκες, καθώς και η κουλτούρα της. Οι συνεντευξιαζόμενες εξέφρασαν την αντίληψη ότι οι γυναίκες σε αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές, όπως αυτή που περιγράφεται, αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες και την ανάπτυξή τους. Η συνέντευξη αποκαλύπτει ότι οι γυναίκες δεν έχουν την ίδια

πρόσβαση σε ευκαιρίες απασχόλησης ή προσωπικής ανάπτυξης όπως οι άνδρες, κάτι που τις περιορίζει επαγγελματικά. Αυτό αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που εξακολουθούν να υφίστανται σε παραδοσιακές κοινωνίες, όπου οι γυναίκες συχνά δεν έχουν τη δυνατότητα να διεκδικήσουν αυτόνομα επαγγελματικές προοπτικές. Πιο συγκεκριμένα η Σ4 δήλωσε :

> «*Θεωρώ πως η γυναίκα δεν έχει αρκετές ευκαιρίες για να μπορεί να εργαστεί σε αυτό τον τόπο, ούτε να αναπτύξει κάποιο επάγγελμα, το οποίο θα την ωφελήσει, αλλά συνηθίζουν να συμβάλλουν στη δουλειά».*

Η φράση «… *συνηθίζουν να συμβάλλουν στη δουλειά*» υποδηλώνει ότι οι γυναίκες θεωρούνται περισσότερο βοηθητικές δυνάμεις στις οικογενειακές επιχειρήσεις ή στα οικιακά καθήκοντα, αντί να έχουν ίση πρόσβαση σε εργασιακές ευκαιρίες ή να αναπτύξουν αυτόνομη επαγγελματική καριέρα. Αυτή η διατύπωση φανερώνει την ανάγκη για περισσότερες ευκαιρίες για τις γυναίκες σε τέτοιες περιοχές, όπως κατάρτιση, στήριξη για επιχειρηματικότητα και καλύτερες συνθήκες εργασίας, προκειμένου να βελτιωθεί η επαγγελματική και οικονομική τους κατάσταση. Επίσης, αναδεικνύει το κοινωνικό στερεότυπο ότι ο κύριος ρόλος τους παραμένει η συνεισφορά στις παραδοσιακές οικογενειακές δραστηριότητες, παρά η ανεξάρτητη επαγγελματική ανάπτυξη. Το Οροπέδιο Λασιθίου φαίνεται να είναι μία παραδοσιακή κοινωνία με τα παγιωμένα στερεότυπα που την ακολουθούν. Πιο συγκεκριμένα η Σ6 δήλωσε:

> *«Θυμίζει παλαιότερες κοινωνίες, όπου τα πράγματα ήταν πιο αυταρχικά και η γυναίκα είχε λιγότερες ευκαιρίες από τον άντρα. Σίγουρα η ανισότητα παραμένει καθώς είναι μια μικρή κοινωνία, όπου όλοι γνωρίζονται με όλους. Έτσι μια γυναίκα οφείλει να είναι σεμνή ώστε να αποφύγει την κοινωνική κατακραυγή.»*

Είναι προφανές ότι γίνεται μια σύγκριση με παλαιότερες κοινωνίες, όπου οι γυναίκες είχαν λιγότερες ευκαιρίες σε σχέση με τους άντρες, και υπογραμμίζεται η ανάγκη να είναι "σεμνή" για να αποφύγει την κοινωνική κατακραυγή. Η φράση αυτή αποκαλύπτει τις κοινωνικές πιέσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε κλειστές κοινωνίες, όπου όλοι γνωρίζονται μεταξύ τους και οι κοινωνικοί κανόνες παραμένουν αυστηροί.

Επίσης φαίνεται ότι οι ίδιες οι γυναίκες να αναγνωρίζουν την γεωργία και την κτηνοτροφία ως ανδρικές δουλειές. Στο μυαλό τους υπάρχει ήδη ένας τέτοιος διαχωρισμός στον οποίο βέβαια συμμετέχουν. Η Σ4 εστιάζει στην περιορισμένη επαγγελματική σημασία της γυναίκας, καθώς η γεωργία και η κτηνοτροφία, οι

κυρίαρχες δραστηριότητες της περιοχής, θεωρούνται ανδρικές δουλειές. Αυτή η αντίληψη αποτυπώνει την έλλειψη ισότητας στον επαγγελματικό τομέα, όπου οι γυναίκες δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες να αναπτύξουν επαγγελματική ταυτότητα, παραμένοντας σε υποστηρικτικούς ρόλους. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε:

> «*πιστεύω πως η θέση της γυναίκας εδώ δεν παίζει και τόσο σημαντικό ρόλο γιατί πιο πολύ είναι αντρικές οι δουλειές που δίνει αυτός ο τόπος, όπως είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία.*» (Σ4)

Με την άποψη της Σ4 ευθυγραμμίζεται και η άποψη της Σ3. Τα λεγόμενα της Σ3 αποτυπώνουν έναν παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας στην αγροτική ζωή, όπου η κύρια ευθύνη της είναι να ακολουθεί τον σύζυγό της στις εργασίες του και να συμβάλλει στις καθημερινές αγροτικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε:

> «*Αν ο σύζυγος είναι στον κήπο ή σε κτηνοτροφικές δουλειές πρέπει να πάει και η γυναίκα ώστε να βοηθήσει. Όμως εδώ στο χωριό δεν ασχολείται η γυναίκα μόνο με αυτό αλλά και με την φροντίδα των παιδιών, τις δουλείες του σπιτιού και την προετοιμασία του φαγητού..*»(Σ3).

Η γυναίκα επιφορτίζεται με τις οικιακές ευθύνες, όπως τη φροντίδα των παιδιών και την υποστήριξη στον άντρα στις γεωργικές ή κτηνοτροφικές δουλειές. Αυτή η περιγραφή φανερώνει μια ριζωμένη ανισότητα στον καταμερισμό της εργασίας, όπου η γυναίκα δεν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο αλλά λειτουργεί ως βοηθητική δύναμη. Οι εργασίες της περιλαμβάνουν τόσο τις ευθύνες του σπιτιού όσο και αυτές των εξωτερικών εργασιών, ενώ ο άντρας φαίνεται να είναι ο κύριος υπεύθυνος για τις επαγγελματικές δραστηριότητες. Αυτή η πολυδιάστατη ευθύνη ενισχύει την πίεση στη γυναίκα, καθώς καλείται να ανταποκριθεί ταυτόχρονα σε πολλαπλές απαιτήσεις. Η φράση αυτή αντικατοπτρίζει τη θέση της γυναίκας σε παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες, όπου οι προσδοκίες γύρω από τον ρόλο της βασίζονται κυρίως στη βοήθεια προς τον σύζυγο και τη συνεισφορά στις οικογενειακές εργασίες, χωρίς όμως να της παρέχεται η αναγνώριση ή η αυτονομία που έχει ο άντρας στις επαγγελματικές αποφάσεις. Παρά αυτές τις προκλήσεις, η τελευταία φράση αναγνωρίζει ότι η θέση της γυναίκας έχει βελτιωθεί σε σχέση με το παρελθόν. Χαρακτηριστικά η Σ2 αναφέρει:

> «*Τώρα η θέση της γυναίκας έχει βελτιωθεί αρκετά από τα προηγούμενα χρόνια. Δεν είναι πια αυτό που λέμε η γυναίκα μένει στο σπίτι, ασχολείται με τις*

δουλειές του σπιτιού και απλά λειτουργεί υποστηρικτικά προς τον σύζυγο και τον βοηθάει στις δουλειές. Αν και υπάρχει ακόμα αυτό και σε νέα ζευγάρια. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις γυναικών που έχουν επιλέξει να ασχοληθούν με τον τουρισμό, με την κοινωνική είτε με την αγροτική κοινωνική οικονομία, δηλαδή δημιουργούν από μόνες τους».

Ενώ η παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας που ασχολείται αποκλειστικά με το σπίτι παραμένει σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικά στα νέα ζευγάρια, υπάρχουν και παραδείγματα γυναικών που επιλέγουν να ασχοληθούν με τον τουρισμό ή άλλες κοινωνικές και αγροτικές δραστηριότητες, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και δημιουργώντας επαγγελματικές ευκαιρίες για τον εαυτό τους. Αυτό δείχνει μια αργή αλλά σταθερή αλλαγή στην τοπική κοινωνία, όπου οι γυναίκες διεκδικούν σταδιακά περισσότερη αυτονομία και επαγγελματική ανάπτυξη. Οι φράσεις αυτές συνολικά αποκαλύπτουν τον διττό χαρακτήρα της σημερινής πραγματικότητας για τις γυναίκες στο Οροπέδιο Λασιθίου. Από τη μία πλευρά, οι παραδοσιακοί ρόλοι φύλου παραμένουν ισχυροί, περιορίζοντας τις επαγγελματικές και προσωπικές ευκαιρίες των γυναικών. Από την άλλη, η κοινωνική και οικονομική αλλαγή έχει αρχίσει να γίνεται αισθητή, με τις γυναίκες να επιδιώκουν να σπάσουν τα στερεότυπα και να αναπτύξουν τη δική τους επαγγελματική ταυτότητα. Παρόλο που η πορεία προς την ισότητα είναι αργή, η τάση προς την ενδυνάμωση των γυναικών υποδηλώνει ότι οι αλλαγές είναι εφικτές και σταδιακά ενισχύονται.

Υπάρχουν όμως και συμμετέχουσες που δήλωσαν ότι η οικονομική δραστηριότητα της γυναίκας στην περιοχή έχει να κάνει περισσότερο με τον τομέα του τουρισμού, αλλά στην πραγματικότητα μόνο μια το υποστήριξε αυτό. Γενικά στην περιοχή φαίνεται ότι οι κοινωνικές δομές και οι ρόλοι φύλου μπορεί να είναι ακόμα επηρεασμένοι από παλαιότερες, πιο αυταρχικές εποχές. Η αναφορά της Σ6 είναι χαρακτηριστική:

«Θυμίζει παλαιότερες κοινωνίες, όπου τα πράγματα ήταν πιο αυταρχικά και η γυναίκα είχε λιγότερες ευκαιρίες από τον άντρα. Σίγουρα η ανισότητα παραμένει…είναι μια μικρή κοινωνία, όπου όλοι γνωρίζονται με όλους μεταξύ τους. Έτσι μια γυναίκα οφείλει να είναι σεμνή ώστε να αποφύγει την κοινωνική κατακραυγή».

Η αναφορά στην ανισότητα και το πώς η γυναίκα έχει λιγότερες ευκαιρίες από τον άντρα υπογραμμίζει τη συνεχιζόμενη μάχη για την ισότητα. Η εικόνα της γυναίκας που

οφείλει να είναι «σεμνή» για να αποφύγει την κοινωνική κατακραυγή αποκαλύπτει την πίεση που ασκείται στις γυναίκες να συμμορφώνονται με συγκεκριμένα πρότυπα, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για μεγαλύτερη αποδοχή και ελευθερία στην έκφραση της ταυτότητας τους. Συνολικά, αυτή η φράση αγγίζει θέματα που αφορούν τη συντήρηση παραδοσιακών αξιών και την ανάγκη για αλλαγή σε πιο προοδευτικές κοινωνικές αντιλήψεις. Η ίδια αναφέρθηκε στις διαφορές που υπάρχουν στην πρόσβαση σε ευκαιρίες ανάλογα με την οικογενειακή και κοινωνική προέλευση. Οι αυταρχικές οικογένειες συχνά περιορίζουν την εκπαίδευση και τις επιλογές ζωής των κοριτσιών, οδηγώντας σε πρώιμους γάμους και περιορισμένες επαγγελματικές προοπτικές. Αυτή η κατάσταση αναδεικνύει τις ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών, όπου οι γυναίκες στις πόλεις συχνά έχουν περισσότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης και καριέρας.

Αυτή η απουσία εξέλιξης είναι και αποτέλεσμα της γεωγραφικής απομόνωσης του τόπου. Η αδυναμία ώσμωσης των κατοίκων με τις όμορες κοινωνίες δημιουργεί αυτό το στεγανό των παρωχημένων απόψεων για τον ρόλο της γυναίκας. Αναφορικά με την επικοινωνία του Οροπεδίου Λασιθίου με το υπόλοιπο περιβάλλον της Κρήτης, οι συμμετέχοντες στην έρευνα εξέφρασαν μια γενικότερη απογοήτευση. Οι παρακάτω φράσεις αποκαλύπτουν τα χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι του Οροπεδίου Λασιθίου, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε γεωγραφικό επίπεδο.

1. «*Δεν υπάρχει εύρος επικοινωνίας και γενικότερα είναι συγκεκριμένα πράγματα»* (Σ1): Αυτή η φράση υποδηλώνει την περιορισμένη δυνατότητα αλληλεπίδρασης και έκθεσης σε διαφορετικές ιδέες και ευκαιρίες. Σε κλειστές κοινωνίες, οι κάτοικοι ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε νέες πληροφορίες, επαγγελματικές ευκαιρίες ή πολιτιστικές επιρροές, γεγονός που μπορεί να ενισχύει την κοινωνική στασιμότητα.
2. «*Είναι δύσκολο το οροπέδιο Λασιθίου, είναι μια κλειστή κοινωνία, είναι απομακρυσμένη από το αστικό κέντρο χρειάζεται μια ώρα για να βρεθείς στο Ηράκλειο και περίπου 40 λεπτά για να βρεθείς στα Μάλια»* (Σ2): Η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής επιβαρύνει τους κατοίκους, καθώς η απόσταση από αστικά κέντρα όπως το Ηράκλειο περιορίζει την πρόσβαση σε υπηρεσίες, αγορές και εργασιακές ευκαιρίες. Η δυσκολία των μετακινήσεων ενισχύει την κοινωνική απομόνωση, καθώς οι κάτοικοι είναι αναγκασμένοι να παραμένουν

στην περιοχή και να ασχολούνται με τις παραδοσιακές δραστηριότητες, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία.

3. «*Χρειάζεται μια ώρα από εδώ ώστε να φτάσεις στο Ηράκλειο, οπότε ένας πιο μεγάλος άνθρωπος δεν αποφασίζει εύκολα να μετακινηθεί. Οι νεώτεροι μπορούν να μετακινηθούν ή να φύγουν εκτός οροπεδίου, αλλά πάλι εγκλωβίζονται, διότι εδώ είναι οι δουλειές τους*». (Σ3) Η δυσκολία της μετακίνησης, ειδικά για τους μεγαλύτερους σε ηλικία, τονίζει τον γεωγραφικό εγκλωβισμό που βιώνουν οι κάτοικοι του Οροπεδίου. Ενώ οι νέοι μπορεί να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να φύγουν, συχνά «εγκλωβίζονται» λόγω των τοπικών εργασιών που είναι περιορισμένες κυρίως στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Αυτός ο επαγγελματικός και γεωγραφικός εγκλωβισμός ενισχύει την απομόνωση και περιορίζει τις επιλογές για κοινωνική και επαγγελματική ανάπτυξη. Οι φράσεις αυτές αναδεικνύουν τα διαρθρωτικά προβλήματα που απορρέουν από τη γεωγραφική απομόνωση και την κοινωνική κλειστότητα της περιοχής, με σημαντικές συνέπειες για την επαγγελματική και προσωπική ζωή των κατοίκων. Οι γονείς αναλαμβάνουν να μεταφέρουν τα παιδιά σε κοντινές περιοχές για να καλύψουν τις εξωσχολικές τους δραστηριότητες, ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία παραμένουν απομονωμένοι. Οι συγκοινωνίες έχουν βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά στην πραγματικότητα τα πράγματα εξακολουθούν να μην είναι ιδανικά σε σχέση με την επικοινωνία της τοπικής κοινωνίας με τις υπόλοιπες.

Η κοινωνία του οροπεδίου στην πραγματικότητα είναι μία εσωστρεφής κοινωνίας που η απουσία των απαραίτητων υποδομών δεν της επιτρέπει να εξελιχθεί. Το σημείο αυτό φαίνεται ότι οι επενδύσεις σε υποδομές και στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στην πραγματικότητα είναι κινήσεις μετατροπής της κοινωνικής αντίληψης και εκμοντερνισμού της.

Θεματική ενότητα 3: Επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στο Οροπέδιο

Τι όμως γίνεται ή μπορεί να γίνει για να εξελιχθεί ο ρόλος της; Οι νεαρές κοπέλες αναγκάζονται να παντρευτούν τονίζοντας την έλλειψη επιλογών και την πίεση που υφίστανται από την οικογένεια και την κοινωνία. Η έλλειψη ευκαιριών στις περιφέρειες ενισχύει τις υπάρχουσες ανισότητες και αποτρέπει την οικονομική και

κοινωνική τους εξέλιξη. Συνολικά, η συζήτηση που έγινε με τις συμμετέχουσες θέτει στο επίκεντρο την ανάγκη για περισσότερη εκπαίδευση και υποστήριξη των γυναικών, καθώς και την ανάγκη αλλαγής των παραδοσιακών αξιών που περιορίζουν τις ευκαιρίες τους. Οι προοπτικές απασχόλησης στην περιοχή πέρα από τον αγροτικό τομέα είναι περιορισμένες. Η συζήτηση αναδεικνύει την περιορισμένη επαγγελματική κινητικότητα για τις γυναίκες στην περιοχή, εστιάζοντας στους τομείς της γεωργίας και του τουρισμού. Η αναφορά στη δύσκολη φύση της εργασίας στον αγροτικό τομέα υπογραμμίζει την σωματική και ψυχολογική πίεση που μπορεί να βιώνουν οι γυναίκες που επιλέγουν αυτή τη διαδρομή. Οι ελάχιστες θέσεις εργασίας σε άλλους τομείς, περιορίζουν τις επιλογές τους και τις αναγκάζουν να συμβιβάζονται με ρόλους που συχνά είναι πιο παραδοσιακοί ή βοηθητικοί.

Η αναγνώριση ότι οι περισσότερες γυναίκες είτε εργάζονται εποχιακά στον τουρισμό είτε βοηθούν τους συζύγους τους στις οικογενειακές αγροτικές δραστηριότητες δείχνει την έλλειψη ευκαιριών για αυτονόμηση και επαγγελματική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκε:

> «*οι θέσεις σε άλλους τομείς εργασίας είναι ελάχιστες σε σχέση με τις γυναίκες που υπάρχουν στην περιοχή επομένως οι περισσότερες είτε δεν εργάζονται είτε δουλεύουν καλοκαιρινούς μήνες στον τουρισμό, είτε βοηθούν τους συζύγους σε γεωργικές ή κτηνοτροφικές εργασίες. Υπάρχουν βέβαια και γυναίκες που ασχολούνται με το κομμάτι της γεωργίας, μόνες τους αποκλειστικά, δηλαδή έχουν τη δική τους επιχείρηση*».

Το γεγονός ότι οι άγαμες ή χήρες γυναίκες μπορεί να έχουν περισσότερες δυνατότητες να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση είναι ένα σημαντικό στοιχείο, καθώς δείχνει ότι οι συνθήκες μπορούν να αλλάξουν υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Ωστόσο, αυτό δεν είναι αρκετό για να καλύψει τις ανάγκες και τις φιλοδοξίες όλων των γυναικών στην περιοχή. Συνολικά, η συζήτηση υπογράμμισε την ανάγκη για περισσότερες επενδύσεις και ανάπτυξη υποστηρικτικών προγραμμάτων που θα διευρύνουν τις ευκαιρίες και θα ενδυναμώσουν τις γυναίκες στην περιοχή, επιτρέποντάς τους να έχουν μεγαλύτερη ελευθερία επιλογών και επαγγελματικής εξέλιξης. Η Σ1 κάνει αναφορά στη δημιουργία συλλόγων γυναικών δείχνοντας μια θετική εξέλιξη στην κοινότητα, καθώς οι συλλογικές δραστηριότητες προσφέρουν μια πλατφόρμα για συνεργασία, αλληλοϋποστήριξη και δημιουργικότητα. Οι εκδρομές και οι εκδηλώσεις που

οργανώνονται, καθώς και οι συνεδριάσεις, ενισχύουν τις σχέσεις μεταξύ των γυναικών και τους προσφέρουν την ευκαιρία να εκφραστούν, να μοιραστούν ιδέες και να αναπτύξουν δεξιότητες.

Αυτές οι δραστηριότητες λειτουργούν επίσης ως μέσο κοινωνικής ενδυνάμωσης, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινότητα και να αποκτούν αυτοπεποίθηση. Η αναφορά στην παρασκευή γλυκών και σε άλλες δραστηριότητες υποδεικνύει τη δημιουργική πλευρά των συλλόγων, η οποία μπορεί να προάγει την παράδοση και τη γαστρονομία της περιοχής. Επιπλέον, αυτές οι πρωτοβουλίες ενδέχεται να συμβάλλουν στην οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών, καθώς οι δραστηριότητες μπορούν να εξελιχθούν σε μικρές επιχειρηματικές ευκαιρίες, ή να φέρουν περισσότερη αναγνώριση στην τοπική κουλτούρα. Συνολικά, η δημιουργία συλλόγων γυναικών είναι ένα θετικό βήμα προς την ενδυνάμωση των γυναικών στην κοινότητα και την προώθηση της συμμετοχής τους σε διάφορους τομείς της ζωής.

Θεματική ενότητα 4: Προοπτικές Ανάπτυξης

Η προοπτική ανάπτυξης της περιοχής και της θέσης της γυναίκας δεν μπορεί να αφεθεί αποκλειστικά στις συλλογικότητες ή στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Η Σ6 υπογραμμίζει την ανάγκη για κρατική στήριξη και επένδυση στην εκπαίδευση και την επιμόρφωση των γυναικών, ειδικά στον τομέα της γεωργίας. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε:

> «*Οι επιχορηγήσεις για επιμορφωτικά σεμινάρια θα μπορούσαν να προσφέρουν στις γυναίκες τις γνώσεις και τις δεξιότητες που χρειάζονται για να εξελιχθούν επαγγελματικά και να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους στον γεωργικό τομέα»(Σ6).*

Η αναφορά στην ανάπτυξη στον τομέα της γεωργίας είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ο αγροτικός τομέας συχνά παραμελείτε και οι γυναίκες σε αυτόν τον τομέα μπορεί να μην έχουν πρόσβαση στις ίδιες ευκαιρίες όπως οι άνδρες. Για να μπορέσουν οι γυναίκες να ξεφύγουν από αυτή την μονοτονία της απασχόλησης θα πρέπει να δοθεί έμφαση και στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους. Η πρόταση μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για αλλαγές στην κοινωνία, προάγοντας την ισότητα και τη συμμετοχή των γυναικών σε έναν παραδοσιακά ανδροκρατούμενο τομέα.

«*Μέσω των σεμιναρίων, οι γυναίκες θα μπορούσαν να μάθουν νέες τεχνικές, να ενημερωθούν για καινοτόμες πρακτικές και να αποκτήσουν γνώσεις για την επιχειρηματικότητα, ενισχύοντας έτσι τη θέση τους. Η κρατική υποστήριξη δεν θα ενισχύσει μόνο τις γυναίκες, αλλά και την τοπική οικονομία συνολικά, καθώς περισσότερες γυναίκες θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην παραγωγή και στην ανάπτυξη βιώσιμων γεωργικών πρακτικών*».

Το ζήτημα της ανάπτυξης επαγγελματικών προοπτικών για τις γυναίκες δεν θα πρέπει να θεωρηθεί αποκομμένο και από τα γονικά τους καθήκοντα. Η πρόταση της Σ11 για τη δημιουργία κέντρων δημιουργικής απασχόλησης παιδιών (ΚΔΑΠ) στο οροπέδιο Λασιθίου αναδεικνύει την ανάγκη υποστήριξης των γονέων, ειδικά των μητέρων, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

«..τα ΚΔΑΠ θα μπορούσαν να προσφέρουν ασφαλείς και δημιουργικές δραστηριότητες, προάγοντας τη μάθηση και την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η ενίσχυση τέτοιων δραστηριοτήτων έχει πολλαπλά οφέλη. Καταρχάς, θα επιτρέψει στις εργαζόμενες μητέρες να αφιερωθούν στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις χωρίς να ανησυχούν για τη φροντίδα των παιδιών τους. Η ύπαρξη ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος θα μειώσει την ψυχολογική πίεση που συχνά αντιμετωπίζουν οι γονείς, διευκολύνοντας την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Επιπλέον, τα κέντρα αυτά θα προσφέρουν στα παιδιά ευκαιρίες να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που προάγουν την δημιουργικότητα, όπως η τέχνη, η μουσική, ο αθλητισμός και οι επιστημονικές δραστηριότητες. Αυτές οι εμπειρίες θα ενισχύσουν τις δεξιότητες τους και θα συμβάλουν στην προσωπική τους ανάπτυξη, ενώ παράλληλα θα τους δώσουν την ευκαιρία να δημιουργήσουν φιλίες και να κοινωνικοποιηθούν. Η δημιουργία τέτοιων κέντρων θα μπορούσε επίσης να ενισχύσει την τοπική οικονομία, προσφέροντας θέσεις εργασίας και ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη υποδομών για την παιδική απασχόληση».

Η πρόταση αυτή προάγει την κοινωνική συνοχή και υποστηρίζει τις οικογένειες, καθιστώντας την περιοχή πιο ελκυστική και βιώσιμη για τους κατοίκους της. Από τη στιγμή που η περιοχή θα αποτελέσει ελκυστικό χώρο διαμονής θα μπορέσουν να παραμείνουν οι νέοι άνθρωποι εκεί, αλλά και να έρθουν νέα ζευγάρια

φέρνοντας μαζί τους νέες αντιλήψεις, αλλά και νέα δυναμική στον χώρο της επιχειρηματικότητας.

5.2. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε με αντικείμενο τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη, και ειδικότερα στο Οροπέδιο Λασιθίου, αποκαλύπτουν μια σειρά από σημαντικές παρατηρήσεις σχετικά με την επαγγελματική κατάσταση των γυναικών, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και τις δυνατότητες που έχουν για ανάπτυξη στον επαγγελματικό τομέα. Καταρχάς, οι ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης για τις γυναίκες στην περιοχή παραμένουν περιορισμένες, καθώς κυριαρχούν οι παραδοσιακές δομές που ευνοούν την απασχόληση στον αγροτικό τομέα και σε επαγγέλματα χαμηλής εξειδίκευσης, όπως η γεωργία και ο τουρισμός. Ωστόσο, το βάρος της αγροτικής εργασίας επιφέρει σωματικές και ψυχολογικές δυσκολίες στις γυναίκες, γεγονός που καθιστά δύσκολη την επαγγελματική τους εξέλιξη και αποθαρρύνει την ενσωμάτωσή τους σε πιο απαιτητικούς ή εξειδικευμένους τομείς.

Ταυτόχρονα, η έλλειψη υποδομών και επαρκούς εκπαίδευσης αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τις γυναίκες, καθιστώντας δύσκολη την πρόσβασή τους σε νέες τεχνολογίες και καινοτόμες ιδέες που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την επαγγελματική τους θέση. Επιπλέον, η περιορισμένη δυνατότητα κινητικότητας σε άλλες περιοχές, λόγω κακής διασύνδεσης με τα αστικά κέντρα, αποτελεί έναν επιπλέον περιορισμό, ενώ ο τουριστικός τομέας, παρότι αποτελεί σημαντική πηγή απασχόλησης, δεν παρέχει συνθήκες μακροχρόνιας επαγγελματικής ανάπτυξης.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε φαίνεται ότι οι γυναίκες επιζητούν την ανάπτυξη των υποδομών μεταφοράς για να διασυνδεθούν με άλλες περιοχές. Οι γυναίκες της περιοχής θα πρέπει να μην νιώθουν εγκλωβισμένες και παράλληλα να μην νιώθουν εγκλωβισμένα και τα παιδιά τους. Το αίσθημα της ελευθερίας μπορεί να αναπτυχθεί όχι μόνο από στοχευμένες δράσεις, αλλά και περιφερειακές δράσεις που μπορούν να εμφυσήσουν το αίσθημα της ανεξαρτησίας.

Η έρευνα επίσης αναδεικνύει τα κοινωνικά στερεότυπα και τις παραδοσιακές αντιλήψεις που περιορίζουν τις γυναίκες από το να επιδιώξουν δυναμικότερες

επαγγελματικές σταδιοδρομίες. Οι γυναίκες εξακολουθούν να θεωρούνται κυρίως βοηθητικές δυνάμεις στις οικογενειακές επιχειρήσεις ή στο νοικοκυριό, κάτι που υποβαθμίζει τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες. Οι συνεντεύξεις με τις γυναίκες της περιοχής αποκαλύπτουν ότι πολλές από αυτές αισθάνονται εγκλωβισμένες σε ρόλους που δεν επιτρέπουν την αυτονομία ή την προσωπική ανάπτυξη, κάτι που περιορίζει την επιθυμία τους για επαγγελματική εξέλιξη.

Οι παραδοσιακοί ρόλοι φύλου φαίνεται να παραμένουν ισχυροί, περιορίζοντας κατά αυτό τον τρόπο τις επαγγελματικές και προσωπικές ευκαιρίες των γυναικών. Επίσης, η κοινωνική και οικονομική αλλαγή έχει αρχίσει να γίνεται αισθητή, με τις γυναίκες να επιδιώκουν να αλλάξουν τα στερεότυπα και να αναπτύξουν τη δική τους επαγγελματική ταυτότητα. Παρά το γεγονός ότι η πορεία προς την ισότητα είναι αργή, η τάση των γυναικών προς την ενδυνάμωση υποδηλώνει ότι οι αλλαγές είναι εφικτές και ενισχύονται σταδιακά.

Ωστόσο, η έρευνα αναδεικνύει και ορισμένες δυνατότητες για βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών στην αγροτική Κρήτη. Η δημιουργία τοπικών συλλόγων γυναικών και η συνεργασία σε κοινοτικά προγράμματα εμφανίζονται ως θετικά στοιχεία, προσφέροντας στις γυναίκες μια πλατφόρμα συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης. Οι συλλογικές δράσεις μπορούν να βοηθήσουν στην ενδυνάμωση των γυναικών και να τους δώσουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα διευρύνουν το αίσθημα της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας.

Εν κατακλείδι, η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, αν και οι επαγγελματικές προοπτικές για τις νέες γυναίκες στην αγροτική Κρήτη είναι περιορισμένες, υπάρχει η δυνατότητα να αναπτυχθούν νέες ευκαιρίες μέσα από την επένδυση σε τοπικές υποδομές, την εκπαίδευση, και την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας.

Κεφάλαιο 6ο Διασύνδεση αποτελεσμάτων με υφιστάμενη βιβλιογραφία

6.1.Τελική συζήτηση

Ο ρόλος των γυναικών στην αγροτική Κρήτη παρουσιάζει μια πολυσύνθετη εικόνα, που επηρεάζεται από την παραδοσιακή και την πιο σύγχρονη κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα. Στην αγροτική Κρήτη, όπως και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, οι γυναίκες ιστορικά είχαν σημαντική συμμετοχή στη διαχείριση του σπιτιού και της οικογένειας, ενώ ταυτόχρονα περιορίζονταν από παραδοσιακούς κοινωνικούς ρόλους που τις τοποθετούσαν κυρίως στη σφαίρα του ιδιωτικού και οικιακού χώρου (Anagnostopoulos, 2014; Mills, 2003). Σύμφωνα με πιο πρόσφατες έρευνες, οι Κρητικές γυναίκες στις αγροτικές περιοχές, αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις στην είσοδό τους στον επιχειρηματικό τομέα. Ορισμένες γυναίκες συμμετέχουν σε αγροτικούς συνεταιρισμούς που παράγουν παραδοσιακά προϊόντα, ωστόσο οι συνεταιρισμοί αυτοί συχνά υστερούν σε καινοτομία και δεξιότητες επιχειρηματικής διαχείρισης (Lassithiotaki, 2011). Η έλλειψη κινδύνου και οι χαμηλές επιχειρηματικές δεξιότητες έχουν περιορίσει τις ευκαιρίες ανάπτυξης. Ωστόσο, οι γυναίκες αυτές βρίσκουν στους συνεταιρισμούς μια ευκαιρία για κοινωνικοποίηση και ένα πρόσθετο εισόδημα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις ενισχύουν την οικονομική ανεξαρτησία τους και την ισότιμη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων στο νοικοκυριό (Lassithiotaki, 2011).

Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει τα πορίσματα της έρευνας της Gidarakou (1999) σχετικά με τη στάση των νέων γυναικών απέναντι στη γεωργία και τον εξελισσόμενο ρόλο τους στην ελληνική ύπαιθρο. Και οι δύο έρευνες επισημαίνουν ότι παρά την προώθηση νέων ευκαιριών απασχόλησης στην ύπαιθρο, όπως ο αγροτουρισμός και η χειροτεχνία, οι νέες γυναίκες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αδιάφορες για τη γεωργία ως κύριο επάγγελμα. Οι γυναίκες επιδιώκουν, όπως φάνηκε, να απασχοληθούν σε άλλους τομείς, αλλά δεν τους δίνεται η ευκαιρία. Αυτή η αδιαφορία οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως οι πατριαρχικές δομές των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η αντίληψη των χαμηλών οικονομικών αποδόσεων και η επιθυμία για αστική απασχόληση, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών (Gidarakou, 1999).

Σύμφωνα με την Gidarakou (1999) η απροθυμία τους να ακολουθήσουν γεωργική καριέρα επηρεάζεται από τις κοινωνικές προσδοκίες και την έλλειψη ελκυστικών εναλλακτικών θέσεων εργασίας στις αγροτικές περιοχές, που επιδεινώνεται από

ζητήματα όπως η κοινωνική απομόνωση και οι περιορισμένες ευκαιρίες διασκέδασης στα χωριά. Στην περίπτωση του Οροπεδίου ισχύουν τα ευρήματα της Gidarakou (1999) σχετικά με τις ευκαιρίες που δεν έχουν οι γυναίκες στην επαρχία. Αν υπήρχαν άλλες προοπτικές απασχόλησης οι γυναίκες δεν θα επέλεγαν τον αγροτικό τομέα.

Η έρευνα υπογραμμίζει την ανάγκη για καλύτερη επαγγελματική κατάρτιση, βελτιωμένες αγροτικές υπηρεσίες και επαναξιολόγηση των στρατηγικών αγροτικής ανάπτυξης ώστε να γίνει η ύπαιθρος πιο ελκυστική για τις νέες γυναίκες. Αυτό θα στήριζε τόσο τη διατήρηση των νέων γυναικών στις αγροτικές περιοχές όσο και τη μελλοντική βιωσιμότητα της οικογενειακής γεωργίας.

Η θέση των γυναικών στην αγροτική Κρήτη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την παραδοσιακή κοινωνική δομή, αλλά σταδιακά εξελίσσεται με την είσοδο των γυναικών σε νέες μορφές εργασίας και επιχειρηματικότητας. Η παρούσα εργασία έδειξε ότι ο τουρισμός μπορεί να είναι μία βιώσιμη εναλλακτική ως απασχόληση σε σχέση με την γεωργία και την κτηνοτροφία. Βέβαια ο τουρισμός είναι αλληλένδετος με τις επενδύσεις. Σε γενικές γραμμές, ο τουρισμός δημιουργεί άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας, στις οποίες συχνά απασχολούνται γυναίκες. Ο τουριστικός τομέας περιλαμβάνει επαγγέλματα όπως η φιλοξενία, η καθαριότητα, η εξυπηρέτηση πελατών και η παραγωγή τοπικών προϊόντων, όπου οι γυναίκες παραδοσιακά κατέχουν σημαντική θέση (Nassani et al., 2019; Pantić & Milojević, 2019).

Οι Andriotis & Vaughan (2004) εξέτασε τις ιδιαιτερότητες της τουριστικής απασχόλησης στην Κρήτη και την αλληλεπίδραση με την πολιτική που διαμορφώνεται για την τουριστική βιομηχανία. Ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία της Κρήτης, προσφέροντας ευκαιρίες απασχόλησης σε τομείς όπου υπάρχουν λίγες εναλλακτικές. Τα ευρήματα της έρευνας αποτελούν επιβεβαίωση της συγκεκριμένης εργασίας, καθώς ο τουρισμός φαίνεται να αποτελεί την πιο σημαντική επιλογή των γυναικών εκτός από την γεωργία και την κτηνοτροφία. Οι Andriotis & Vaugha (2004) αναγνωρίζουν την ανάγκη για ισορροπία μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης και της διατήρησης της τοπικής απασχόλησης, ειδικά στον αγροτικό τομέα, αλλά αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση της απασχόλησης στο Οροπέδιο Λασιθίου.

6.2. Προτάσεις

Μια πιθανή μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να επικεντρωθεί στην ανάπτυξη στρατηγικών και παρεμβάσεων που θα προωθήσουν τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη, με έμφαση στη χρήση νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων στον αγροτικό τομέα. Δεδομένης της αυξανόμενης επιρροής των ψηφιακών εργαλείων και των νέων μορφών εργασίας, η έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει πώς η τεχνολογία και η εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες μπορούν να ενισχύσουν την οικονομική αυτονομία των γυναικών και να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες απασχόλησης.

Ένα άλλο πεδίο μελλοντικής έρευνας θα μπορούσε να είναι η ανάλυση της κοινωνικής και πολιτιστικής αλλαγής που απαιτείται για την ενδυνάμωση των γυναικών στις αγροτικές κοινότητες. Η έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει στη μελέτη των παραδοσιακών κοινωνικών ρόλων και στερεοτύπων, με στόχο να προταθούν πρακτικές λύσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων στον αγροτικό χώρο. Επιπλέον, η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι τοπικές κοινότητες και οι γυναίκες μπορούν να υποστηρίξουν την επιχειρηματικότητα μέσω συλλογικών δράσεων θα μπορούσε να προσφέρει νέες κατευθύνσεις για την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Επιπρόσθετα, μια έρευνα που να εξετάζει την πολιτική διάσταση της υποστήριξης των γυναικών σε αγροτικές περιοχές μέσω της ανάπτυξης υποδομών, των προγραμμάτων κατάρτισης και της πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμη. Η μελέτη της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων πολιτικών και των προγραμμάτων για τις γυναίκες στον αγροτικό τομέα θα μπορούσε να οδηγήσει σε βελτιώσεις στις πολιτικές και στις παρεμβάσεις σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, ενισχύοντας έτσι τις προοπτικές για τις νέες γυναίκες στην περιοχή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Akosah-Twumasi, P., Emeto, T. I., Lindsay, D., Tsey, K., & Malau-Aduli, B. S. (2018). A systematic review of factors that influence youths career choices—the role of culture. *Frontiers in Education*, *3*, 348903.

Alston, M. (2003). Women in agriculture: The "new entrepreneurs." *Australian Feminist Studies*, *18*(41). https://doi.org/10.1080/08164640301726

Anagnostopoulos, A. (2014). Writing the cretan woman: Gender and society in two ethographies of fin-de-siècle crete. *Journal of Modern Greek Studies*, *32*(1), 81–109. https://doi.org/10.1353/mgs.2014.0024

Andriotis, K., & Vaughan, D. R. (2004). The tourism workforce and policy: Exploring the assumptions using Crete as the case study. *Current Issues in Tourism*, *7*(1), 66–87. https://doi.org/10.1080/13683500408667973

Ankarloo, B. (1979). Agriculture and women's work: Directions of change in the west, 1700-1900. *Journal of Family History*, *4*(2), 111–120. https://doi.org/10.1177/036319907900400202

Arthur, L., Cato, M. S., Keenoy, T., & Smith, R. (2003). Developing an Operational Definition of the Social Economy. *Journal of Co-Operative Studies*, *36*(3), 163–189.

Athanasou, J. A., & Van Esbroeck, R. (2008). *International handbook of career guidance*. Springer.

Aytekin, G. K. (2019). Importance of women employment in economy: The case of Turkey. In *Handbook of research on contemporary approaches in management and organizational strategy* (pp. 188–206). IGI Global.

Braun, V., & Clarke, V. (2012). *Thematic analysis*. American Psychological Association.

Brown, M., & Philips, P. (1985). The Evolution of Labor Market Structure: The California Canning Industry. *Industrial and Labor Relations Review*, *38*(3), 392. https://doi.org/10.2307/2523766

Browne, I., & Misra, J. (2003). The Intersection of Gender and Race in the Labor Market. *Annual Review of Sociology*, *29*(1997), 487–513. https://doi.org/10.1146/annurev.soc.29.010202.100016

Castro Núñez, R. B., Bandeira, P., & Santero-Sánchez, R. (2020). The social economy, gender equality atwork and the 2030 agenda: Theory and evidence from Spain. *Sustainability (Switzerland)*, *12*(12). https://doi.org/10.3390/su12125192

Costantini, A., & Sebillo, A. (2022). *Gender Equality and Women Empowerment in Social Economy Enterprises: Enablers and Barriers*. 1–36. https://doi.org/10.25518/ciriec.wp202202.This

Dale, A., Fieldhouse, E., Shaheen, N., & Kalra, V. (2002). The labour market prospects for Pakistani and Bangladeshi women. *Work, Employment and Society*,

16(1), 5–25.

Dessie, W. A. (2015). Women and Unemployment in Bahir Dar City, Ethiopia: Determinants and Consequences. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences*, *8*(1), 14–41.

Eggerth, D. E. (2008). From theory of work adjustment to person--environment correspondence counseling: Vocational psychology as positive psychology. *Journal of Career Assessment*, *16*(1), 60–74.

Eurostat. (July 14, 2016). Total number of employed females in Europe in 2015, by country (in 1,000) [Graph]. In Statista. Retrieved March 09, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/617289/female-employment-figures-in-european-countries/

Eurostat. (September 14, 2016). Total number of unemployed females in Europe in 2015, by country (in 1,000) [Graph]. In Statista. Retrieved March 09, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/613660/female-unemployment-figures-in-european-countries/

Fernández, R. (2013). Cultural change as learning: The evolution of female labor force participation over a century. *American Economic Review*, *103*(1), 472–500.

Georgiadis, T., & Christopoulos, G. (2017). Gender inequalities in labour market outcomes: Evidence for Greek regions before and throughout the crisis. *International Journal of Manpower*, *38*(5), 675–695. https://doi.org/10.1108/IJM-11-2015-0198

Giacomini, T. (2015). Ecofeminism and System Change. *Canadian Woman Studies*, *31*(1/2), 95–102.

Gidarakou, I. (1999). Young women's attitudes towards agriculture and women's new roles in the Greek countryside: A first approach. *Journal of Rural Studies*, *15*(2), 147–158. https://doi.org/10.1016/S0743-0167(98)00054-0

Goldin, C. (1994). *The U-shaped female labor force function in economic development and economic history*. National Bureau of Economic Research Cambridge, Mass., USA.

Gomes Rickardo, Brito Samara, & Martins Sílvia. (2023). Brief bibliographic study of the evolution of women's participation in the labor market. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, *14*(3), 672–677. https://doi.org/10.30574/wjarr.2023.17.3.0434

Gottfredson, L. S. (2005). Applying Gottfredson's theory of circumscription and compromise in career guidance and counseling. *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*, *1*, 71–100.

Gromek-Broc, K. (2006). Equality issues in the CEE countries: Women and decision-making in the labor market. *Review of Central and East European Law*, *31*(4), 413–463. https://doi.org/10.1163/092598806X149603

Harper, S., Zeller, D., Hauzer, M., Pauly, D., & Sumaila, U. R. (2013). Women and fisheries: Contribution to food security and local economies. *Marine Policy*, *39*(1), 56–63. https://doi.org/10.1016/j.marpol.2012.10.018

Hiswåls, A. S., Marttila, A., Mälstam, E., & Macassa, G. (2017). Experiences of unemployment and well-being after job loss during economic recession: Results of a qualitative study in east central Sweden. *Journal of Public Health Research*, *6*(3), 135–141. https://doi.org/10.4081/jphr.2017.995

Hollstein, B. (2011). Qualitative approaches. *The SAGE Handbook of Social Network Analysis*, 404–416.

ILO. (December 15, 2023). Proportion of women in managerial positions worldwide from 1991 to 2021 [Graph]. In Statista. Retrieved March 19, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/1259478/women-in-managerial-positions-worldwide/

Inhetveen, H. (1998). Women pioneers in farming: A gendered history of agricultural progress. *Sociologia Ruralis*, *38*(3), 265–284. https://doi.org/10.1111/1467-9523.00078

International Labour Organization (2024). "ILO modelled estimates database" ILOSTAT. Retrieved March 09, 2024, from https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.FE.ZS?end=2022&locations=GR&start=1991&view=chart

Jayachandran, S. (2021). Social norms as a barrier to women's employment in developing countries. *IMF Economic Review*, *69*(3), 576–595.

Jena, L., & Nayak, U. (2020). Theories of Career Development: An analysis. *Indian Journal of Natural Sciences*, *10*(60), 23515–23523.

Juliá, J. (2011). Social economy: A responsible people-oriented economy. *Service Business*, *5*(2), 173–175. https://doi.org/10.1007/s11628-011-0107-9

Lambin, J.-J. (2014). A Social Economy. *Rethinking the Market Economy: New Challenges, New Ideas, New Opportunities*, 185–196.

Laplonge, D. (2016). Exploring the distance between ecofeminism and Women in Mining (WIM). *Extractive Industries and Society*, *3*(3), 843–849. https://doi.org/10.1016/j.exis.2016.03.006

Lassithiotaki, A. (2011). Rural women and entrepreneurship: A case study in heraklion crete prefecture, Greece. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, *16*(2), 269–284. https://doi.org/10.1142/S1084946711001835

Lent, R. W., & Brown, S. D. (2019). Social cognitive career theory at 25: Empirical status of the interest, choice, and performance models. *Journal of Vocational Behavior*, *115*, 103316.

Leung, S. A. (2008). The big five career theories. In *International handbook of career guidance* (pp. 115–132). Springer.

Luke, C., & Redekop, F. (2014). Gottfredson's theory of career circumscription and compromise. *Career Development across the Lifespan: Counseling for Community, Schools, Higher Education, and Beyond, A Volume in: Issues in Career Development*, 65–84.

Mammen, K., & Paxson, C. (2000). Women's work and economic development. *Journal of Economic Perspectives*, *14*(4), 141–164.

Mills, J. (2003). Freedom and Power: The Debate Over the Position of Greek Women. *Women's Studies*, *32*(1), 1–19. https://doi.org/10.1080/00497870310078

Nassani, A. A., Aldakhil, A. M., Abro, M. M. Q., Islam, T., & Zaman, K. (2019). The impact of tourism and finance on women empowerment. *Journal of Policy Modeling*, *41*(2), 234–254. https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2018.12.001

Özerim, M. G., & Çetin, E. (2021). What makes labor markets inaccessible for women migrants? From "triple disadvantage" to multiple challenges. In *The Economics of Gender Equality in the Labour Market* (pp. 187–203). Routledge.

Öztürk, Y. M. (2020). An Overview of Ecofeminism: Women, Nature and Hierarchies. *Journal of Academic Social Science Studies*, *13*(81).

Pantić, N., & Milojević, I. (2019). Investments and employment in tourism in the Republic of Serbia. *Menadzment u Hotelijerstvu i Turizmu*, *7*(1), 95–104. https://doi.org/10.5937/menhottur1901095p

Parente, C., & Martinho, A. L. (2018). The "Places and Non-places" Held by Women in Social Economy Organizations. *Voluntas*, *29*(6), 1274–1282. https://doi.org/10.1007/s11266-017-9942-1

Patton, W., & McMahon, M. (2021). Career development and systems theory: Connecting theory and practice. In *Career Development and Systems Theory*. Brill.

Pernice, R. (1996). Methodological issues in unemployment research: Quantitative and/or qualitative approaches? *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, *69*(4), 339–349.

Petrakis, I. (2021). Determinants of female labour force participation: Evidence from Greece. *Labour*, *35*(4), 538–567. https://doi.org/10.1111/labr.12206

Pryor, R. G. L., & Bright, J. (2003). The Chaos Theory of Careers. *Australian Journal of Career Development*, *12*(3), 12–20. https://doi.org/10.1177/103841620301200304

Purohit, D., Jayswal, M., & Muduli, A. (2021). Factors influencing graduate job choice – a systematic literature review. *European Journal of Training and Development*, *45*(4–5), 381–401. https://doi.org/10.1108/EJTD-06-2020-0101

Rickson, S. T. (1997). Outstanding in their field: women in agriculture. *Current Sociology*, *45*(2), 91–133.

Salleh, A. (2003). Ecofeminism as sociology. *Capitalism, Nature, Socialism*, *14*(1), 61–74. https://doi.org/10.1080/10455750308565514

Sätre Åhlander, A. M. (2000). Women and the social economy in transitional Russia. *Annals of Public and Cooperative Economics*, *71*(3), 441–465. https://doi.org/10.1111/1467-8292.00148

Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*, *1*, 42–70.

Schieckoff, B., & Sprengholz, M. (2021). The labor market integration of immigrant women in Europe: context, theory, and evidence. In *SN Social Sciences* (Vol. 1, Issue 11). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/s43545-021-00279-3

Schwab, K. (2018). the Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0) a Social Innovation Perspective. *Tạp Chí Nghiên Cứu Dân Tộc*, *7*(23), 12–21. https://doi.org/10.25073/0866-773x/97

Singh, S., & Pandey, R. K. (2019). A study on status \& prospects of women employment in Indian context. *Advance and Innovative Research*, *6*(2), 113–121.

Stanfors, M. (2014). Women in a changing economy: The misleading tale of participation rates in a historical perspective. *History of the Family*, *19*(4), 513–536. https://doi.org/10.1080/1081602X.2014.909737

Starrin, B., & Larsson, G. (1987). Coping with unemployment—A contribution to the understanding of women's unemployment. *Social Science \& Medicine*, *25*(2), 163–171.

Sultana, T., & Mahmud, M. K. (2020). Exploring the influential stimulators of career choice: an empirical assessment by exploratory factor analysis. *Asian Journal of Empirical Research*, *10*(5), 137–149.

Tomasi, S., Paviotti, G., & Cavicchi, A. (2020). Educational tourism and local development: The role of universities. *Sustainability (Switzerland)*, *12*(17). https://doi.org/10.3390/SU12176766

Turner, T. E., & Brownhill, L. (2006). Ecofeminism as gendered, ethnicized class struggle: A rejoinder to Stuart Rosewarne. *Capitalism, Nature, Socialism*, *17*(4), 87–95. https://doi.org/10.1080/10455750601004574

UNDP. (September 8, 2022). Most gender equal countries in the world in 2021 [Graph]. In Statista. Retrieved March 09, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/1221060/most-gender-equal-countries-in-the-world/

US Department of Labor. (January 26, 2024). Labor force participation rate in the United States in 2023, by age and sex [Graph]. In Statista. Retrieved March 09, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/800846/labor-force-participation-rate-by-age-and-sex-us/

Virlanuta, F. O. (2015). Social Economy Efficiency. *Risk in Contemporary Economy*, 32–37.

Wang, D., Liu, X., & Deng, H. (2022). The perspectives of social cognitive career theory approach in current times. *Frontiers in Psychology*, *13*, 1023994.

Wanjiru, Q. (2021). The role of women in agriculture today. *Journal of Gender Related Studies*, *2*(1), 33–42.

West, J. (2022). *Work, women and the labour market*. Taylor \& Francis.

Whittle, J. (2019). A critique of approaches to 'domestic work': Women, work and the pre-industrial economy. *Past \& Present*, *243*(1), 35–70.

World Bank. (October 26, 2023). Female labor force participation rate as a share of the female population in the Asia-Pacific region in 2022, by country or territory [Graph]. In Statista. Retrieved March 09, 2024, from https://www-statista-com.proxy.eap.gr/statistics/639151/female-labor-force-participation-rate-asia-pacific-by-country/

Δρακωνάκης, Η. (2012). *Ανάπτυξη Εναλλακτικού Τουρισμού Στο Οροπέδιο Λασιθίου*. 1–46.

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). (2023). *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών 2021 - Μόνιμος Πληθυσμός*.

Κρασανάκης, Α. (2020). *Το περίφημο Οροπέδιο Λασιθίου Κρήτης*. Εκδόσεις Η Αθηνά.

Μπουμπουλάκη, Κ. (2017). *Αναγνώσεις του τοπίου μέσα από τη φωτογραφία. Ιχνηλατώντας το Οροπέδιο Λασιθίου*. Πολυτεχνείο Κρήτης.

Πάγκαλου, Γ. (2021). *Εκπαίδευση και βιώσιμη (αειφόρος) ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες: Η αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας στην Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου*. $Π$$α$$ν$$\varepsilon$$π$$ι$$σ$$τ$$\acute{\eta}$$μ$$ι$o $Π$$\varepsilon$$λoπoν$$ν$$\acute{\eta}$$σoυ$.

Πάγκαλου, Ε., & Πλατή, Ε. (2016). *Ορόλος των Αγροτικών Συνεταιρισμών και η συμβολή τους στις μέρες μας. Η περίπτωση του Αγροτικού Συνεταιρισμού Οροπεδίου Λασιθίου.* ΤΕΙ Μεσολογγίου.

Χατζηπαναγιώτου, Ν. (2014). *Αγροτουρισμός-Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα Μελέτη Περίπτωσης Οροπεδίου Λασιθίου*. ΑΤΕΙ Κρήτης.

Παράρτημα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Οι επαγγελματικές προοπτικές νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη: Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου

Στα πλαίσια του Δι-ιδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (Δ.Π.Μ.Σ.) του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, σας προσκαλούμε να συμμετάσχετε στην έρευνα για τη μεταπτυχιακή εργασία με θέμα "Οι επαγγελματικές προοπτικές νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη: Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου". Η συλλογή πληροφοριών για τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην συγκεκριμένη περιοχή, αποτελεί σημαντικό κομμάτι της έρευνας, αναλύοντας τις επιλογές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Η έρευνα εξετάζει τη συνδυασμένη επίδραση κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων στις επιλογές τους, καθώς και τις προκλήσεις στον εργασιακό τομέα. Η συμμετοχή σας είναι ανώνυμη και πραγματοποιείται για καθαρά ερευνητικούς σκοπούς.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας.

ΦΟΡΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Θεματική 1: Κοινωνικο-δημογραφικά στοιχεία

Πείτε μας λίγα λόγια για εσάς

Ηλικία:

Εκπαίδευση:

Οικογενειακή κατάσταση

Ποια είναι η σχέση σας με το Οροπέδιο Λασιθίου;

Τρέχουσα επαγγελματική κατάσταση:- έχει αλλάξει δουλειές;

Βαθμός επαγγελματικής ικανοποίησης:

Επαγγελματικός στόχος:

Θεματική 2: Περιγραφή του οικονομικού περιβάλλοντος

Μιλήστε μου για την οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή

Τι θέλω να μάθω:

- Ποιες είναι οι κυριότερες επαγγελματικές ενασχολήσεις των κατοίκων της περιοχής του Οροπεδίου (παραδοσιακές και σύγχρονες)
- Τι ευκαιρίες έχουν οι νέοι άνθρωποι για επαγγελματική αποκατάσταση στο οροπέδιο
- Ποιες είναι οι προοπτικές ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας
- Ποια είναι σχέση της τοπικής κοινωνίας με το υπερ.-τοπικό περιβάλλον (επικοινωνία, απομόνωση κλπ)

Θεματική 3: Περιγραφή του κοινωνικού περιβάλλοντος – Θέση της γυναίκας

- Πώς θα περιγράφατε την κοινωνία στο Οροπέδιο Λασιθίου;
- Ποια είναι κατά την γνώμη σας τα κυριότερα προβλήματα στην τοπική κοινωνία.
- Πως θα περιγράφατε την κοινωνική ζωή στο οροπέδιό (ευκαιρίες για μόρφωση, ψυχαγωγία, διασκέδαση κλπ)
- Τι ευκολίες και τι δυσκολίες αντιμετωπίζει μία νέα οικογένεια στην περιοχή
- Ποια νομίζεται ότι είναι η θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία και τι προσδοκίες έχει η τοπική κοινωνία από αυτήν;

Θεματική 4: Επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στο Οροπέδιο

- Τι επαγγελματικές προοπτικές νομίζεται ότι έχουν οι νέες γυναίκες στην περιοχή;
- Τι θέλω να μάθω:
- Πώς αξιολογείτε τις επαγγελματικές προοπτικές για τις νέες γυναίκες στην περιοχή;
- Πώς οι κοινωνικές παραδόσεις επηρεάζουν τις επιλογές εκπαίδευσης και επαγγελματικής σταδιοδρομίας των γυναικών;

- Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία την επαγγελματική ενασχόληση των νέων γυναικών στη γεωργία;
- Πώς αξιολογείτε τις επαγγελματικές προοπτικές για τις νέες γυναίκες στον τομέα της γεωργίας στην περιοχή;
- Σε ποιους άλλους τομείς μπορεί να δραστηριοποιηθεί μία νέα γυναίκα στην περιοχή;
- Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες που επιλέγουν να δραστηριοποιηθούν επαγγελματικά στη γεωργία;
- Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι νέες γυναίκες που επιλέγουν να δραστηριοποιηθούν επαγγελματικά σε άλλους τομείς;
- Ποιο ρόλο πιστεύετε ότι παίζει η τεχνολογία στις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στη γεωργία ή σε άλλους τομείς;;

Θεματική 5: Προοπτικές Ανάπτυξης

- Τι προοπτικές ανάπτυξης νομίζεται ότι έχει η περιοχή;
- Ποιοι παράγοντες πιστεύετε ότι είναι κρίσιμοι για τη δημιουργία βιώσιμων και ικανοποιητικών επαγγελματικών προοπτικών για τις νέες γυναίκες στην περιοχή σας;
- Ποιες πρωτοβουλίες ή υποστηρικτικά μέτρα θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις επαγγελματικές προοπτικές των νέων γυναικών στην περιοχή σας;
- Ποιες είναι οι ελλείψεις ή τα κενά στην υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης των νέων γυναικών;
- Ποιες στρατηγικές θα θεωρούσατε αποτελεσματικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων στον εργασιακό χώρο;

Έχετε να προσθέσετε κάτι άλλο;

Σας ευχαριστούμε πολύ για τον χρόνο σας και τη συμμετοχή σας στη συνέντευξη. Οι πληροφορίες που παρέχετε θα συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση των επαγγελματικών προοπτικών των νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη και το Οροπέδιο Λασιθίου.

Κοινωνικο-Δημογραφικά Στοιχεία

Συνέντευξη Νο: ……..
Συνεντευκτής:……

- **Ηλικία:** ……
- **Οικογενειακή κατάσταση:**
  - Άγαμη □
  - Έγγαμη □
  - Διαζευγμένη □
- **Έχετε παιδιά;** Ναι □ Όχι □ **Πόσα;** ……
- **Έχετε άλλα εξαρτημένα άτομα;** Ναι □ Όχι □

  Ποια;……..
- **Επίπεδο εκπαίδευσης:**
  - Δημοτικό σχολείο □
  - Γυμνάσιο □
  - Λύκειο □
  - Πανεπιστήμιο □
- **Ποια είναι η σχέση σας με το Οροπέδιο Λασιθίου;**

  …….
- **Τρέχουσα επαγγελματική κατάσταση:**……
- **Έχετε αλλάξει δουλειές;** Ναι □ Όχι **Πόσες;** ……
- **Βαθμός επαγγελματικής ικανοποίησης:**
  - Καθόλου ικανοποιημένη □
  - Λίγο ικανοποιημένη □
  - Μέτρια ικανοποιημένη □
  - Πολύ ικανοποιημένη □
  - Πάρα πολύ □
- **Επαγγελματικός στόχος:** ……

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)
«ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Οι επαγγελματικές προοπτικές νέων γυναικών στην αγροτική Κρήτη: Η περίπτωση του Οροπεδίου Λασιθίου

ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΕΤΕΧΟΥΣΑΣ

Εγώ η……(Όνομα μετέχουσα)……..

Βεβαιώνω ότι:

- Είμαι καλά πληροφορημένη για τους σκοπούς αυτής της μελέτης
- Είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις σχετικά με την μελέτη
- Είχα τον χρόνο να σκεφτώ την συμμετοχή μου στην μελέτη
- Όλες οι πληροφορίες μου δόθηκαν από …… (όνομα ερευνητή) στις …….. (ημερομηνία)

Η συμμετοχή μου σε αυτή τη μελέτη είναι εθελοντική και διατηρώ το δικαίωμα να αποχωρήσω από την διαδικασία αυτή:

- Οποτεδήποτε θέλω
- Χωρίς να δώσω καμία εξήγηση
- Χωρίς καμία συνέπεια

Συμφωνώ να μετέχω σε αυτή τη μελέτη.

Η μετέχουσα Η/ Ο ερευνητής